

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

KABOS EDE

VÁNDOROK

ELBESZÉLÉSEK

BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5531-79-8 (online)
MEK-14634

TARTALOM

IFJUSÁG.

MESE A LÉHÜTŐKRŐL.

DAMAJANTI.

AZ ÜSTÖKÖS.

KATIKA GYÁSZOL.

A TEVE.

IPSZILON.

GYÖNGE ASSZONY.

VALERÁN.

SZOKRATESZ.

VULKÁN UR.

PIROS MADARAK.

PELYHEK.

IFJUSÁG.

Ha már éppen arra jártam, benéztem egy pillanatra a bubi műtermébe is. A négy méteres vászontól, a melyre a Dobó Katicza esetét festette, alig látszott a gyerek. Ha nem dudol munka közben is, az ember észre sem vette volna, hogy ott áll a festmény rengeteg sok alakja előtt.

A magas állványról lekiáltott hozzám:

- Remélem, csak egy perczre jössz.

- Kettőre.

- Könnyelmű pazarlás. Beérem éppen a felével is. Ez az egri urhölgy pedig módfelett türelmetlen és haragos, ha akármilyen bolond miatt megvárakoztatom.

Egyszerűen leheveredtem a pamlagjára és kijelentettem, hogy most már délig maradok. Voltaképpen sürgős dolgom nem hivat s az a meleg verőfény, mely az atelier széles ablakain beömlött, nagyon jól esett az éjszakázásban meglehetősen elgyötört testemnek. Behunytam a szememet és ha jól emlékszem, magam kértem a bubit, hogy zsörtölődjék tovább. Az olyan monoton zsörtölődő hang meglepően jó altató nóta és a bubi hangja ilyen célra különösen alkalmas. Aminthogy néhány percz múlva csakugyan semmit sem hallottam a zsörtölődésből.

A bubi már felvette a polgári ruháját és jól megrázta a vállamat.

- Rongy, unalmas fráter vagy és teljességgel érzéketlen. Hitvesem már egy félórája bámul, eleped érted s te csak alszol tovább, mint a bunda.

Csak most éreztem annak a két égő szemnek perzselő nézését. Szinte átjárt. Csudálatos mohósággal, minden szégyenkezés nélkül nézett az a leány vagy asszony és mialatt a bubi kedélyesen veregette, ő csak mosolygott, hallgatott és a verőfényben kigyulni látszó szőke haja alól sóvár kíváncsisággal nézett reám. A bubi nógatta, mint valami szórakozott állatot és a leány csak türt, de egy pillanatra sem vette le rólam a szemét, utoljára is én fáradtam ki ebben a különös játékban és fölkeltem.

- A hitvesem - ismételte a bubi és iparkodott kifogástalan udvariassággal átesni a bemutatáson.

A leány pedig még mindig mosolyogva, valami különösen szomju hangon szólott hozzám:

- Milyen fényes haja van magának. Hagyja megnőni. Ha olyan hosszú lesz mint az enyém, körülcsavarom a nyakamon és meg fogok bolondulni, a mig csiklándoz. Csak nevetek, nevetek és mindig szorosabbra fogom csavarni, a mig nevetve megfulek. Milyen haj! Soh' se láttam ilyet...

Valósággal rajongott. A bubi félig indulóban megjegyezte:

- Hitvesem megbolondult...

I.

Éjfél már elmult, mire hazamentem. Az inasomnak meghagytam volt, hogy az íróasztalomat hozza rendbe, mert éjjel dolgozni akarok. Nem is lepett hát meg, hogy lakásomból világosság köszöntött. Az éjszakai friss levegő és a gyalogjárás egészen rendbe hozott és benne voltam a kellő hangulatban, hogy a *Művészet*-nek megírjam azt a cikket, a melyet három napja

sürgetett nálam a szerkesztő. Frissen és vidáman haladtam fel a lépcsőkön és jóformán körül sem akartam nézni a szobámban, hogy mindjárt munkához foghassak. A lámpa ott állott az íróasztalon, tompított vörös fénye eláradt az asztal fölött, míg a képeim, a könyveim elvesztek a meleg félhomályban. A spanyolfalról, a mely az ágyamat rejtette el, szinte hangosan kaczagtak felém az amorettek: a bubi szeszélyének vászonra vetett termékei.

Kinyitottam az ablakot és egy perczre kihajoltam.

Olyan szép a város éjféli után, a kora októberi éjszaka sötétjében, tiszta levegőjével és édes csöndjével. Az utcán alig járt valaki, a gázlángok mintha megfagytak volna: lobogni sem látszottak. Messze távolból hallszott néha valami zaj, az is elhalt, elenyészett. Az ablakon kihajolva, a friss levegőben megfürödve, azt mondtam magamnak: ez a világ egészen csinos volna, ha az emberek el nem csufitanák jelenlétükkel.

Valaki megfogta a karomat és a vállamra hajolt.

Egy pillanatra majdnem megijedtem.

- Eljöttem magához.

Csak a hangjáról ismertem meg. Az a leány, asszony, modell vagy a jó ég tudja, micsoda volt, a kit a bubi a maga hitvesének mondott. Ahogy a lámpa világánál láttam, most nagyon egyszerű, fekete ruhában volt, és a külsejével éppenséggel nem akarta elárulni, hogy valamivel könnyebb portéka, mint átlag az asszonyok. Még azt a különös, sugárzó haját is leszorította, a mely föltétlenül legnagyobb ékessége volt. S a szeme is sokkal szelidebben, lányosabban pihent rajtam, mint akkor a műteremben.

Leült az íróasztalomhoz, a hol én dolgozni akartam és mosolyogva beszélt:

- Várom már vagy három órája. Hanem persze, maga is olyanfajta, mint a bubiék. Valószínűleg belehalna, ha egyszer korábban jönne haza. Pedig tudhatta volna, hogy meg fogom látogatni.

- Hja, kedves bogaram...

Közbevágott:

- Ne küldjön el.

- De nekem irnom kell.

- Megvárom.

S már hátra is huzódott az amorettekhez s a spanyolfal mögül áthajolva, csöndes kacagással folytatta:

- Itt bujkáltam három óráig. Azt fogom gondolni, hogy még nem jött haza és álmodom itten hajnalig.

Leülhetett az ágy szélére, mert nem is láthattam tovább. Csak a sóhajtását hallottam az éjszakai nagy csöndességben. Voltaképpen nem volt terhemre és hogy élő lelket, egy fiatal leánykát tudtam a szobámban, még az írás is gyorsabban ment. Különben is olyan dolog volt, a min gépiesen akartam átesni s jól esett, hogy legalább a lányillattal teli levegő izgatott, a mikor a téma teljességgel hidegen hagyott. S mialatt valamelyik öregedő mester vásznán járattam a képzeletem, minduntalan a szemembe kaczagott az a spanyolfal mögött rejtőző leány és úgy rémlett, hogy a fülemben cseng könyörgő, meleg hangja. Bolondos, furcsa perczek voltak, egyszer-egyszer úgy volt, hogy leteszem a tollat és odamegyek ahhoz a lányhoz, de aztán mégis csak folytattam az írást.

Tán csak azért, hogy megtudjam, ébren van-e még, hátraszóltam:

- Hogy hívnak?

Abban a percben felugrott. S a hogy meglátta, hogy hátra fordulok, előrenyult fejjel, szemmel és szóval kérdezte:

- Szabad már?

- Ide jöhetsz.

Mellettem termett. Körülnézett, hogy hová üljön s mikor látta, hogy szokásom szerint minden széket tele raktam ruhákkal, könyvekkel, ujságokkal - egészen jókedvűen szólott:

- Pompás berendezés. Hála istennek, nem ülhetek máshova, csak ide.

És leült a térdemre. A világosság most éppen az arczába esett és újra láttam kigyulni a szemeit. Megint az a sóvár, perzselő nézés tűzött az arczomba és félig megnyílt ajkai közül megint az a forró lehellet érintett. Nem tudta egész bizonyosan, hogy nem haragszom-e ezért a fesztelen viselkedésért s hogy bocsánatot kérjen-e vagy megcsókoljon. A habozásban és gondolkodásban egészen kipirult.

- Nem győzőm nézni a hajadat. Azt hiszem, ha eloltanók a lámpát, a hajad világítana.

Felugrott.

- Megpróbáljam?

Egészen komolyan el akarta oltani a lámpát és szinte elszomorodott, a mikor megmondtam, hogy még nem végeztem az írással. Nyilván úgy magyarázta, hogy kedveskedése nincsen kedvemre és összehúzódva, szótlanul leste, hogy visszaparancsolom-e a spanyolfal mögé, vagy tréfára fordítom a dolgot és megvallom, hogy az irka-firkán már átestem. Egy pillanatra csakugyan gondoltam is, hogy félredobom azt az ostoba írást s belemegyek a leány bolondos játékába, de aztán feltűnt előttem a *Művészet* szerkesztőjének ránczos, aggódó arcza, az az egész hajlongó, kétségbeesett alak s úgy rémlett, mintha hallanám panaszkodó hangját, siránkozását.

- Csak egy kis félórát még - szóltam a lányhoz és megsimogattam a fejét.

Sugaras, meleg nézéssel merült a szemembe és mozdulatlanul, hogy a kezem le ne csuszszon a fejről, halkán suttopta:

- Várok.

Megint csöndesség volt a szobában. A fejem egy kissé zugott, az írást a szokottnál is ostobább foglalkozásnak tartottam és sokért nem adtam volna, ha abban a percben valami éjjeli hirnök azzal állít be hozzám, hogy a *Művészet* szerkesztője meghalt és tiszteltet szépen, hogy a cikkel ne fáradjak tovább. Sokkal gyorsabban dolgoztam, hogy a perczegéstől ne halljam annak a leánynak egészséges lélegzését. Valósággal jól esett, hogy a nyitott ablakon keresztül egyszerre részeg emberek gyalázatos éneklése hangzott fel hozzám. Pedig ez rendes körülmények között nem éppen a legjobb ihletszerző az írással foglalkozó emberiségnek.

Tejszinü, vékony fehérség világított már be az ablakon. Egy kissé fáradtan, letettem a tollat. És abban a pillanatban két meleg kar fonódott a nyakam köré és nedves-meleg ajkak csókolták a homlokomat, a hajamat...

II.

Vasárnap volt és a leány a bubival együtt állított be hozzám. A bubi, aki úgy megszokta ezt a megszólítást, hogy maga is csak úgy nevezte magát, a legjobb igyekezettel akart komoly maradni, a mikor a megcsalt férj tragédiáját próbálta eljátszani:

- Haragudnom kellene a hűtelenre, hogy így megcsalt és ime én még könyörgök.

Letérdelt a leány elé.

- Nem bánom már, ha szereted is ezt a gazembert, a ki jó barátom, csak addig maradj velem, a míg Dobó Katiczát megfestettem. A história, a kit te nem ismersz, örökké hálás lesz neked ezért a kis szivességért. De ha odáig viszed a hűtlenséget, hogy addig sem vársz, akkor - ó szívtelen teremtés - utólér a nemezis, az egyetlen teremtetett lény, a ki elől menekülsz, holott fut utánad.

A leány pofon ütötte a bubit, s a tehetséges fiatal festő tovább már nem állotta komolyan. Hozzám fordult:

- Vigyen el az ördög a te fényes hajaddal Te miattad nem tudok dolgozni. A szegény Dobó Katicza majdnem készen volna, csak éppen a haja hiányzik, mintha tifuszbeteg lett volna. Csak nem tehetek parókát a fejére! Ez a kisasszony pedig, az én imádott hitvesem, egészen megbolondult, a mióta téged megismert és sehogysem akar modellt állani. Nem hagyott békét, a míg kocsiba nem raktam és ide nem hoztam tehozzád, mert - azt mondja, - ő meghal, ha mindjárt a szemedbe nem nézhet. Azt hiszem, Dobó Katiczával sohasem készülök el, ha el nem szánod magad, hogy velem gyere és bámultasd magad a hitvesemmel, mialatt én lefestem.

Megint tragikus rohammal tett kísérletet.

- Ó jaj, hát van-e még több ilyen számár férj, a ki maga vigye a csábitót a házába, csak hogy hitvесе a faképnél ne hagyja?

A bubi nem fáradt el a játékból s nekem kedvem lett volna, hogy egyszerűen távozzam a színházzá változott szobából. Éppenséggel nem voltam elragadtatva ettől a komédiától és össze akartam szidni a bubit az ő tisztelt hitvesével együtt.

A leány nedves szemekkel fordult hozzám:

- Gyere velünk.

A bubi tragikusan szavalt a bővített kiadást:

- Ó gyere velünk!

Nagyon nevetségesnek találtam a szituációt. Hogy én elmenjek ezzel a leánynyal s jóformán az ő modellje legyek, mialatt a bubi őt festi! - nagyon megharagudtam a bubira is, meg a leányra is. Meglehetősen durván küldtem őket valahová, a mi egy kissé messzi esik a menyországától és olyanfélét mondtam, hogy nem törődöm vele, ha soh'se látom újra. A leány sirva fakadt, a bubi pedig folytatta a szerepét.

- Hah, nyomorult, előbb elcsábitottad, most pedig ellököd magadtól! Megöllek, megöllek...

Egészen sikerülten toporzékolt, mialatt a leány könnyezve huzódott meg az ablaknál. S a festő egyre hangosabban szavalt, a mi valósággal undorított már. Különösen, a mikor ez a toporzékolás a leányt is egyre hangosabb és hangosabb sirásra ingerelte.

Hirtelen gondoltam egyet.

Felhasználtam azt a pillanatot, a mikor a festő odament a leányhoz, hogy megvigasztalja és kisiettem a szobából. Lenn az utcán beleültem az ő kocsijukba és elhajtattam a ligetbe. Eltökéltem, hogy estig nem is megyek haza s azzal a leánynyal mindenestre hamarosan szakítok. Végre is az ember körülbelül már husz hónapos korában felhagyott azzal a passziójával, hogy a babák közül éppen a - síró babákat szeresse...

III.

Egy kissé tévedtem. A szökéssel ugyanis szerencsésen leráztam valakit a nyakamról, de az a valaki a - bubi volt. Nagyon megharagudott reám, hogy nem mentem velük a műterembe és ennél fogva a Dobó Katiczához más modellt kellett felhajszolnia. Mert a régi az egész világért se akart hozzá többé ellátogatni. Még ott, az én lakásomban, a hol magukra hagytam, kijelentette a bubinak, hogy ő tette szerencsétlenné, és ne is várja tőle, hogy valaha műtermébe menjen.

Néhány napig a leányt se láttam. Nem mondanék igazat, ha azt állitanám, hogy nem is gondoltam reá. Az ember olyan nyomorult és olyan görcsösen ragaszkodik egy kellemes emlékhöz. És elvégre az a leány nekem sok kellemes percet is szerzett. A haja sugárzása olykor bevilágított az én sötét unalmamba s a szeme csodálatos mohósága felizgatott néha, a mikor hidegen, siváran borult reám az élet közönye. És szobámban is, ha éjjente hazatértem, a friss levegőből megcsapott olykor valami különös illat: mintha az ő lehellete lett volna.

Unottan vettem magam kocsiba, hogy hamarabb érjek haza.

S ahogy a kapu előtt kiszállottam, elébem állott a leány. Olyanfélét mondott, a mivel Kósza Gyurka szokott a bíróhoz beköszöntem: Megest itt vagyok. A sötétben megfogta a karomat és mintha semmi sem történt volna, fel akart kíséni lakásomba. Valami homályos érzésem volt, hogy a szobámba ne bocsássam többé. Másrészt azonban sokkal tovább vágyódtam utána, semhogy egyszerűen el tudtam volna kergetni, s hirtelen azt gondoltam, hogy visszafordítom a kocsit és elkocsikázom a leánynyal egy darabig.

Ugy is tettem. A kocsiban a leány egy kissé remegve simult hozzám. Jó ideig várt, hogy én szólítsam meg, de aztán hizelegve, dorombolva csuszott az ölembe és kissé erőltetett mosolygással kérdezte:

- Haragszol?

Meg se várta, hogy feleljek. Csudálatos hajlékonysággal úgy helyezkedett el, hogy a karomon, a keblemen, az ölemben, mindenütt éreztem. És csókolt, suttogott, hízelt. Egy értelmes szavát nem hallottam, pedig minden izével és folytonosan beszélt. El akart kábitani, hogy mámoromban felejtsek el mindent, az ő multját, azt a jelenetet, haragomat, az egész világot és ne tudjak mást, csak hogy ő ott ül az ölemben és átfon és csókol. S a mi azt illeti, rövid idő alatt bámulatosan sokat felejtettem és nagyon jól éreztem a nyakamban csüngő leányt.

Suttogva, nyögdécselve tördelte a szavakat:

- Kóboroltam, mint a kutya. Egy félórával ezelőtt nem tudtam bizonyosan, a Dunában leszek-e most, vagy a te öledben. De itt sokkal jobb, sokkal...

Leszorította fejemet és beletemette arcát a hajamba:

- Ne kergess el többet, mert ugysis visszajövök. És milyen gyönyörűséged telhetik benne, hogy így meggyötörve, megázva kapjál vissza, mikor örökké melletted lehetnék? Ugy-e, nem kergetsz el?

Megcsókoltam.

- Bolond vagy, leány. Mit csináljak én veled és mit csinálnál te örökké mellettem? Itt a kezem, hogy a második héten úgy megunnálak, mintha a feleségem volnál. És hogy most nem jársz el a bubihoz, az nem nagy dolog. Mert csak tőled függ és mehetnél, a mikor éppen akarod. De ha én beleegyezném, hogy hozzám gyere, nem mehetnél sehová és jobban unatkoznál egymagadban, mint a nagyanyád, a ki legalább nem fiatal és foglalkozásszerűen unatkozik. Pusztuljak el, ha tudok nagyobb ostobaságot, mint hogy mi egymáshoz kössük magunkat.

A leány fölegyenesedett a kocsiban és hangosan, lihegve beszélt:

- Tégy próbát velem. Egy hónapra, csak egy hétre végy magadhoz s ha meguntál, csak ints nekem, - elkotródom, mintha ott se lettem volna. És nem igaz, hogy megunnál. Odahaza fogsz ülni, mintha a szobádon kívül világ se volna és nem ismersz nagyobb mulatságot, minthogy velem lekuporogj a szőnyegbe és cziczázzál és dorombolj, mint a jókedvű macska.

Hirtelen felszakította a kocsi ajtaját.

- Pfü, nagyon melegem van... Mondok én neked valamit. Ott van a bubi. Hajtsunk oda hozzá. Megesketem, hogy mához egy hónapra eljön értem és elvisz magával. A bubi pontos lesz, mint az ördög: eljön értem és elvisz. És nem maradok nálad, ha marasztanál sem. Elmegyek, okvetlenül elmegyek. Csak erre az egy hónapra tégy próbát velem.

- Bolond vagy, nevettem a szeme közé.

Ekkor már magánkívül volt. Kigombolta a nyakán a ruháját és szinte kihajolt a kocsin.

- Ha meg nem ígéred, kiugrom.

- Bolond vagy - isméttem nevetve.

- Ígéred vagy nem?

- Jól van.

Odaesett a nyakamba. Tűzbe fűrésztött és azonközben folyton azt suttogetta, hogy egy hónap múlva sirva kérem majd, hogy maradjon, de ő menni fog, mert megesketi a bubit, hogy érte jöjjön és másodszor a bubit nem fogja megcsalni. És különben is okosabb lesz, ha egy hónap múlva csakugyan elmegy, mert akkor belegyökerezett már a szivembe és soha, de soha sem téphetem ki a szivemből. Holott, ha tovább maradna, a gyökér elkorhadna és kiporlana a szivemből, mintha sohasem is lett volna benne. És több efféle rettenetes bolondságokat suttogett, de azért nem felejtette el, hogy a bubihoz kell kocsiznunk.

S a hajnali szürkületben, első álmából fölverve, a bubi módfelett elbámult, a mikor berontottunk s a leány a fülébe kiáltotta:

- Bubi, idenézz, eljöttem hozzád. Eladtam magamat ennek a gazembernek, a ki a te jó barátod. De mához egy hónapra elgyere értem, akkor megint a tied vagyok és megharaplak, ha csak egy perczet is késel. Mert érzem, szörnyen érzem, hogy mához egy hónapra nagyon foglak szeretni és boldog leszek, ha ettől a zsarnoktól megszabadítasz.

Az ajtóból pedig még visszaszólott:

- Bubi, két üveg pezsgőt is hozzád magaddal - mához egy hónapra. Mert nagyon jó kedvem lesz és mámorosan akarok visszajönni hozzád, a hitvesemhez...

IV.

A mi itt következik, az az inasom legintimebb családi följegyzése:

A nagyságos urnak nincsen ki a négy kereke. A héten este kilenczkor jött haza, másnap pedig egyáltalán nem távozott el hazulról. Ma éppen egy hete, hogy nem takaríthattam a szobában, pedig a spanyolfal és a szőnyeg nincsenek egészen tisztában egymással és egyszer a spanyolfal fekszik a szőnyegen, másszor pedig a szőnyeg a spanyolfalon. Sok egy pillanatra szánt feleség okozott már ilyen zavart a nagyságos uramnál, de ilyen hosszú pillanatra én nem emlékszem. Akárhogy szégyellem, ki kell mondanom, hogy ez az én nagyságos uram ostoba és szerelmes...

Az inasom majdnem igazat mond. Boszorkányság, a mit ez a leány művel és már a második héten rajta kaptam magam, hogy nem szívesen venném, ha az a leány tulságosan komolyan venné az egyhónapos terminust. Csudálatos, változó, mámoros, őrült napok multak és egy pillanatra sem tudtam megismerni a leányt. És nem tulzás, ha azt mondom, hogy hatvan percz alatt szépnek, csunyának, szemérmesnek, szabadnak, fiatalnak és öregnek láttam: és sohasem tudtam, hogy milyen igazán. Csak az Isten és egy ilyen bolond leány tud annyi formában bolondítani.

Egyszer-egyszer majdnem rákiáltottam.

- Megállj! Szédülök.

Leült a térdemre és ápolt, mint egy beteg gyermeket. Ilyenkor egészen hangosan kifakadtam, hogy bár vége volna már ennek a rettentő hónapnak és jönne a bubi vagy az ördög, hogy elvigye.

A leány csöndesen, bánatosan suttozta:

- El fog vinni.

Most meg az bosszantott, hogy az én uralkodásom voltaképen rabság s egy pár nap mulva eljön valaki és egyszerűen leüti a fejemről a koronát. Lassankint megérezttem, hogy ez a rövid határidőre kötött házasság igazában a legfélélmesebb, mert nem hagy a megünásig eljutni és kimért kortyaival még fokozza a szomjuságot. Az ilyen napokon megszöktem hazulról és künn kóboroltam valahol a külvárosban, rongyos házak és rongyos emberek között. Világos, hogy hamar visszavágyódtam és mindig meg újra belesodródtam a szerelmes forgatagba, a mikor a leány hidegen vagy nevetve, szemérmesen, vagy csapongó jókedvvel, de mindenkor másképpen várt a szívére.

...Nekem úgy tetszett, hogy a város minden harangja szól. A leány reggel óta tett-vett és rakosgatott. Csodálatosan keveset beszélt és úgy nézett rám, mint az anya távozó fiára. Délbe nem ült az ölembe, mint azelőtt, hanem meghuzódott az asztal másik oldalán. Délután egy kissé rendbe hozta a lakást, fölterítette az asztalt és - háromra terített.

- Mit csinálsz? - sziszegtem a fogaim között.

- A szegény bubi bizonyosan reggel óta nem eszik, csak hogy jó étvágya legyen estére.

Nem kérdeztem tovább, mert féltem, hogy kitörök. Odaültem az ablakba és a haragtól reszketve néztem az alkonyodó utcára. Gyorsan, feketén borult le az este és hirtelen hűvösség áramlott a szobába. Valahogy érzéketlenné lettem. Mint a kinek még odahaza a halottja, de már beletörődött a megmásíthatatlanba. - A csöndesen dolgozó leányt is hidegebben néztem már. El fog menni. Hát mi van abban? A leányok, a kik hozzám jöttek, rendszerint megtették ugyanezt.

De azért egy kissé átjárt a hideg, a mikor este pontosan beállított a bubi.

- Eljöttem, és itt van a pezsgő is.

- Bubika - szólott a leány és szemérmesen, tartózkodással simogatta a festő arczát.

- Szemtelen - sugtam egészen magamban.

A vacsora különben nem tartott sokáig és nem történt egyéb, csak a leány ivott kissé sokat és a bubi ismételte kellemetlenül gyakran, hogy milyen rosszkedvű és kiállhatatlan vagyok. Utoljára már nem is hallgattam oda és behunyt szemekkel egyre azon csudálkoztam, hogy miért szólnak folyton a harangok. Pedig talán nem is szólottak, csak én képzelődtem olyan vadul, ész nélkül.

Leánykarok fonódtak a nyakamra. Egy csók égett a homlokomon.

- Isten veled!

Felnéztem, és egészen hidegen, gépiesen ismételtem:

- Isten veled.

Valami nevetés, valami sóhajtás hangzott, aztán az ajtó becsapódott. S a hogy tágra nyílt szemekkel magam elé bámultam s hátam mögül, mint a zuhany, áramlott reám a hideg őszi levegő, egyszerre úgy éreztem, mintha most távozott volna azon az ajtón bolondságaival, vétkeivel, csudaszép törvénytelenségeivel, édes szemérmatlenségével, minden érthetetlen csudájával: - az ifjuság...

MESE A LÉHÜTŐKRŐL.

A diák kétségtelenül rossznyelvű volt és kellemetlen. Azonkívül kiérzett szavaiból a bosszu, mert a Moór-testvérek nem is kérdezték tőle, hogy lesz-e szerencsájuk hozzá a hangversenyen. Pedig a harmadik emeleten minden lakó tudta, hogy a diák régen szereti Moór Francziskát s ez a szerelem némileg összefüggésben is van az ő hosszú és reménytelen diákoskodásával. Ennélfogva nem hitték ugyan a szavait, de szívesen meghallgatták, a mikor esténként mesélt a folyosón.

- Családi betegségük a Moóroknak, hogy sok régiből csinálnak valami újat. A piktor a képekkel, a kisasszony pedig a ruháival cselekszi meg ezt. Részleteiben maguk is ráismernek majd arra a híres koncertruhára...

Egy vézna varróleány közbekotyogott:

- Hát a legfiatalabb, a Berczi?

- Az is papirgyárban van - röhögött diadalmasan a diák - s a jó isten tudja, micsoda ócskaságokból fabrikálja azt a szép papirost, a mit a piktor aztán telemázol.

És szó sincs róla, a rossznyelvű diák eléggé közel járt az igazsághoz. Moór Francziska csakugyan a régi ruháiból volt kénytelen a hangverseny-ruháját összeróni, mert Berczi se kérésre, se fenyegetésre nem tudott annyi pénzt előteremteni, hogy újra teljék. A legidősebb Moór-testvér ugyan az utolsó perczig hirdette, hogy valaki alkuszik a festményére s akkor lesz pénz, mint a polyva, de azt a legendás valakit, a ki a Moór Nándor festményére alkuszik, már kellőképpen ismerték a testvérek s nem bíztak benne tulságosan. A leány tehát csak Berczit ostromolta s az ő szívét iparkodott meglágyítani.

- Ez lesz az első nagyobb hangverseny, a melyen a publikum elé állhatok és talán ettől a ruhától is függ a jövőm.

A festő megkapta a szót. Igen, a jövője függhet ettől a ruhától. Az a jövő, amelyért olyan nagy áldozatot hoztak, a melyért annyit koplaltak, kinlódtak, reménykedtek. És eszébe juttatta az öcscsének a szent fogadalmat, hogy ők ketten - a férfiak, az erősek - nem fognak nyugodni, a mig Francziska el nem végzi az akadémiát s ott nem tündököl a magasságban; mint elismert és természetesen jó fizetéssel szerződött művész. Csak akkor, ha Francziska már ragyog, gondolnak majd ők is egy kicsit magukkal. Mert ők férfiak, ők erősek és várhatnak.

- S most egy nyomorult ruha miatt az utolsó perczben akadunk meg - sziszegte a fogai közt a festő.

- Egy nyomorult ruha miatt - szavalta az ő puha, mély hangján Francziska.

- Egy nyomorult ruha miatt - sóhajtott zavartan a papirgyár hivatalnoka is. Csak ne volnék már két hónapra előlegben a fizetésemmel s ne zálogosítottam volna még el az órát! De nem tudok több előleget kapni és zálogba már semmit se tehetek. Nincs, nincs...

Egészen kétségbe volt esve és nagyon természetesnek találta, hogy bátyja és nővére szidták a papirgyárat a tulajdonosával, a hivatalnokaival és minden papirjával egyetemben. Az ilyen hangulatban csak kell valakit szidni s hát kit szidtak volna, ha nem a papirgyárat? Berczi maga is gyűlölettel gondolt a hivatalra, a mely egészen megemésztette, tönkretette s még sem juttatott neki annyit, hogy Francziska a hangversenyre új ruhát varrathasson. A homloka egészen kifehéredett, a hogy a fejét törte, hogy honnan kerithetne pénzt. Ugy jutott eszébe és csak félve jegyezte meg:

- Ha te is becsapnád az órát, Nándor!

A festő megharagudott.

- Én rendezem a hangversenyt, én jelentem a közönségnek az egyes számokat, én állok folyton a pódiumon s a frakkmellényemről még ez a kis láncz se fityegjen? Kiégne a szemem. De neked sincsen érzéked az ilyen apró szükségletek iránt, különben nem beszélnél így...

Ezt Berczi is belátta s tovább törte a fejét. Francziska pedig sóhajtva fejtette le a nyári ruhájáról a csipkéket, hogy kimossa és a hangversenyruhává idomított rózsaszín selyemruhára varrja. Nagyon boldogtalan volt, de nem érezte volna magát igazi mártírnak, ha szóval is panaszkodik. Inkább azon volt, hogy a sóhajtását is visszafojtsa. Most már a festő is nagylelkű akart lenni és nem gyötörte tovább a szegény Berczit, a kin már a verejték is kivet. Némáságával meg akarta értetni, hogy elismeri öcscsében a hivatalnoktól kitelő jóakaratot és megbocsájtja neki a hivatalnoknál természetes tehetetlenséget. Nagylelkű szótlansággal kezdte a mosogató nővére vonásait egy japáni legyezőre vázolni, mintha az utókornak akarná színeiben felpanaszolni, hogy Moór Francziskának egykor magának kellett a csipkéket mosnia az első hangversenyére való ruhához.

Moór Berczinek majd megszakadt a szive erre a látványra és lázasan, szégyenkezve sompolygott ki a szobából.

*

A rossznyelvű és kellemetlen diákot másnap este kinevették a folyosón. Mert Moór Francziskának mégis új ruhája lesz a hangversenyre. Fehér csipkeszövettel beborított sárga selyemruha, csillogó gyöngyökkel kivarrra és erősen kívágva. A vézna varróleányt már kora reggel behívták, úgy varrják egyesült erővel a mesés ruhát. És a festő is boldogan szaladgál egész nap s mindenféle csecsebecsét hoz, a minek Francziska valamelyes hasznát veheti.

A diák mérgesen jegyezte meg:

- De Berczinek nem szabad kimozdulnia hazulról.

- Miért nem? - kérdezte a folyosó.

- Mert a papirgyárnak ő most Arcoban van s ott is marad egy hónapig. Hiszen kérem, az az ember nem is közönséges barom, az egészen rendkívüli barom s azonfelül csaló is. Mikor sehogysem tudott azoknak a nadályoknak pénzt teremteni, hát csalt. Fölment egy orvosdoktorhoz és könyörgött, hogy adjon neki egy bizonyítványt, mintha mellbeteg volna. Mert ő mindenképpen el akar menni Arcoba. Az orvosdoktor előbb ki akarta lökni, de aztán mást gondolt, megvizsgálta s azt mondta, hogy megteszi a kívánságát, de aztán elmenjen ám Arcoba. Berczi persze mindent megígért s a mikor kezében volt a bizonyítvány, elment a papirgyár igazgatójához és szabadságot kért és természetesen pénzt. És ámbátor előlegben van, az igazgató adott neki, két hónapra valót is adott, mert hiszen maguk is láthatják, az a barom csakugyan úgy fest, mintha Arcoba kellene mennie. A pénzzel aztán hazajött, odaadta Francziskának és kijelentette, hogy az egyik szobát ezennel kinevezi Arconak, mert ő most egy teljes hónapig onnan ki nem mozdul.

A folyosó ezt a históriát nagyon mulatságosnak találta.

- Milyen zsvivány ez a Berczi!

- Szamár, - kiabált a diák és az öklét fenyegetve emelte a Moór-testvérek lakása felé.

A szamár pedig boldogan nézte az Arconak kinevezett szobában, hogy Francziska dalolva és boldogan varrja a ruhát, a *jövő* ruháját. A leány egészen megszépült a munkában és a boldogságban, a daloló hangja most igazán meleg volt, az arcza pedig fehér és piros: a legszebb rózsza. Az a kis vézna varróleány olyan volt mellette, mint az árnyék. Berczi el se tudta

képzelné, hogy az egész világ szerelmes ne legyen a művésznőbe, az ő nővérebe. Egyszer nem is tudta megállani, hogy meg ne csókolja Francziskát.

- Olyan szép vagy, mikor nem busulsz...

- Édes Berczikém, olyan jó vagy - hálálkodott a szép mondásért a leány és bár a kezében levő tűk miatt nem ölelhette meg a jó fiút, odadőlt a mellére és megcsókolta a homlokát.

Éppen akkor érkezett haza a festő.

- Tele van velünk a város. Olyan betűkkel nyomattam a plakátokat, hogy egy-egy betűben elférne valamelyik német herczegség. Moór Francziska! Moór Nándor! Mindenki olvassa, emlegeti - ah, nemsokára majd dicsőíti is.

Majdnem részvétellel fordult az öcscséhez.

- És a Moór-név dicsősége a tiéd is, habár csak hivatalnok vagy.

A hivatalnok egy kicsit köhögött. Az arcának égő pirossága nagyon elütött a homloka félelmes fehérségétől s egy pillanatra ő maga is megijedt, hogy mennyire reszket. Le kellett ülnie. Az a ragyogó verőfény, a mely az ablakon beözönlött, szinte megvakította, és a szemét is be kellett hunynia. A festő és a művésznő meglepetve nézték.

Berczi mosolyogni próbált.

- Különös, hogy mit nem tesz a képzelődés! Mert én most Arcoban vagyok, hát azt hiszem, hogy igazán betegnek kell lennem.

Már nevetett is. De néhány percz múlva, a mikor Francziska már varrt és Nándor tovább rajzolta a Moór-testvérek arczképét, hogy meglegyen, ha a képes ujságok kérnék, Berczi észrevétlenül besietett a másik szobába, felnyitotta az ingét és pihegve feküdt a pamlagra. Ebben a szobában meglehetősen sötét volt, de ő tüzes karikák forgását látta és valami zugás bántotta, a melyről nem tudta, honnan jön. Hirtelen félelem lepte meg és eszébe jutott az orvosdoktor intése, hogy aztán elmenjen ám Arcoba. Az ördögbe is, csak nem gondolta komolyan? Huszonkét esztendő, eddig még csak kinlódott, most jön még csak a jövő: egy kicsit korán volna a föld alá bujni.

Az éjszaka még nyugtalanabb volt. Nándor és Francziska mélyen aludtak s csak Nándor kiáltotta egyszer (az is csak álmában) Éljen! Moór Francziska! Moór! Aztán csendesség volt és Berczi egyedül maradt az ő rossz gondolataival. Az az orvosdoktor nem ment ki a fejéből, mint valami ördög: mosolygott, nevetett, röhögött a szemébe, majd meg aggódva, ijesztve, szomorúan és félelmesen suttogott a fülébe. Te szegény, vékony ember, fogyó, mint a hold - egyszer csak átlátok rajtad, mint a levegőn...

- Nándor!

A festő mélyen, boldogan aludt és nem hallotta ezt a rémült kiáltást. A saját hangjától Berczi is fölébredt álomlátásából és remegve, némán ült fel az ágyában. Ugy várta, leste a hajnal vigasztaló derengését...

*

Megint csak a rosnyelvű és kellemetlen diák vitte a szót.

- Látták? Az urfi és a kisasszony kirepültek a hangversenyre, hanem Berczi otthon maradt Arcoban. A gyalázatosak, a léhűtők, a művészek. Pfúj. Neki meg a szobában kell guggolnia.

S mi tagadás, Moór Nándor és Francziska kisasszony csakugyan az öcscsük nélkül mentek a hangversenyre. Fiakkeren. Nándor (nem testvéri, hanem rendezői minőségben) gyönyörű bokkrétát hozott a tisztelt művésznőnek s aztán karon vezette a harmadik emeletről a fiakkerbe.

Megigérték azonban Berczinek, hogy az ünnepi vacsora után lehetőleg hamar fognak hazasietni, hogy neki az eseményt elmondhassák. S ennyivel Berczi beérte. Sőt mosolyogva mondta, hogy ő boldogabb lesz, mert az egész hangversenyből csak a Franciska énekét fogja hallani s az egész ünneplésből csak azokat a tapsokat, a melyek Francziskának fognak szólni.

- Behunyom a szememet és azt fogom látni és azt fogom hallani, a mi a szívemnek legjobban esik.

Még ajkán érezte a nővér csókját, fülében csengett a Nándor szava s az ócska karosszékben ülve, már álmodott. A nyitott ablakon csendes levegő-áramlat uszott feléje és jól érezte magát, mint még soha. Az udvarról dalolás hangzott fel, inkább kornyikálás, de elegendő arra, hogy az ő gondolatait a hangverseny-terembe vigye. Igazában nem félt, mert annyit ő is tudott, hogy jótékonycélu hangversenyeken nem szokták a közreműködőket kifütyölni. Tapsot kap Francziska és tetszeni fog: az bizonyos. De azért képzeletben mégis látni, hallani akarta abban a nagy pillanatban, a mikor a jövő kapui megnyílnak előtte. A ragyogó, gyöngyös ruhában, hajába tűzött csillogó ékességeivel.

- Francziska! - suttogta halkan.

A hűvös levegő szinte elálmosította. Hunyt szemeivel nem is láthatta, hogy künn zivatar készül. A szálló estének tudta be, hogy hűvösödik. S boldogan, félig már álomban türte, hogy a hideg levegő megcsapja a nyakát, lefut a mellére, beleheli egész testét. Mélyebbre csuszott a karosszékben és ajkait is megnyitotta.

...A folyosóról mindenki elmenekült. A zápor hirtelen leszakadt és a sötétben, mint szürke drótszalak: futottak le az esősugarak. Egy-egy villám fényénél úgy tetszett, mintha ezeken a sugarakon kiabáló, sivitó manók kusznának lefelé a magasságból s az ő lármájuk, vihogásuk töltene meg a felzavart levegőt. A dörgés rájuk ijesztett s akkor még jobban sivitottak, lármáztak, mialatt szétrebbentek. Az ablakok mögött pedig remegve hallgatták ezt a rettenetes játékot az emberek.

Berczi felriadt. Irtózatosszerűséget érzett a mellében s azt hitte, hogy megpattan. Hirtelen még lélegzeni sem tudott s a mikor az első, hosszú kortyot magába szívtá, egész testében megrázkódott. Aztán kinosan fuldokolva sietett el az ablaktól és nagy félelmében öltözködni kezdett, hogy emberek közé siessen. Már nem is gondolt a hangversenyre, a dicsőségre: csak a két testvérét szerette volna, a kik megfogják és segítségére legyenek. S mert nem voltak mellette, ő akart hozzájuk sietni. Hogy a várost zápor veri, arra nem is gondolt, csak oda akart jutni mindenáron a testvéreihez.

S az ablakok mögött kémlelő szomszédok ijedten nézték, hogyan rohan el a folyosón - egy vízben...

*

A diák elfogta az utcán, ölbe kapta és haza hozta.

Moór Berczi már akkor nem tudott magáról. Hogy a diák levetkőzteti, ágyba fekteti: arról sem tudott. Inkább olyan szavakat suttogott neki, mintha Francziska állna előtte és erőltetné az égő ajkához a vizes poharat. S fuldoklása közben is köszönte minden csöppjét az enyhítő víznek.

- Édes Francziska! Tisztelt művésznő! suttogta néha, könnyebbülten.

- Édes Francziska! Tisztelt művésznő! Vigyen el az ördög! - morogta utána a diák és mélyes gyűlölettel nézett az ajtó felé, a melyen a művész-testvérek majd mosolyogva, sejtelen nélkül fognak belépni. S be szeretne volna zárni az ajtót, hogy soha-soha be ne jöhessenek s ne is láthassák többé a testvérüket: ezt a fuldokló roncsot, a ki már alig-alig bírja.

A diák hiába emelte fel néha a beteg felsőtestét, hogy neki egy kis könnyebbséget szerezzen, Berczi visszahanyatlott és fuldokolt.

Éjfél tájban pedig a diák hallotta, hogy Nándor már az ajtó előtt kiáltja:

- Éljenek a Moór-testvérek!

És a mozdulatlan Berczire mutatva, a diák nem állotta meg, hogy a kiáltást meg ne toldja:

- Éljenek... bár ez az óhajtás részben már fölösleges...

DAMAJANTI.

Mikor Damajanti az omló selyemhálón kidugta a fejét, a szemhéja még duzzadt volt az álmoságtól és gyűrűző, szőke haja úgy esett a homlokába, mint valami lángoló zuhatag. Nem látott még, nem is hallott, jóformán csak a szája volt nyitva. Ezt különben mindig nyitva tartotta, mert jó katona mindig fegyverén pihenteti a kezét és Damajanti életének minden percében készen volt, hogy valakit, vagy valamit elnyeljen. Szája, mint a régi udvarházak kapuja: mindig nyitva volt..

Az öreg cselédje ébresztette föl.

- Itt voltak a Tigris-ből.

Damajanti meg sem hallotta. Valami nyávogó, éneklő hangon panaszkolta, hogy éhes. A cseléd egy kis asztalkán likőrt állított elébe és apró vajas zsemleket. És Damajanti mindjárt beléharapott.

- A rendező volt itt.

- Mit akar az a szamár? kérdezte teli szájjal Damajanti.

- Bejelentette, hogy valami hindu, perzsa vagy arab herczeg jön estére az intézetbe s előadás után nálad fog vacsorálni.

- Herczeg? kérdezte Damajanti s a második pohár likőrt emelte a szájához.

- Ugy mondták.

- Hát csak jöjjön!

Már visszabújt a hálójába és kihallszott az ásitása. Az öreg cseléd nem törődött vele sokat, hanem széthuzta a vastag függönyöket, hogy a nap öntse el egyszerre a nagy szobát. Még az egyik ablakot is kinyitotta, hogy heves özönnel ömölhessen be a nyári melegség. Mert Damajanti szerette, ha a pallót, a falakat, a butorokat jól átjárta a meleg, hogy aztán ruha nélkül botorkálhasson pamlagról zsöllyére, öltözködés előtt.

Csak egyszer állott meg a háló előtt.

- Csók Dávid nem jön többé hozzád?

- Nem, hallatszott a háló mögül.

- Tönkre ment?

- Azt mondja, hallatszott meglehetősen unott hangon.

A cseléd egy pillanatig gondolkozott. Aztán kissé halkabban kérdezte tovább:

- Mit gondolsz, Damajanti, megöli magát?

- Azt gondolom, hogy nem öli meg magát. (A hálóból megint kibukkant az a borzas, szőke fej.) Az a Dávid tisztára megbolondult. Ha azt hiszed, hogy már nem szeretjük egymást, hát rettenetesen tévedsz. Szeret és akármi legyenek, ha én is nem szeretem. De rá jött a bolondja és ma hajnalban az utolsó pohár pezsgőnél azt mondta, hogy ezentul nem vacsorál többé, mert az egész dzsentrit a vacsora tette tönkre, ellenben a reggeli még senkinek sem ásta sirját. Ezentul reggelizni fog és dolgozni.

- Részeg volt, dörmögte a cseléd.

- Még csak részeg sem volt. Azt mondtam neki, hogy szeretem és nem haragszom, ha el is verte a vagyonát. Nevetett a számár. Azt felelte, hogy olyan nincs és az utolsó uri passziója, hogy ő hagy el engem. Aztán megcsókolt és elment.

- Vissza fog jönni, gondolkozott hangosan a cseléd és ki akart menni a szobából.

Damajanti kibujt az ágyból.

- Nem jön vissza. Bujtass valami ruhába.

A meztelen lábait megemelte a meleg levegőben s szinte szerelmesen nézte, hogy borítja el a nap, a beömlő melegség. A színes harisnyát, az aranyszállal áttört papucsot úgy adta rá a cseléd. De amikor a halaványzöld köntöst bontotta ki, hogy Damajanti belebujhasson: várnia kellett egy darabig. Mert a leány nem tudott mindjárt fölkelni az ágy széléről. A szeme oda-tapadt a szőnyegre, amelynek ezüstös szálain, mint víz fölött a pillereseg, hullámozva és bukdácsolva kergetőzött a beszabadult nappor. Talán nem is ezt nézte, talán csak úgy maga elé meredt, de egyszerre odafordult a cselédhez:

- Mondom neked babuskám, nem érdemes szeretni.

A cseléd mély meggyőződéssel szólt közbe:

- De érdemes.

Damajanti felkaczagott. Nagyon mulatságosnak találta, a vén asszony szavait.

- Különben igazad lehet. Csak úgy jutott eszembe, hogy szerettem azt a bolond velencei Csók Dávidot. És éppen neki kellett megbolondulnia!

Most már belebujt a köntösbe, körülcsavarta a testén és átkötötte a vastag pamutkötéllal. Aztán az ablakba állt és lenézett az utcára. Mintha egymást üldöznék, robogott a széles uton száz és száz fogat. Fürgebb társnői, kisebb énekesnők vágattak a liget felé, imitt-amott uriasszonyok is, akik már a megkülönböztetés okáért is magukkal vitték a gyermeküket. Damajanti mosolyogva gondolta magában, hogy azok a gyermekek nem is sejtik, milyen fontos szerepük van. A mamájukat gardirozzák.

- Aztat is valami - mondotta halkan, amint már szavajárása volt.

Aztán visszafordult a cselédhez:

- Herczeg az a jámbor?

- Ugy mondta a rendező.

Damajanti a haját kezdte rendbe hozni és valami utánozhatatlan könnyelműséggel jegyezte meg:

- Hát csak jöjjön...

* * *

S öltözködés közben a tükörből vette észre, hogy a szoba másik végén, az ajtó tájékán, égő nagy szemekkel huzódott meg valami nyurga, fekete legény.

Minden ijedtség nélkül fordult hozzá:

- Nos? Mit akar?

- Vigyen el az ördög, ha tudom, - hangzott mély, fiatalos hangon a válasz.

Damajanti fölemelkedett. Mintha egész testével nevetett volna.

- De csak akar valamit?

- Nem tudom, nevetett most már a fiu is és valamivel közelebb próbálkozott. Egyelőre azt szeretném tudni, hogy kilök-e? Vagy várjon - csak egy perczig várjon. Talán addig megjön a szavam s most már érzem, hogy jobban szeretném, ha csak azután lökne ki.

Damajanti nevetve hullott az egyik zsöllyébe.

- Várok. Nézze, hogy várok.

A nyurga, fekete legény megállott előtte egész hosszúságában. Már mondani is akart volna valamit, de ahogy maga előtt látta azt a veszedelmes teremtet nevetve és mókás várakozásban: nagyon ostobának talált minden szót. Egy kis zavarral és sok-sok gyermekes szemtelenséggel nevetni kezdett. Amire Damajantinak is nevető kedve támadt.

- Várj csak, fiam. Már megengeded, hogy tegezlek. Milyen idős vagy?

- Huszonkét esztendő, felelte a fiu.

- Ah, hiszen az anyád lehetnék. Én már huszonnégy esztendő vagyok... Lássuk hát, hogy mit akarsz?

- Én... én, akadozott a fiu.

- Te csacsi vagy, fiam és nagy dolgot akarsz, azt látom, mert nem tudsz beszélni. De majd segítek rajtad. Hát először is huzd ide azt a kis asztalt és ülj rája, mert megfájdul a nyakam, ha mindig felnézek rád. Egy kicsit hosszúra nyúltál.

- Talán a szőnyegre csücsülnék, a földre.

- Az asztalra, fakadt ki Damajanti erélyesen. - Ha nem engedelmeskedel, kilöklek.

A másik perczen már az asztalról lógatta le hosszú lábait a fiu. Damajanti megint nevetve nézte s egy óvatlan pillanatban odapihentette könyökét a fiu térdére. Hogy zavarba hozta, még több kedvvel játszott vele.

- Tehát akarsz tőlem valamit. Valószínűleg szeretsz.

- Ó, pihegett a fiu.

Damajanti egyszerűen letorkolta.

- Csönd! Az is valószínű, hogy szegény ördög vagy és nincs egy veszekedett garasod. De szeretsz. És már most szépen kifőzted, hogy besompolyogsz hozzám és megpróbálsz, hogy nem volna-e az én háromszázhatvanöt napom között véletlenül egy heverő is, a mit neked ajándékozhatnék. Mert te szerény vagy és tudod, hogy nem szabad követelőzni. Nos, így van-e?

A fiu nem tudott felelni. Csak a szénfekete haja alatt égett és izzott a két szeme.

- Felelj, gyerek!

Az csak dadogott. Sok értelem nem volt a dadogásában, de legalább Damajanti azt érthette belőle, a mi neki tetszett. S amit belőle értett, az is mellékes volt, mert nevetett s a fiu barátságosan simogathatta a térdein pihenő gömbölyű karokat. Mint valami oroszán, félig csudálkozva és félig tréfásan tűrte Damajanti. Az egész se tartott tovább másfél percnél s akkor a leány ujjahegyével meglegyintette a fiu égő arcját. Aztán fölemelkedett.

- Én pedig veled is úgy teszek, mint a többivel.

Nagy, csudálkozó szemekkel nézett utána a fiu.

- Bizony, fiam, kidobatlak.

Annak az arczáról pedig érthetően beszélt a szíve. És Damajanti megértette, hogy ez a bolondos gyermek már nem is bánja, ha ajtót mutatnak neki. Hiszen beszélhetett Damajantival, hiszen simogathatta. S mert ez a néma válasz nem is akart eltűnni a fiu arczáról, Damajanti fel akarta ébresztetni. Odament hozzá és a karjába akaszkodva, sétáltatta magával.

- Látod fiam, ilyen bolondok vagytok ti. Mindegyikőtök azt hiszi magáról, hogy éppen ő az, a kinek sikerül. De hát miért? Olyan gyerek vagyok én, akit a te fekete hajad befog? Vagy talán, mert így megnyultál?

A fiu leesett az egyik zsölyébe.

- Hitte az ördög. Ha nem vettem volna bizonyosra, hogy ajtót mutatsz, valószínűleg el sem mertem volna jönni. De az ember heteken át töri a fejét, szeretne véletlenül nagy csomó pénzt találni vagy a mesebeli varázssporral mosakodni, a mitől olyan szép lesz, hogy minden leány utána fut. Aztán pénzt se talál, a mese is megcsalja - hát mit tegyen az ember? Amikor egészen elgyötörte magát, beleugrik a vízbe vagy valami bolondságba. Én a bolondságba ugrottam -

- Az kellemesebb, jegyezte meg Damajanti.

- Persze hogy kellemesebb. Aztán én nem is tudom, hogy akartam-e tőled valamit. Talán csak éppen közlőre akartalak látni.

Damajanti megállott előtte.

- Nos nézz meg!

- Egyebet se teszek, csak nézlek.

- És szép vagyok?

- Tudom is én! Nézni nézlek, de látni nem látlak. Valami ég és lobog bennem, amitől zavaros a szemem. Ha nyársra huznak, se tudom, milyen színű a szemed.

- Hát nézd meg! - parancsolt rá Damajanti.

A fiu szava megakadt.

- Nézd meg! - kiáltott rá a leány és ő ragadta meg a fiu mindkét karját. Szinte megrázta, hogy magához térítse. S valami különös érzés kezdte bántani, amikor észrevette, hogy a fiu nézésében olyan reszketegség látszik, mint a hályogos szemű emberében. Tehetetlenül érezte, hogy minden szavával csak jobban megzavarja a gyermeket. Olyan közel állott már hozzá, hogy a fiu nem tudta nézni, látni.

- Nem látsz? - kiáltott rá szinte dühösen.

- Érezlek - suttogta a fiu.

Ebben a pillanatban az öreg cseléd botorkált a szobába. Éppenséggel nem volt meglepetve, csak úgy félvállról morogta:

- Készülj, Damajanti. Aztán az a herceg is eljön.

Damajanti most érezte csak, hogy ő is kábult volt. A füle is zugott. Szinte rekedten kérdezte a fiutól:

- Hol lakol?

Nem kapott választ. Mosolyogva toldotta meg hát a kérdését:

- Hónapos szoba?

- Az - hangzott, csöndesen, szégyenkezve.

És Damajanti tuláradó kedvvel fordult az öreg cselédhez:

- Hallod? Hónapos szobában lakik. És a herczeg idejön hozzám vacsorára. Mennyire meg lesz lepetve, ha megmondod neki, hogy herczeget én holnap is láthatok, de azt nem tudom, lesz-e még holnap is kedvem megnézni, hogy milyen egy hónapos szoba...

AZ ÜSTÖKÖS.

I.

Csak hajnalban vetődtem haza, pedig egész éjjel rossz kedvem volt. Simayval, a regényíróval voltam együtt s harmincz éves vagyok, de nem tudok esetet, hogy valaha mérgelődés nélkül váltam volna tőle el. Pedig jó barátok vagyunk s az iskolába is együtt jártunk. De arról az impertinens, affektált magaviseletről, melylyel már kölyökkoromban is fel tudott bősíteni, még most sem mondott le. A homlokára lógó, fényes, fekete haj tincseket, a számításból ápolatlan bajuszt, a tüntetően finom, de csak azért is minden divatellenes öltözetet, a rettenően bő kezelőket, melyeket azért viselt, hogy különben is sovány kezefefe még hosszabbnak és vékonyabbnak lássék, a hosszú körmöket, de még azt a nyujtott, hamis köhögéssel megszakitott beszédmodot is: mind megbocsájtottam volna neki, csak ne akarta volna affektált viselkedését, melyet sokszor szemére vetettem, mindig azzal indokolni, hogy ő ugyis tüdőbajos és úgy sem él sokáig.

Tizenöt év óta, amióta ismerem, mindig készen van reá, hogy másnap meghal. Ha valamit ír, úgy adja át a lapoknak, hogy ne siessenek a közlésével, mert ha egy kis ideig várnak, csillag alatt hozzátehetik, hogy ez a korán elhalt tehetséges fiatal írónak utolsó munkája. Közben, a nagy unszolásra elvállalt egy-egy hivatalt s rövid időn otthagya, mert miért töltené utolsó napjait munkával? S mert ezek az utolsó napok kissé sokáig tartottak, nagy nehezen rá lehetett venni, hogy újból vállaljon valami könnyebb hivatalt. Persze néhány hét múlva ezt is ott hagyta. Aztán egyszerre eltűnt a fővárosból s mikor már azt hittük, hogy talán a Rank doktor példája fogta meg - rajongott a beteg alakokért - s azért távozott, hogy feloszlását ne lássa senki sem: egyszerre visszatért s akkor már nős volt. Láttam is egyszer az Andrássy-uton, amint sétálgatott a feleségével. A külseje ekkor is a régi volt, csak egy szokástól tért el: a puha, széles karimájú kalapot vetette le s ragyogó, francziás czilindert viselt.

Nem nagyon hittem megtérésében, s nem is csalatkoztam. Két hét se telt el s mikor éjjél után az intézetből a »Tigris«-be mentem, őt már ott találtam artistáimmal, a mi asztalunknál. Vékony ujjai közt egy kolosszális bockot tartott.

Szokott modorával, kissé unottan köszöntött s mikor melléje ültem, megveregette a vállamat:

- Ragyogó színben vagy. Persze te tudsz enni. Ha én enni tudnék! Megvesz a düh, mikor látom, hogy egy olyan buta, közönséges bugris milyen jóízűen eszik s olyan erős, mint egy akrobata. S én csak fonnyadok, mintha betegséget enném s írásban adtam volna, hogy korán megdöglöm. Én nem is tudom, hogy mi jusson vagyok beteg? Nem mondom, ha valami zseni volnék, aki vagy nyomorék, vagy korafonnyadt. De ilyen közönséges számár, mint én, száz van ebben a kávéházban is...

Kopp, ami komikusunk, még nem ismerte Simayt s közbevágott.

- No, no...

Amire Simay elemébe jött.

- Hát van itt köztünk, aki nem számár? Hát fog maga valaha olyat produkálni, amiért érdemes volt élnie? Vagy Servenyák - itt hozzám fordult - nem barom-munkát végez? Nap-nap után írják maguknak a kuplékat, a bolondságokat, amikért magukat megtapsolják s amiken az a sok kövér purger, meg vidékről felrándult disznókereskedő annyit röhög, hogy görcsöket kap bele - s holnapután fogja tudni valaki, hogy azokat te irtad? A macska fogja tudni és legföljebb az a czimeres ökör, aki majd az utódod lesz s aki, ha nem lesz témája új bolondságokra, majd bölcsen meglop tégedet.

Egy melancholikus fordulattal zárta be:

- Tíz esztendő óta írok én is egy ostobaságot a másik után. Pfuj, röstellem, hogy irtam és százszor röstellem, mert akadnak nálamnál is nagyobb számarak, akik meg is dicsérik. És ha megesik még az a bolond dolog, hogy még sokáig el nem pusztulok, még mennyi ostobaságot kell megírnom. Államköltségen kellene elpusztítani az ilyen naplopókat, amilyenek mi vagyunk.

S beszélt ilyen hangon órahosszat. Mikor valahogy a feleségéről került szó, a kezével intett, hogy hagyják békében szegényt és elmondta, hogy a vidéken járt rokonainál s megfogták. »A lánynak volt egy kis pénze - vagy tizezer forint - s szegényke belém bolondult. Hát ha minden áron az én özvegyem akar lenni, Isten neki! Nekem mindegy. Aztán meg, nincs jobb mód, hogy kiábrándítsam, mintha feleségül veszem. Most bizonyosan sír szegényke odahaza, hogy egyedül hagytam, de hát csak szokjék hozzá az egyedülléthez s akár undorodjék meg tőlem, legalább nem pityereg majd ha felfordulok«. Mikor látta, hogy durvaságán a kompánia egyik-másik tagja megütődik, csunyán kaczagott és roppant tetszett magának cinizmusában. Azt sem bánta, hogy egymásután szállingóztak el az asztaltól, ki a billiárdhoz, ki a kártyaszobába s mindegyik után mondott valami bántó megjegyzést, utólag kérdezte, hogy ki volt a távozó, holott jól ismerte őket. De már ez szokása volt s különös gráciának vehettem, hogy engem mindig megismert.

Egy óra után már csak ketten ültünk az asztalnál s hogy más nem volt, akit magával együtt legyalázhatott, engem vett sorra. Az egyik pillanatban szidott, hogy nincs egy csöpp energiám s odáig sülyedtem, hogy ilyen korhely artista-truppnak írok seregestül mindenféle obszcén dolgokat, aztán meg egyet fordított a beszéden s azt mondta, hogy mégis jól teszem, mert az igazi irodalomhoz nincs tehetségem. Ha egyszer komolyabb munkába fognék, csak olyan kontár majmoló volnék, mint az a sok haszontalan fráter, aki azt hiszi magáról, hogy író. Pedig az írás nagy mesterség. Ahhoz nem elég tehetséggel birni; ahhoz orvosnak - első sorban orvosnak - ügyvédnek, festőnek, szobrásznak, muzikusnak, kritikusnak és pszikológusnak kell lennie az embernek. S még akkor sem megy a dolog. Ime ő most is jár a klinikára, elolvas minden jogi könyvet, a piktör, a szobrász-barátai csodálják, hogy mennyire ért a képzőművészethez, a maga számára ostoba zenedarabokat is ír, minden órája pszikológ-munkával telik el s azért még sem tud írni. Milliő számárnak kell születnie, hogy egy okos ember a világra jöhessen s honnan az ördögből tudhassa meg az ember, hogy éppen ő azaz egy. Mindegyik azt hiszi magáról, hogy ő az és jár a sok bolond rettenetesen komoly arczczal, mintha ő volna az okos. Pedig ha akadna egyszer ezen a világon csakugyan egy okos ember, megbolondulna örömeiben, hogy ő az - egyetlen.

Én már megszoktam, hogy némán hallgassam, ha egyszer belefog a beszédbe. Még csak azt sem kíséreltem meg, hogy helyeseljem, mert ismerem Simayt s tudom természetét, hogy szidja ugyan maga-magát s szidja még azokat is, akik elég ostobák, hogy őt dicsérni tudják, de dühbe jön, ha valaki kicsinyleni meri. Csak az merjen kritizálni, aki sokat tud s kritikát magáról csak attól tűr el, aki többet tud mint ő. Én pedig nem tudok többet, megmutatta már százszor. Hát ismerem én a francziákat, az angolokat, az olaszokat meg a spanyolokat? Ismerem a naturalistákat, impresszionistákat, veristákat és szimbolistákat? Ugy-e, hogy nem ismerem? Akkor hát jobb, ha hallgatók s tanulók. S azoknak a szabálytalan strófáknak, melyekbe Simay rapszodikus beszédét szedte, az volt az állandó refrénje: tanulj!

Hát hat esztendő óta, mikor ráadtam magamat, hogy artisták poétája legyek, tettem én egyebet, mint nógattam magamat, hogy tanuljak? Íróasztalom tele van filozófok munkáival s éjente, mikor hazavetődöm, sohsem mulasztom el, hogy ne olvassak egy-két fejezetet Schopenhauerből, egy sor aforizmat Nietzschétől. De úgy járok, mint az a szeszégető, akivel valamikor találkoztam s aki mindennél, amibe csak ütközött: rongyos talpaknál, csertörmeléknél, fűrész-

pornál csak azt kérdezte nem lehetne-e ebből is szeszt főzni? A filozófok arczképeitől, a Schopenhauer csuf arczától, a Nietzsche szemüveges, oroszlánszelidítő nézésű, hatalmas bajszu, szakáltalan képétől lelkemben bocsánatot kértem, de mégsem tehettem máskép: az ő mélységes gondolataiból az kapott meg legjobban, ami leginkább kínálkozott alkalmas refrénül egy pajkos kupléhoz, hálás anyagul egy szinpadi paródiához. A »Wille zur Macht«, amire a teuton filozóf ezredek viharának ellenálló kristálypalotát épített, nekem csak arra szolgált, hogy frivol strófák végére csapjam, melyekkel O'Rella kisasszony három hónapon át bolondíthassa a férfi-közönséget.

Hiszen nyivánvaló: a hiba az én kicsinyes alantas lelkemben rejlett, mely mint a többi alantas lélek, nem azt hallotta, amit mondtak, hanem azt, amit hasonló helyzetben ő mondott volna; mely a nagyban a kicsinyt, a magasban a földit s a szépben csak az érzékit fogja fel. De hiába akartam más lenni: nem tudtam. Olvasgattam én a filozófokat tovább is, de mikor letettem a könyvet, ott ringott előttem O'Rella az ő hajlós, félig mezetlen termetével s hallottam, amint a filozófok nehéz sorait énekli változatlanul, csak épen megzenésítve. S gondolatban kacagnom kellett, hogy milyen komikus hatást tesz egy filozófus, ha el sem torzítják, csak épen megzenésítik. S mikor ez a gondolat először megfogant bennem, attól kezdve nem tudtam többé az én filozófusaimat olvasni anélkül hogy képzeletben ne hallottam volna az olvasott szöveg kíséretében a Kranz muzsikáját, ki a mi karmesterünk és zeneirünk volt. Nem tehettem róla.

Mint az Offenbach Helénája, mindezt a végzetet okoltam, a modern végzetet, melyről én valamikor regényt akartam írni, ilyen czimmel: „*Körülmények*”. És hiszem, hogy az igazi nagy munkának, mely az emberiség nagy tragédiáját akarja megírni, ezt a címet kell viselnie. Mert kicsinek, nagynak, parányoknak és világoknak forrása ott van, mind ott gyökereznek a körülményekben.

De Simaytól boszantott, ha tanulásra sarkalt. Valami ösztönöm volt, hogy ő is tanulatlan, de leplezni tudja. Aminthogy már az iskolában is úgy tudott tenni, mintha betéve tudná a leczkéket, pedig soha, de soha sem tanult s valamennyiünk közt ő volt a leglustább. Nem tudom, talán nem is a szavai boszantottak, de volt valami az egész emberben, ami engem bántott. Sohsem szerettem az olyanokat, akik magukat gyalázzák, mert az a hiuság legfelsőbb foka, mikor elveszszük másnak azt a jogát, hogy bennünket szidhasson s csak magunk leszünk önmagunk bírái. Nem hiszek az önbirátkban. Más is csalódhatik bennünk, de mi okvetlenül csalódunk magunkban. S ha nem csalódunk, akkor hazudunk magunkról. A szerénység hiuság s az önbírálat elbizakodottság. Így érzem s nem tudom máskép hinni.

Ugy váltunk el, mint rendesen: feszülten, elfojtott haraggal. Órákig kóboroltam még a széles utakon, egyetlen vágygyal, hogy feledjek s kitörüljem lelkem táblájáról e találkozás nyomát. Néztam a boltok aranybetűs czégtábláit, az utak szélén álló harmatos padokat, a vasgerendák közé ékelt törpe akáczókat, az ég sötétjébe vesző hatalmas palotafejeket, egy-egy függönyös, de kivilágított ablakot s iparkodtam gondolat nélkül, gépiesen sétálni. Bele akartam magam altatni az ébrenalvásba, de egy-egy kései fiakker robogása, a távolból felém hangzó óraütés zaja s olykor-olykor valami határozatlan sikolyféle, ami nyári éjszakákon fel szokott hangzani: minduntalan kizavartak a gondolattalan ébrenalvásból. Ha egy időre csend lett, úgy képzeltem, hogy a nagy távolság daczára is hallom, bár tompán és elmosódva, a vonatok dübörgését s egy-egy elnyuló fütty még megerősített e hitemben. Elvértve találkoztam kései sétálók-kal is, néhol az utcasarkon álltában szinte alvó rendőrt láttam s rövid idő múlva éreztem, hogy az utakat bolyongva nem fogok feledni. A paloták fölött a sötétség már kezdett szakadozni, egy-egy magasabb épület tornya olyan volt, mintha tejbe mártották volna s a hajnali szürkület kezdte megváltoztatni az alvó főváros képét. A metropolis kivetkőzött fekete hálóruhájából.

Hazamentem.

Fáradt lelkemben egyetlen érzés volt ébren: szégyen, hogy én kóbor artisták napi kupléggyárosa vagyok. Ha van tehetségem, komoly dologba kell fognom; ha nincs, hát el kell pusztulnom. De ez a csuf, utolsó foglalkozás nem nekem való. Eszembe jutott, hogy Simay, mielőtt elváltunk, O'Relláról beszélt: arról a pajkos, élni tudó, férfiak véstőjéről s azt mondta, hogy arról kellene egy románt írni. Azt is mondta, hogy talán megpróbálja. Elhalászsza előle ezt a témát, mely elsőbbségi jogon az enyém? Eh, ha csak utmutatással, a Simay figyelemztetésére tudnék írni, inkább nem is írok. S aztán ez az O'Rella egy közönséges, nyomorult teremtés; se hangja, se szíve, csak teste s az is...

II.

Elégületlenül, álmoktól elgyötörve ébredtem fel.

Kis szobám, melyet évek során olyan passzióval rendeztem és kedvesítettem, most színtelennek, közönségesnek tetszett nekem. Az asztalon, pamlag karján és tüköroldalakon álló majolika-apróságok, arczképek és csecsebecsek, amint az ablakon beömlő napfény előntötte arannyal, úgy tűntek fel előttem, mintha piszkosak, izléstelenek volnának s az egész kis szoba, mintha valami ócskásnak rendetlen, összehányt raktára volna. O'Rella nagy arczképe, mely egy nyersfaállványról nézett felém, visszataszítónak tetszett félmeztelenségével. S mindaz a sok felírtasos fotográfia, melyhez valami emlékem tapadt, undorított most. Egész berendezésem, az ajándékokat, az artistáktól kapott koszorukat, ismerős leányoktól kapott emlékeket, mikből egész gyűjteményem volt, ki tudtam volna dobni az utcára, hogy meneküljek az emlékektől, a multtól, az utczától, az egész városrésztől. Megfogott az undor környezetemtől és magamtól. Sokért nem adtam volna, ha e pillanatban ismét a régi, nyomorgó diák lehettem volna, aki hónapos ágyban lakik s hajnalban már elszökik hazulról, de elmehet egyetemre, naiv, egyszerű, mult nélkül való, érdektelen, de tisztességes emberek közé. Mert ez az én otthonom egy meleg, keleti fészék, melynek nincs egy sarokja, hol valami ne volna, ami artistákra, kalandorokra, szerelemre ne emlékeztetne.

Mialatt öltözködtem, önkénytelenül ráesett a tekintetem íróasztalomra, melyen megkezdett kéziratok hevertek. Ott volt a »Faust« megkezdett paródiája, melybe csak néhány nap előtt fogtam s a legnagyobb kedvvel. Hogy festegettem magamnak a kaczagást, amit kelteni fog! Faustot, mint vidékről fölkerült, a főváros élveinek megismerésére szomjas ifjonczot s Mefisztót, mint - vén asszonyt, aki kitartja, pénzeli a fiut, de leköti magának a Faust kezét. A kézirat lapjait összeviszsa hánytam s a miben még tegnap oly nagy kedvem telt, most undorodtam tőle. Egész ifjuságom, íráságom hajnalának minden ambíciója fellázadt ellene, hogy az én jövőm ez legyen: paródiák komponálása. Csak ehhez volna nekem tehetségem? Olyan tehetetlen érzés szállott meg, a minőt komikus külsejű emberek érezhetnek, kik mindenáron tragikus színészekké szeretnének lenni. A Faust-paródiából felém kaczagott az a jelenet, hol a Meszfisztó-vénasszony elvezeti Faustot a boszorkánykonyhába, mely nem egyéb, mint fiatal leányok boudoirja, hol fogakat raknak, álhajat fonnak, szemémpirt festenek...

Ez a jelenet valósággal fellázított s széjjeltéptem.

Siettem az öltözködéssel, hogy eltávozzam hazulról.

Az ablakon át leláttam az udvara. Milyen népek között lakom én! Piszkos, mezitlábás, kóczosfejű zsidógyerekek hanczuroztak az udvarban, a vízvezetéknél szolgálóleányok öblögettek edényeket s éles, visitó hangjuk áthasított a fülledtségtől színes levegőn; az átellenes folyosó ablakain fészülködő, mosakodó asszonyok, feltűrt ingujju, dolgozó mesteremberek

látszottak s mindenfelől utálatos konyhaszag tódult felém. Egy szabóné a kölykét verte s vad bőgése felverte az egész udvart, míg a szomszéd lakásokból egyszerre egész sereg kölyök futott ki a folyosóra, hogy szemtől-szembe lássák, mikép kinozzák társukat. A bábész gyerekek arczáról nem látszott semmi félelem vagy részvét, legfőlebb az a fatalisztikus gondolat, hogy ma neked, holnap (vagy talán szintén meg ma) nekem. Mikor aztán a szabóné megunta az ütlegelést, a kis fiu odaszaladt a pajtásaihoz és néhány percz múlva már együtt nyihárástak, együtt verekedtek lenn az udvaron, a meleg napon.

Ha fele keresetemet kellene elfizetnem lakásra, innen mégis elfogok költözni. Olyan apróságokat vettem észre, amiket eddig figyelemre se méltattam. Az egész ház olyannak tetszett nekem, mint egy istálló s olyan büzt éreztem, hogy szinte rosszul lettem tőle. A második lépcső alján kőművesek tataroztak s ezek a mészporos, hajlott legények még intelligensebbeknek látszottak, mint a lakók. Ugy véltem, hogy ezek a kőművesek is csak azért sietnek a munkával, hogy mentül előbb szabaduljanak innen. Nagy, általános undoromban hamar elhatároztam: én is szabadulok e házból. Sőt az egész városrészből.

Elkészültem s ki akartam menni a háziasszonyomhoz, hogy felmondjak. E pillanatban az udvarról valami tompa esés zaja, aztán vad rikácsolás hangzott.

Az ablakhoz siettem.

Az a kis vörös emberke, aki az utczákon czukrozott gesztenyét szokott árulni, az a csöndes jámborképű földszintes lakó okozta a lármát. Színéből egészen kikelve, a nagy leánya haját kezei köré csavarva, úgy állott ott, hogy első pillanatban alig ismertem reá. Görcsösen, dühtől reszkető kezekkel fogta a lánya haját s közben vad szitkokat szórt, de szavát érteni nem lehetett. Felesége, az a magas, szikár, öregedő asszony meg csak ösztökélte, hogy üsse, üsse a nyomorultat. A lakók kifutottak, az udvar megtelt gyerekekkel, az ablakok kíváncsi asszonyfejekkel s a kis vörös emberke tajtékzó szájjal csak szórt a szitkot s reszkető kezekkel csak ütött...

S míg szénfekete haja a dühös ember keze köré csavarva, hátrahuzta a fejét is: a leány összevicsorított fogakkal, egy könnyet nem ejtve, elfojtott lihegő hangon sziszegte:

- Ölj meg... üssél... nem bánom...

A szomszédok közbe akarták magukat vetni, de a gyümölcs-czukrozó felesége távol tartotta őket s mint egy medvetánczoltató a maczkóját; három lépcsőről bizgatta a férjét, hogy csak üsse tovább. Ő maga is tűzbe jött lassankint s ha a vergődő leány közelébe ért, maga is huzott rajta egyet vékony husángforma karjaival. A vörös emberke már csak morgott, a leány szinte megadta magát, csak az asszony rikácsolt most még hangosabban, mintha megfelelő zenével akarna szolgálni a csuf komédiához. Egy kőművest, aki megszánta a leányt és segítségére akart sietni, az asszony úgy ellődített, hogy csak úgy tántorgott bele. Aztán nézte tovább a férje munkáját s ahogy az a karjait ütésre emelte, úgy emelkedett ő is egész testével. Az ember azt hihette volna, hogy tánczol.

S közben szakadozva, valami éneklésszerű hangon kiabálta:

- Kóborolni?... Üsd, üsd...

A vörös emberke már egész testében reszketett a méregtől és fáradságtól. Még egyet ütött a lányon, aztán ellődította magától, hogy a kövezetre bukott. Az asszony diadalmasan, olyan hangon, mintha éneket fejezne be, kiáltott a leányhoz »ugy kell neked«; - aztán ráförmedt a szomszédokra, hogy mit bámulnak. Minden bábészködőhöz volt egy tekintete s el tudta őket kergetni a nézésével. Az asszonyokat akik pörbe szálltak vele s azt mondták, hogy gyalázatoság így bánni egy nagy leánynyal, majd hogy meg nem verte. Kihívóan, egész testével fölegyenyesedve nézett az emberekre s aztán ügyet sem vetve a nagy leányra, ki összetört testtel emelkedett fel a kövezetről, hogy vissza se nézve, a kapu alá távozzék, bement a férje

után. A lakók még egy ideig ott maradtak az udvaron, láttam heves gesztusaikból, hogy a czukrozóékról vitatkoznak, egyik-másik a kapualja felé ment, talán, hogy a szegény leány után nézzen, aztán lassan elszéledtek s a széles udvaron nem maradt más, csak néhány szolgálóleány s egy pár hanczurozó gyerek.

Undorral fordultam el az ablaktól. Mintha ezzel a most látott, brutális jelenettel egész eddigi életem lépett volna fel ellenem, vádolva, hangos ítélettel. Lelketlen, buta, vagy rosszakaratu népek között éltem s nem is vágytam ki közülök. Egy nyomorult idill, amiben egy csöppje van a poézisnak, e pillanatban el tudott volna ragadni. Egy kolduló leányt, ki nem mester-ségből, de kinos kényszerüségből üzi a koldulást, csodálni, szeretni tudjam volna most s egy igazi, lélekkel bíró embert szerettem volna látni, hogy a szivemre öleljem.

Ha véletlenül eszembe nem jut az én édes özvegy anyám, aki most talán gyengülő szemeivel kötözget és rám gondol, megundorodtam volna a világtól. Vannak az embernek perczei, mikor úgy jár, mint aki valami rosszat izlelt s egy hétig rossz tőle a szája ize. Ez a meztelen, lélek nél-kül való, csuf élet, mely körülöttem folyt, egy darab időre elvette a kedvemet az egész élettől.

Kimentem az utcára s szándékosan bele vettem a legnagyobb tömegekbe. Az az érzés, mely már tegnap óta fojtogatott: a feledni-vágyás, az új életcél keresése, még jobban urrá lett szivemben. Hiába akartam magammal józanul beszélni; mikor az embernek semmi baja, nincs gondja a kenyérre, még bizonyos becsülést is élvez, legalább abban a körben, melyben nap nap után megfordul, - mért nem tud akkor megnyugodni? Egy keleti bölcs egyszer azt mondta, hogy míg a nap rá is süt, a föld neki is terem s akadnak férgek, melyek tőle épugy félnek, mint ő a nála nagyobbaktól: addig nincs oka zugolódni s nincs oka kétségbeesni. Mért nem tudok én ilyen józan bölcseletbe belenyugodni? Mért kell nekem vele törődnöm, hogy milyen rut világ van körülöttem, ha a föld nekem is terem s a férgek között nem én vagyok az utolsó? Éreztem, hogy mindennek az az oka, hogy Simayval beszéltem, aki megint egy új körre figyelmeztetett. Nekünk, alantak, kis embereknek a világ apró kis körökből áll: mindegyikben megelégedettek tudunk lenni, de csak addig, míg más meg nem ismerünk. Ha új kört vettünk észre, s látjuk, hogy abban is élnek, tán jobban is élnek: addig kinlódunk, míg abba is bele nem jutottunk. A macskák nyaláncsága van meg bennünk, mely ott hagyatja velünk a meglevő ételt, melynek jóságát már kipróbáltuk s kerget másik után, mely talán rosszabb, mérgesebb, mint az, melyet ott hagytunk.

Új világba, új környezetbe, új célokért vágytam. A déli nap erősen tüzött rám. Gépiesen indultam az ebédhez s féluton elhatároztam, hogy nem megyek rendes helyemre, inkább egyedül ebédelek. Ugy is tettem. A rendes kávéházamat is elkerültem, aztán kószálni indultam a külvárosokba, most épülő utcákba, elhagyatott, gyöptől fölvert üres telkekre. Itt éreztem jól magamat, azokon a helyeken, hol új világot építenek pusztá romok fölé. Ez harmóniált az én égő vágyammal. Mindent el szerettem volna pusztítani lelkemben, kiirtani belőle régi vágyat, régi emléket, régi szerelmeket és kezdeni új, egészen más életet.

Mikor későn este hazamentem, a sötét lépcsőházban valaki megfogott. Az a fekete leány volt, akit délután az udvaron úgy elkínzott. A két szeme világitott, mikor a karomat megfogva, suttogni kezdett:

- Az anyám fel fogja keresni, azt mondtam neki, hogy magukhoz akarok menni, énekesnő leszek. Mondja, hogy van tehetségem, hogy sokra vihetem, hálás leszek.

A sötétben a fogai ragyogását is láttam. Mint egy gyermek, megcsipett, egyet kaczagott s aztán elfutott.

A kapu alól hallottam még suttogó szavát:

- De a pártomat fogja...

III.

Azt hittem, ha futom az embereket s kerülöm régi környezetemet: feledni fogok és meggyógyulok. Pedig ilyenformán mindjobban elkeseredtem. De mikor másnap este elmentem az intézetbe, megnéztem a művészeinket, meghallgattam Koppot, O'Rellát, a Kranz muzsikáját s ott találtam magam újra az én régi, fesztelen, jókedvű közönségem körében: fölélédtem s visszakaptam régi kedvemet. Nagy kujon az a Kopp, az ő gonosz mimikájával és bámulatos mókáival. S O'Rellában is van valami vad báj, ami el tudja ragadni az embert. Ujra el tudtam képzelni, hogy Faust-paródiám hatni fog. S mikor előadás után elmentem a »Tigris«-be, a Kopp első gorombasága visszaadta régi kedvemet. Az ördögbe is, millió bolond között az a legbolondabb, aki elégedetlen.

A háziasszonyom azt mondta, hogy a cukrozó felesége keresett. Hát csakugyan hozzánk akar az a lány jönni!

Megvártam a délutánt s mikor láttam, hogy a vörös emberke gesztenyéivel, fűgével, melyek egy hatalmas bádogkorongon voltak rózsákba rakva, elindul rendes körutjára, lementem a feleségéhez.

Alacsony kis konyhán kellett keresztülmennem, melyben valami édeskés, égett cukorillat csapott meg.

A kihült tűzhelyen száradó, sziruptól fekete edények állottak, míg a falakra felakasztva és az ablakfán ugyanolyan bádogkorongok heverték, a minőben a kis vörös Wald a cukrozott gyümölcsöt széthordta.

A korongok szinte violaszínűek voltak a sok surolástól, amint a lerakódott cukorrétegeket le akarták venni róluk s homályos felületekről amolyan szabálytalan rózsák ragyogtak, aminőket a horzsolópapír szokott karczolni a bádogedényekre. Szirupos üvegek, gyümölcsös dobozok, czérnával összefont tollkenők állottak még most is az ablakban s az egész konyhában nagyobb volt a rend, semmint vártam. Csak a légyraj, melyet a sok édesség illata vonzott az alacsony konyhába, zümmögött kiállhatatlanul, s az a friss mésszag volt kellemetlen; mely a dolgozó kőművesek felől hatolt be a nyitott ablakon.

A szikár, magas asszony meghallhatta lépteimet s kinyitotta az ajtót. Mikor megismert, tulságos alázattal sietett elém. Ő is tisztább volt, mint rendesen s magas frizurája szinte tánczolt, mialatt beszélt.

- Jézus Mária, Servenyák ur maga fáradt le hozzám! Erre, erre tessék. Jaj, hogy bocsájtom én ezt meg magamnak! Már többször voltam fenn, de mentem volna százszor is. Hiszen nem mondani, kérni akarok valamit. Jaj, jaj...

És úgy nyögött, mintha sirni szeretne. Azt hitte, hogy most már nem fogom teljesíteni a kérését, mert nekem kellett lefáradnom hozzá. Valami, furcsa szokása volt: mielőtt beszélni kezdett, homloka és a szemöldöke valósággal tánczolt s torkából valami csodálatos, csuklásszerű hang jött ki, mintha sirást előzne meg. Pedig minduntalan tartott kisebb szüneteket, aztán nyögött, csuklott és újra beszélni kezdett. Közben egyre dolgozott. Kissé tulságosan magas termetét egy perczre sem láttam fölegyenesevedve; folyton hajladozott s hol egy széket törült le, hol cigarett-véget, hamvadt-fejű gyufát vett fel a földről s dobott ki az ablakon. Minden porszemért, melyet elfujt, minden kis igazításért, amit a szobában végzett, ezerszer bocsánatot kért, mialatt persze mindig hallatta azt a csuklásszerű hangot. S mikor már végre leültünk, akkor volt igazán zavarban. A két hosszú karját a szó szoros értelmében a szék karfája mögé fonta s nagyot lélezett.

Aztán újból kezdte.

- Miért nem mentem én fel... De olyan ügyetlen vagyok...

Aztán nagynehezen kinyögte, hogy a nagy leánya miatt akar velem beszélni. Sokáig habozott, de most már belátta, hogy nem halaszthatja tovább. S folytonos csuklás, köhögés és bocsá-natkérés között kezdte elbeszélni egész történetét, melyből nekem meg kellett értenem, hogy mit akar a lányával. Ez a történet pedig nem volt egészen rövid s még bevezetéseket is tudott hozzá...

- Ott kezdődik - szólt, - hogy nekem sohasem kellett volna Waldhoz mennem. De az Isten azzal veri a szegény embert, amitől legjobban fél. Ezzel az én istentelen hosszú testemmel irtóztam, hogy valami alacsony ember felesége leszek, ami előre kész nevetség. S csakugyan a Waldé lettem, aki másfél fejjel kisebb nálam. Egész életemben csak meghajolva mertem járni s mégis csak kinevettek bennünket. S ha még csak ennyi lett volna. De nevetség volt a szomszédoknak, akár ő szidott engem, akár én őt. Mert csufság az, hogy a férj olyan csöpp legyen, én meg ilyen hóri-horgas. Addig nevettek rajtunk, addig csufondároskodtak, míg Wald elkeseredett s verni kezdett, amin a szomszédok még inkább kacagtak. - Hát tehettem én róla? S mégis engem okolt mindenért.

Itt már sirt az asszony s hosszú kezeivel erősen törülgette a szemét.

- Megvárta, míg a szomszédok lefeküdtek s akkor vert meg. Utoljára nem is jött haza, csak éjjel, mikor mindjárt hozzá is foghatott a veréshez. Szidott, azt kiabálta, hogy az ilyen meszelőnek a vízbe kéne magát ölnie s nem itt maradni az ő szerencsétlenségére. De hát csak nem ölhettem el magamat? Ott volt a két gyermekem, kire hagyjam azokat? Mert ha ők nincsenek, bizony csak beleugrottam volna a vízbe.

Záporként hullott a könyje.

- Velük vigasztaltam magamat, míg Wald ivott és korhelykedett. Már nem igen volt mit ennünk, a mink volt, lassacskán bevittük a zálogházba én is valamit, ő is valamit s azután éhezünk a gyermekeimmel. A mig lehetett, hallgattam, de végre is csak meg kellett mondanom, hogy nincs kenyér a háznál. Éjjel, mikor hazajött, a sötétben egyszerre megszólaltam: »Wald, a két gyereked éhezik!« Wald azt mondta, hogy jól teszik. Elnyomtam a sirásomat s reszketve mondtam tovább: »Wald, ha te tovább is lumpolsz s nem dolgozol, mi itthon éhen halunk«. Wald azt mondta, bár már látná. Mert így beszélt velünk. Hát mit csináltam volna? Kijártam a legutolsó utcákba, a két porontyomat magammal vittem és koldultam. Igen, voltam én már koldus is, azért mégis itt vagyok. Megesett, hogy csuf télidőn félnapig elálltam egy sarkon, míg néhány krajczárt kaptam. Egyszer mind a két gyerek elkezdett sirni mellettem - akkor már nagyobbcskák voltak, a lány már hatodik évében járt - egyszerre csak arra felé támolygott Wald. Rám förmedt, hogy már az utcán is utána lesek s én hallgattam, mert nem akartam neki elárulni, hogy nem utána lestem, hanem fél napja állok ott - koldulni...

Az asszony felállott. Egy szekrényből fehér kendőt vett ki, azzal törölgette a könnyeit. Aztán megint hallatszott az a csukló hang, a nyögés, a szemöldöke elkezdett táncolni s folytatta:

- Egyszer csak azt mondja nekem Wald, hogy hát az én gyermekeim nem tudnának-e tojáson táncolni? Ránéztem, hogy tán megbolondult. De attól kezdve nem lehetett a fejéből kiverni, hogy az a két gyerek az egész familiát eltarthatná, ha tojáson tudna táncolni. S elkezdte őket tanítani. Varrt nekik zsinóros magyar ruhát, tanította solótánczra, körmagyarra, s tenger verés közben arra is, hogy tojás-sorok között végig tudjanak táncolni. Egész jókedvű lett, mikor e dolog menni kezdett. Még hozzám is akadt egy-egy jó szava. S egy este azzal állított be, hogy a gyerekek másnap délután előadást fognak tartani a kis parkban. Az engedélyt megszerezte, közönség is lesz. Nem tudom én azt elmondani, hogy milyen kinokat állottam ki; ha valaha ezt az én lányomat férjhez adhatom, az esküvő előtt nem leszek izgatottabb. Hát - jól sikerült. Wald egészen boldog volt, mikor este az összegyűjtött krajczárokból tíz forintot olvasott

össze. Jó kedvében vacsorát hozatott, bort is meg sajtot. Ráment a pénz fele. Nem törődött vele. Kijelentette, hogy körutra indul a gyerekekkel az egész országba s majd hoz haza pénzt, de sokat. És hozott is. Ördögadta kölykei, tetszettek mindenfelé - mert nem utolsó gyerekek ám - s Walddal nem lehetett birni. A mesterségét feladta, csak a gyerekekkel utazott. Hiszen jó életünk is volt, de egyszerre a gyerekek nőni kezdtek s hosszúra nőtt gyerekektől már valamicskével többet követel a világ. Wald észrevette, hogy a körmagyar meg a tojástanecz már nem kell s aztán újból kezdődött a régi rossz világ. Engem szidott, mert a gyerekek nőttek, azt mondta, hogy a gyerekek rám ütöttek, olyan hórihorgasok, mint én.

Csuklott, nyögött.

- Megint megvert. Nem volt se gyerek, se mesterség. Wald ivott, verekedett, lumpolt. Hát mért huzzam? Utoljára arra gondoltam, hogy gyümölcsöt fogok czukrozni s Wald majd kijár vele a városligetbe. Abból is meglehet élni. S így élünk.

Egy kis szünetet tartott. Az almáriomról elővett egy arczképet.

- Ez a leányom. Szép leány, ugy-e? Wald most szereti, de azt mondja, hogy még kiállhatatlabb lesz, mint én. S ez a gyerek még vad is, csatangol, senkire se hallgat. Az apjának tegnap meg kellett vernie. Este bekullog hozzám, azt mondja, hogy ő artista lesz; ha nem engedjük, megszökik. Hát mit csináljak? Nem elég nekem Wald, még ezt a gondot is a nyakamra vegyem? Tanácsoljon - nyögte bőséges könnyek között - tanácsoljon...

Zavarban voltam. Egy pillanatra feltűnt előttem egész meztelenségében ez a mi színes, könnyű buborék-világunk, az ő átaludt napjaival, villanyos fénytől fehér éjszakáival, jókedvű lányaival, léha embereivel; láttam erkölcsöit - ha erkölcsök, - tréfáit - ha tréfák, - életét - ha élet - s megijedtem, hogy én egy siró asszonynak tanácsoljak: engedje-e közénk a lányát vagy sem. Aztán eszembe jutott az a jelenet az udvaron, mikor a kis vörös Wald verte a leányt s az asszony közbe sivitotta: »éjszakákon csatangolni? Üsd!« - majd az a jelenet a lépcsőházban, mikor a leány megcsipett s a fülembe sugta, hogy fogjam pártját, hálás lesz... Végre is vannak kövek, melyek megindulnak a hegyről és feltartani nem lehet. Azt mondtam az asszonynak, hogy elviszem leányát az igazgatónkhoz és gondját fogom viselni.

IV.

Szilber Hektor, a dalcsarnok tulajdonosa, épen csak annyit kötött ki, hogy a Wald-leány tanuljon meg három-négy tetszetős nótát s szerezzen magának ugyanannyi mutatós kosztümöt, hogy tisztességgel a közönség elé állhasson: egyébként neki mindegy, ha azt a husz-huszonöt forintot, amit az apró csillagoknak egy hónapra szánt, a Wald-leány kapja. Elvittem magammal a leálynak egy arczképét és Szilber, mikor futólag megnézte, úgy találta, hogy ez a lány valamikor a program második felében is szerepelni fog. Ami azt jelentette, hogy a Wald-leány még karriért is csinálhat. Különben az egész dolog az artisták között a legcsekélyebb szóbeszéd tárgya sem lett, éppen csak Kopp boszantotta meg egy perczre O'Rellát, az ő keserű hangján vetván oda: »no édes, a te ágyadat is vetik már, szebb csillagra akadt Servenyák«. O'Rella ezen a próbán valamivel szeszélyesebb volt és egyszer sem akart rám mosolyogni, de egyéb hullámot aztán nem is vert az én kis pártfogoltam szerződtetése.

Zongorát béreltem s Koppal meg Kranzzal, a karmesterrel megbeszéltem, hogy délutánonként feljönnek hozzám, hogy a Wald-leányt kitanítsák. Az én garszon-szobám egyszerre hangos lett. Mikor az ebédetől hazamentem, a Wald-leányt már rendesen ott találtam, mert azt a privilégiumot már az első napon kivette magának, hogy szobámba bármikor bejöhessen.

Nekem e kis szabadság ellen nem volt kifogásom, mert a leány nem élt vissza s azt hiszem azt se bántam volna, ha visszaél vele.

A lányban határozottan sok volt, ami tetsző. Nem volt valami magas, de a kopott ruhában is formás, szemrevaló volt, nagyon édesen tudott nevetni s a szemében volt valami, ami az embert megfogta. Azonkívül a folytonos vigsága is jól esett; az ördögbe is, én olyan régen hallottam becsületes, igazi kaczagást, hogy egészen bolond lettem, ha ezt a leányt kaczagni hallottam.

S értett hozzá, hogy mulattasson. Kitünően tudta persziflálni a környezetét. Az ő pajkos utánzataiból megismertem az egész udvar lakosságát, kinek-kinek szeliden torzított gyöngéivel együtt. Ahogy ez a leány a vaskereskedőné utánozta, ki az első emeleten lakik, ahogy nehézkes mozdulatokkal mutatta, hogyan kél és hogyan fekszik ez a mázsás, kényelmes asszonyság, azon holtra kaczaghatta magát az ember. Néha-néha a saját szüleit is utánozta s kivált az édes anyja csukló, bocsánatkérő beszédmódját csalódásig hiven eltalálta. Már a második napon egészen bizalmas volt, otthon érezte magát nálam s mikor a zongorát elhozták, a szolga »nagyságá«-nak szólította. Azt hitte a derék ember, hogy a Wald-leány a feleségem. A leány majd kiugrott bőréből örömében.

Kopp és Kranz nagyon tetszetek neki. Kivált az öreg Kopp, aki szokása szerint jókora gorombasággal kezdte az ismeretséget. A leány nem ütődött meg az öreg hangján, hanem felajánlotta neki, hogy tegezze. Kollegák közt úgy illik s ő most már - akárhogy mérgelődjék Kopp - bizony csak kollegája. Kopp azt felelte, hogy nem bánja, tegezve sokkal könnyebben megy a gorombáskodás s a leány még biztatta, hogy ki vele, bizonyítsa be. Ilyenformán az öreg komikus hamar megszerette a vadóczot s ezt ki is mutatta azzal, hogy kegyetlenül megcsipkedte, ha csak közelébe fért.

A próbák vigan folytak. Kranznak volt néhány új keringője, amikhez én hamarjában szöveget irtam s délutánonként eljátszotta őket a zongorán mialatt a Wald-leány egészen melléje huzódva próbálta emlékezetében tartani a csinos melódiákat. Kopp az egyhangu próbálgatások közben nem egyszer kifogyott a türelméből s bolond megjegyzéseket tett, amiken a leány úgy kaczagott, hogy az éneket abba kellett hagynia. Ilyenkor Kranz teljes passzióval játszott tovább a maga vidám keringőjét, míg a Wald-lány ráütött a komoly képet vágó komikusra:

- Pfuj, milyen bolondokat beszélsz.

Kopp a vállát vonogatta:

- Senkisésem beszélhet bolondabbat, mint amilyenre képes.

Aztán rettenetes komolysággal szivta a pipáját, mert pipa nélkül alig látta még közönséges halandó. Ha a leány egészen közel hajolt hozzá, úgy tett mintha megijedne.

- Vigyázz bolond, még megcsókolsz.

Ilyenkor a Wald-leány megcsókolta s Kopp a szemébe fujta a pipafüstöt, hogy elkergesse. Félrefordított fejjel, a füstben egészen szürke arczczal ült s úgy jegyezte meg:

- Hiszen csak az én leányom volnál!

- Jobban szeretnél?

- Sokkal jobban. Kitekerném a nyakadat.

A Wald-leány kaczagott.

- Miért?

- Hát mert szeretnék.

- Kopp bácsinak nincs leánya?

- Van, de ahhoz semmi közöd.

Az öreg csakugyan nem szerette, ha a családjáról beszéltünk. Amilyen megrögzött artistának látszott a viselkedéséből, olyan jámbor nyárs-polgár volt a családja körében. Az egész komédiasságot nem vette egyébnek kenyérkeresetnél és vidám volt és komédiázott, ahogy a becsületes csizmadia lábbelieket varr, hogy megélhessen belőle. De a familiáját mindig távol tartotta az artista-világtól, ahogy egy kis pénzre szert tett, a tisztviselő-telepen egy kis házat építtetett magának s kiköltöztette a családját, hogy soha közelébe se jöhessen az artistáknak. A felesége, ki egy becsületes kereskedőnek leánya volt, künn a kis házikó mellett kertet művelt, apró jószágot nevelt s amióta gyermekei megnőttek, soha el nem jött a dalcsarnokba. Még a férjét se nézte meg. Ha valaki véletlenül odahaza lepi meg Koppot, amint segít a feleségének az apró jószágot ellátni, a gyerekeket öltöztetni s mindenféle házidolgot végezni, el sem képzelte volna, hogy mi lehet ez a beretváltképű, becsületes ábrázatu öreg ur. A tisztviselő-telepen egyszerre levetette magáról a komédiást s a beszéde is olyan tisztességes volt, mint egy falusi plébánosé. Ha a »Tigris«-ben emiatt néha gunyolódtak fölőtte, igen dühbe jött.

- Kinek mi köze a familiámhoz? Talán olyan gazembernek neveljem a porontyaimat, mint ti vagytok? Elégedjék meg az ördög veletek és én velem.

Néha melancholikus lett.

- A fiam olyan becsületes hivatalnok lesz, el sem képelem, hogy ne rösteljen a szemem közé nézni. A lányom pedig... Honnan adok én neki annyi pénzt, hogy megbocsássa nekem, hogy az apja mertem lenni? Mondom nektek, az olyan kuttyák, mint mi vagyunk, ne vegyenek el becsületes asszonyt...

Az artisták között Kranzot szerette legjobban. Ez a fiatal karmester olyan tisztelettel játszott a zongorán, mint ahogy szerelmes ifju az imádottjával beszél. Valamiképen rokonnak érezte magát az ideális muzsikussal, aki nekünk parodisztikus énekeket, banális kuplékat szerzett, de szabad idejében egészen más muzsikának élt. Azokban a ritka pillanatokban, mikor nem folytattuk a csarnokon kívül is a komédiát, titkolódzva megvallotta, hogy egy fiatal íróembertől librettót szerzett és operát ír. Kopp ugyan azt mondta neki rendesen, hogy számár, de mégis legjobban vonzódott hozzá.

A Wald-leány csodálatosan hamar megismerte ezt a két embert s ahogy megismerte, megtudta nyerni magának. Hogy artisták közé megy, azt úgy tüntette fel, mintha csak a szegénysége miatt tenné, s ma is emlékszem a beszélgetésre, melyet egy próbán Koppal folytatott.

Kopp kiáltott rá először:

- Az apádat akasztanám fel első sorban, hogy közénk ereszt.

A Wald-leány majdnem szomoruan felelt:

- Ne bántsд apámat, bácsi, ő nem tudja, hogy mit teszek.

- Nem tudja?

- Nem. Ha sejtené, előbb megfojtana, semhogy beleegyeznék.

- Hát hogy mersz akkor közénk jönni?

- Élni akarok s annyit szeretnék szerezni, hogy az öregeknek is adhassak.

- Dolgozzál, liba.

- Nem tanultam.

- Hát akaszd fel magadat.

S abban igazat mondott a leány, hogy az apja mit sem tudott az ő vállalkozásáról. A kis Wald aki tojásokon tánczoltatta a gyermekeit s dühös volt, mert nem élhetett a gyermekeiből, mert neki dolgoznia kellett, valósággal szerelmes volt a kényelembe, de abba még sem egyezett volna bele, hogy a leánya - szépségéből éljen. Legalább egykönnyen nem. Szívesen uszott volna a magasban, mint a parafa, de mindenesetre jobban szerette volna, ha tiszta víz tartja fenn, mint hogy valami mocsár vize fölött uszszék. A felesége külön meg is kért, hogy az öreg előtt titkoljuk egyelőre a leány dolgát; elég jókor fogja megtudni ugy is.

A szegény asszony remegett attól az órától, mikor Wald megtudja, hogy leánya artistanő lett, mert a kis Waldban nagy harag rejtőzött s valamelyes tettelegesség nélkül nem fog az az óra elmúlni. A minap is - ez volt az udvari jelenet - irgalmatlanul elverte a leányát, mert egy este elszökött és későn jött haza.

Minden délután megvártuk, míg a kis vörös Wald a czukrozott gyümölcsökkel elindul a városba s csak akkor kezdtük meg a próbát. Egy-két hét múlva a Wald-leány három keringőt már egészen csinosan énekelt, Kopp megtanította mozogni is, a kosztümöket megcsináltattam neki a magam költségén s egy napon szólottam a direktornak, hogy az új énekesnő felvehető a programba.

Bolondos jó kedve lett a leánynak, mikor az utcasarkokra ragasztott vörös plakátokon meglátta a nevét. A plakát ugyan »kedvelt bécsi énekesnő«-nek mondotta s ő még életében sohasem volt az osztrák fővárosban, de mikor megmagyaráztam neki, hogy az ilyen kis hazugságok nélkül ezentúl már el nem lehet, könnyen beletörődött. Még meg is próbálta a bécsi kiejtést utánózni s pompásan ment. Egész délután nálam volt a szobában s alig találta a helyét. Egyik pillanatban felugrott a pamlagra s mintha a szinpadon volna, formás hajlongásokkal énekelte a maga nótáit, majd - ha én betetőzve a bolondozást, tapsolni kezdtem - leugrott hozzám s a nyakamba csimpajkodván, szinte sirva fogadta, hogy sosem felejtí el nekem, amit érte tettem. E perczben egy láz volt az egész leány, égett a szeme, melyet rám vetett s tüzelt az arcza, melyet az enyémhez szoritott. S én valami különös lángot éreztem magamban, mintha ez a leány szeretőm volna, akit csak azért nem imádok még, mert előbb trónusra kell emelnem, mint a bálványt, hogy aztán leboruljak előtte s megcsókoljam a lábát, a ruhája szegélyét.

Mig az est leszállott, teljesen megváltoztam. Ugy akartam a leányt az első próba elé vinni, hogy nem fogok azzal törődni: sikerül-e a debut-je, vagy sem; s most éreztem, hogy sikerét vagy kudarcát a magaménak fogom ismerni. Az első fellépés izgató hangulata erősebben fogott meg engem, mint a leányt, ki hét óra után gondtalanul kapta magára kopott köpenykéjét s nagy kalapja alól mosolygó arczczal mondta, hogy készen van, mehetünk a vesztőhelyre.

Fiakkeren vittem az intézetbe.

A csarnok alacsony kapujából fehér villanyos fény ömlött ki a nedves aszfaltra. Bérkocsisok, egyenruhás szolgák, hordárok, suhanczok és rossz nők ácsorogtak a fehér fényben, a kapu alatt fecsegő nyárspolgárok bámulták a kifüggesztett arczképeket, asszonyok nézték az O'Rella trikós fotográfiáját, mások a programot betűzgették s a pénztár előtt a direktor beszélgetett a jegyszedővel. Bemutattam neki a Wald-lányt s a direktor egészen hideg maradt. Kopott ruhájában, a formátlan nagy kalap alatt nem is volt szép ez a leány s éreztem, hogy reszket is. Most kezdett rajta erőt venni a láz, a félelem. Tovább vezettem s valamit szóltam hozzá, bátorításul.

- Félek - suttogta a leány s a sötét folyosón, mely a szinpadra vezetett, erősen belém kapaszkodott.

A színpadon még csak a szolgák futkostak. A dekorációkat rendezgették. Egy-egy nagyobb öltözőből, hol az apróbb csillagok közösen öltözködtek, kacagás, frivol beszéd hangzott ki, a nézőtérről, hol néhány koránjövő vendég már sörözgetett s pinczerek szaladgáltak, határozatlan zsongás hatolt fel hozzánk. A Wald-leány reszketett a karomban. Megállapodás szerint a Kopp külön öltözőjébe vezettem s az öreg már ott várt bennünket. Egy festékes köcsögöt emelt magasra s azzal üdvözölte a reszkető leányt.

- Jó estét Kopp bácsi, szólt a Wald-lány s a fogai majdnem összeverődtek.

- Pfüj, te bolond - förmedt reá a vén komikus - hiszen te félsz! Majd mit mondok neked... Talán az az ötven vastagfejű bugris és disznókereskedő ijeszt, aki a közönséged lesz? Azok inni fognak és legföljebb felkiáltanak hozzád, hogy vékony lábad van, de különben nem fognak sem tapsolni, sem püsszegni. Tudod, ki lesz a te közönséged? Husz pinczér, öt jegyszedő, három virágáros-leány, meg én. Mi pedig tapsolni fogunk, nyugodt lehetsz. A három nótát el fogod énekelni, ha bele is halsz. Különben ne nézz sehova, csak arra a kis hajóra hátul a bejárásnál, oda kacsints, oda énekelj. Ott fog ülni a direktor. Az a legnagyobb számár közöttünk s ha neki tetszettél, minden jól van...

A Wald-leány még reszketett, de arczára a hangtalan kacagás kedves pirosságot festett.

Kopp még egyszer rákiáltott:

- Kiállok a publikum közé s felszóllok majd valamit. Ha nem is fogod megérteni, te csak neved és dobálj felém csókokat. Aztán ne félj.

Ez csakugyan a legnagyobb grácia volt. Mert ha az öreg komikus, akit mindenki szeretett, a publikum láttára valakivel foglalkozott, azt a közönség is jó szemmel, mosolyogva nézte. Ha a direktor valakit divatba akart hozni, sokszor ráparancsolt Koppra, hogy a nézőtérről segítsen neki s ez a mód még mindig bevált? A Wald-leány tehát csakugyan nyugodt lehetett s én - szinte öntudatlanul - megszorítottam a bolondos öreg kezét.

Rám nézett furcsán, beszédesen:

- Ugy? Te köszönöd? Tán már bele is bolondultál? No hát egészségedre váljék.

Azzal távozott. Egyedül hagytam a leányt az öltözőben és ott sétálgattam a gázzal világított szűk folyosón. Artisták, artistanők érkeztek, megszólítottak és beszélgettem is velük, a színpadról, a nézőtérről felém hangzott a megszokott láрма és zsongás, olykor-olykor a Wald-leány is kiszólt hozzám az ajtón át, s én talán még életemben sem voltam olyan izgatott, mint mostan. Nem tudtam, mi a bajom. Félttem és nem tudtam, mitől. Ma tudom: azt latolgattam magamban, hogy mitől kell jobban tartanom: ha sikert arat vagy ha megbukik a Wald-leány? Mert ha bukik, az enyém lesz, ha győz - vajjon akkor kié lesz? E pillanatban már szeretni kezdtem a leányt s már féltettem is. Abban a monoton zajban, melyben összefolyt a színpad és nézőtér lármája, abban a forró levegőben, melyet emberek és lángok hevítettek, abban a szűk folyosóban, melyből a jövőbe akartam látni: már féltékeny voltam az egész világra...

V.

Rosszul kifestve, szégyenlősen bujt ki az öltözőből s szinte odaesett a karjaim közé. A fényes, zöld kosztümből ragyogva vált ki formás válla s az a soványkás, de rendkívül csinos arc, mely e perczen alig látszott egyébnek két nagy, szégyenkező szemnél. Izgatottságában s tapasztalatlanságból rosszul festette ki a szemeit s az orra olyannak látszott, mintha krétából volna. Hamarjában oda hívtam egy kiszolgált artistanőt, ki szerződés nélkül ácsorogva,

mostanában minden este feljött a szinpadra s az ő segédkezése mellett rendbe hoztuk a Wald-leány arcját. Ugy türte szegény, mintha nem is az ő arcza lett volna. Csak egyszer szólalt meg.

- Ugy-e, Péter, ha egy halottat festenének így be, azon sem látszanék meg, hogy halott?

S mikor elkészültek, a vállamra borult.

- Azt hiszem, a festék alatt olyan vagyok, mint egy halott.

Bátortalan voltam magam is, de bátorítottam. Tudja az ördög, honnan szedtem, de hamarjában bolondos históriákkal hozakodtam elő, melyek mind az ilyen első fellépésekre vonatkoztak. Eszembe jutott egy kis vörös zsidó lányka, aki fehérre puderezett hajjal, mélyen kivágott s egészen rövid ruhában ugrott ki a közönség elé s aki egész sikerét annak köszönhette, hogy nagy buzgóságában le talált lépni a zenekarba, ami pedig elég mély lépés. De szerencsére nem történt baja s a publikum bolondul tapsolt, pedig a leánynak nem volt hangja s a szépsége is fogyatékos volt. Nem kell a közönségtől félni s ha félnek tőle, - amilyen kiszámíthatlan a publikum - még az is tetszhetik neki.

A zenekar valami egyveleget játszott, a közönség moraja erősebben hangzott fel s a rendező felénk tartott, hogy szemlét tartson a Wald-leány fölött. Nehány perc múlva felgördítették a vászonkortinát s a leány egy kétségbeesett pillantással kisietett a lámpák elé.

Erős morajt hallottam. Aztán Kranz dirigálni kezdte a keringőjét s egyszerre kedvesen, recsegően hatolt hozzám egy hang, mely a nézőtérről jött.

Kopp kiáltott fel.

- Turbékolj, csipszi...

- Ej, ej be csinos vagy... Eszem a lelkedet...

A kulisszák mögül kitekintettem a szinpadra. A Wald-leány bátran, mosolyogva állott a lámpák előtt s mikor a Kopp pajkos felszólalásait meghallotta, egyszerre kacagni kezdett hosszan, édesen. S mondtam már, hogy a Wald-leány kacagása muzsika volt: édes és bódító, mint a pezsgő, s magával ragadott. Láttam, mikor a közönség abbahagyta a sörözést, egyik-másik látcsövet vett elő, nézegettek Kopp felé, s aztán már nevető arccal fordultak a lányhoz, ki nyitott szájjal, a karjait arcza felé emelgetve kacagott. Vele nevettek s mikor a Kranz pálczikája megadta a jelt s a leány meg kacagó szemekkel énekelni kezdett, az asztalok mellől derülten figyelték. Az első strófa után Kopp újból felszólalt:

- Jujuj, csipszi, hiszen te egészen kedves vagy...

A leány megint kacagott s most már az egész közönség vele nevetett. A Kopp manőverje alkalmat adott a leánynak, hogy kacagjon s ez a kacagás, meg a gyerek csinoska arcza, formás teste megtették a többit. Nemcsak a pinczerek tapsoltak, hanem a közönség is. Szédülve, ragyogó arccal bukott a karjaimba a leány, mikor az első szám után szokás szerint a kulisszák mögé kellett vonulnia.

- Milyen vagyok? - kérdezte.

- Szép vagy - sugtam s azt hiszem, meg is csókoztam. Tapsok hívták, a rendező küldötte, s most már bátran, nevető arccal futott a szinpadra. Nem féltem többé, a Kopp gondjaira bízam a leányt s lesiettem a hajóba, a direktorhoz.

Ott ült O'Rellával.

A primadonna a prémes köpenyéből kiszólott:

- Csinos, de zöld.

(Zöld vagy ám te, az irigységtől).

A direktor ülve maradt s egész kritikája egy kérdés volt, melyet közönyösen tett:

- Vannak a kicsikének ékszerei?

O'Rella mérgesen nézett reá, mert ez a kérdés annyit jelentett, hogy a kicsikét a kényesebb izlésű, nagyobb igényű publikumnak is be kell mutatni, mely csak a második szakaszra szokott megérkezni. Melléje ült a direktornak s együtt hallgattuk a Wald-leányt, ki kellemes kis hangjával egy komolyabb melódiát énekelt s hogy Koppot közelében tudta, már egész bátran viselkedett. Valami friss illat áramlott a leányból vagy csak én éreztem úgy, de úgy élveztem, mintha valami kész művésznőt hallottam volna. Pedig O'Rellának igaza volt, hogy a Wald-leányban van még egy fadarab, mely nem engedi kedvesen, szabadon mozogni.

A direktor félig sugva, a helyéből meg sem mozdulva szólott:

- Föl lehet léptetni tíz óra után is. Csak ékszereket szerezzen s valami ostoba frátert.

Visszasiettem a szinpadra s a Wald-leány félig kaczagva, félig sirva borult a nyakamba. Koppot, aki szintén feljött hozzá, úgy összecsókolta, hogy az öreg levegő után kapkodott. Nem találta helyét a leány, az a kis siker egészen mámorossá tette, a szeme izzott, mintha szerelmi lázban égne s bennünket azzal traktált, hogy engedjük újból a szinpadra, most akarja csak igazán megmutatni, hogy mit tud. Kopp azt mondta neki, hogy semmit sem tud, s jobb lesz ha leszáll a lóról. S most a leány egyszerre elérzékenyedett, a másik végletbe esett, hálálkodni kezdett s kevés hija volt, hogy kezeinket meg nem csókolta. Az öltözőbe kísértük s a leány gyorsan vetkőzni kezdett.

Egyszerre pajkosan ránk szólott:

- Most menjetek ki egy kicsit.

Kopp megvonta a vállát:

- Liba vagy. Különben nekem mindegy.

A Wald-leány hamar elkészült. Ugy rémlett, hogy most szégyenkezik a kopott ruhában s nógatott, hogy siessünk haza. Azzal indokolta, hogy kilencz órára otthon lesz az apja s annak még nem szabad tudnia, hogy leánya artistanő lett. Megcsókolta Koppot s mialatt a szinpadon egy jongleur kezdte előlről a maga megszokott produkcióit, a karjaimba kapaszkodott, hogy kísérjem.

A kapu alatt a direktorral találkoztunk. Megcsipte a leány állát s az ő hideg arczával csak azt jegyezte meg:

- Ékszereket s valami frátert...

Haza mentünk. A hosszú Waldné kisírt szemekkel, izgatottan várt bennünket a ház előtt s mikor a leány kaczagva borult a nyakába, a hosszú asszony meggörbülve, omló könnyek között szorongatta a kezeimet.

- Jaj csak baj ne legyen belőle. Ha Wald megtudja... Amilyen vad ember...

És csuklott, nyögött, bocsánatot kért, szokása szerint. Bekísértem őket abba az alacsony udvari lakásba s aztán felsiettem lakásomba. Különös érzések vettek rajtam erőt. Mintha én léptem volna fel először. Mintha az én jövőm dőlt volna el ezen az estén. Semmi kedvem sem volt, hogy elmenjek a »Tigris«-be, még azokra az irigy, egykedvű és gonosz megjegyzésekre sem voltam kíváncsi, melyekkel a szerencsés és kevésbbé szerencsés artisták és artistanők a Wald-leány debutjét megítélik: le akartam feküdni és álmodozni, mint egy kis leány, mint egy hóbortos ostoba gyermek. S mikor a lámpát eloltottam, mikor nyitott szemekkel feküdtem a

sötétben, egyszerre előttem termett a Wald-leány az ő fényes, zöld kosztümjében, az ő édes kis testével és meleg esőként omló kaczagásával. És egész éjjel éreztem, hogy ezt a leányt szeretni fogom, ez a leány nekem még sok keserőséget fog okozni...

Minden este föllépett s egyre bátrabb, egyre kedvesebb lett. Egy délelőtt, mikor a Faust-paródiámból próbát tartottunk, a direktor hozzám jött s száz forintot nyomott a kezembe.

- Adja annak a leánynak. Ezentul ennyit kap havonként. O'Rellának egy szót sem az egésről.

Tudtam, hogy az öregnek viszonya van O'Rellával s egyelőre nem szabad más primadonnát szimatolnia, pedig Szilber Hektornak ez mániája volt. Mindig azt állította, hogy egy primadonna három hónapnál tovább nem kell a közönségnek. (Ami félig igaz is, de a vén róka úgy gondolta, hogy egy primadonna, ha a legszebb is, három hónapnál tovább nem kell neki). Az O'Rella három hónapja pedig alkonyodóban volt. Ez a száz forint pedig azt jelentette, hogy a Wald-leány napja kelőben van s ő következik. (Azt is jelentette, hogy ez a szemtelen róka szemet vetett a Wald-leányra, de arról majd teszünk).

Hét óra tájban haza mentem, hogy megvárjam a Wald-leányt, ki ilyenkor felszokott jönni hozzám, hogy aztán együtt menjünk az intézetbe.

Mikor szobámba nyitottam, a kis vörös Wald állott velem szemben. Dühös volt, apró szemei kidagadtak s az ökle összeszorult, mintha felém akarna vele csapni. Egész viselkedése elárulta, hogy megtudta a titkot s azért jött, hogy velem számoljon.

- Servenyák ur - kezdte s mindjárt megakadt. A düh elvette hangját. - Servenyák ur - kezdte újból - én azt akarom, hogy a leányom tisztességes maradjon.

- Hát ki akarja bántani?

A kis vörös ember furcsán nézett rám. Ebből a nézésből az a kérdés hangzott ki, hogy hát abban az intézetben tisztességes is maradhat valaki?

- Servenyák ur, én nem engedem meg, hogy az én leányom többé fellépjen. Hogy eddig fellépett, arról én nem tudtam s azért megkapta a magáét.

- Csak nem tán?

- De igen - dühösködött a kis emberke - megvertem s remélem örökre kivertem belőle a kedvet a komédiás-élethez. Nagyon jól tudom, hogy nem is mert volna fellépni, ha maga nem bátorítja...

- Azaz, hogy...

- Hiába beszél nekem s egyszer s mindenkorra kérem, hagyjon az én leányomnak békét.

- De Wald ur...

- Én nem akarom, hogy a leányom rossz legyen, nem akarom, hogy olyan legyen mint azok. Nekem nincs több leányom s ha meghalunk éhen, akkor sem akarom. Annyi rongyos, szegény leány szaladgál itt a fővárosban, akinek nincsen apja, hogy szeresse, akinek nincsen apja, hogy gyönyörködjék benne: vigye azokat oda, csináljon azokból rossz nőket, de hagyja meg nekem az én leányomat. Nincsen több leányom. Mért akarja épen őt?

A kis emberke sirt, a kezeit tördelte, s egyik pillanatban mérgesen, a másikban pedig esdekelve nézett rám. Nem tagadhattam, hogy ez az ember szereti a leányát s minden könnyelműsége, minden bárgyúsága mellett van egy boldogsága: a leányához való szeretete. Nem hagyott szóhoz jutni, hanem sirt, dühösködő hangon folytatta:

- Elég sok keserűségem van ugyis. Nem elég, hogy bánt a nyomor, hogy odahaza sem találom jól magam, mert tele vagyok gonddal és keserűséggel, most már a leányomat is el akarják rontani? Hát mi közük van a leányomhoz?

Nekem eszembe jutott a kis Frou-Frou papája, az a könnyelmű Brigard, aki jobban tudja magát kifejezni, de ugyanezt érzi: »Mig te jókedvű vagy, leányom, addig én csak könnyelmű apa vagyok, de ha boldogtalan, ha rossz akarnál lenni, akkor én gonosz, gyalázatos apa volnék!« S egy pillanatra eszembe jutott, hogy nem-e cselekedtem rosszat, mikor olyan könnyen beleegyeztem, hogy a Wald-leányt szinpadra viszem? Végre is az a vörös emberke lehet nagyon szeszélyes, nagyon könnyelmű és nagyon komikus a maga családi életében: legfőlebb nevessek rajta és ne fogjak vele kezét, de a leányát így elragadni csakugyan nincs jogom.

Wald tovább nyögött:

- Eddig megvertem, ha rossz volt, ezentul dicsérjem őt? Eddig gyalázatosnak mondtam, ha rosszra gondolt. Ezentul nézzem, ha rosszat cselekszik? Én összetöröm a csontjait s engedel-mével leütöm magát is, ha nem maradnak békén.

A direktor száz forintja jutott az eszembe. Megkínáltam Waldot egy szivarral s kértem, hogy foglaljon helyet.

Ügyetlen volt nagyon, de leült és rágyujtott.

- Hagyjanak bennünket éhen halni, úgy sem törődik a szegény emberrel senki.

Elővettem a százast.

- Pedig én ezt a pénzt azért kaptam, hogy adjam át a leányának; s ennyit kapna ezentul minden hónapban.

Wald rám nézett kétkedve, gyanakvó szemekkel.

- A direktor küldte, ez a fizetése.

Wald erősen szivta a szivarját s nem akart a szemem közé nézni.

Kinos tépelődés mutatkozott az arcán s majdnem nevetnem kellett, mikor észrevettem, hogy a sűrű füstből sovár szemeket vet a pénzre, melyet az asztalra tettem, de felém egy pillanatra sem mer tekinteni. A leányra, magamra gondoltam s most már el voltam tökélve, hogy meg-harczolom ezt a kis csatát ezzel az elkeseredett komikus emberkével. Szándékosan nem szó-lottam egy darabig s hagytam, hogy legeltesse a szemeit a pénzen. Sejtettem, hogy a harczban nekem csak a kisegítő csapat szerepére kell vállalkoznom. Megteszi az a pénz maga is. Rosszabbra is ösztökélte már a szegény embert az ilyen értékes rongy papír.

Wald fujta a füstöt s néha már rám nézett. Mikor hallgatásom nem akart megszakadni, kétségbeesett hangon kezdett szólani:

- Nyomorult gazember minden becsületes ember, mikor a becstelenséget ilyen jól fizetik. Uram - folytatta egy idő után - én évekig és évekig voltam becsületes s mindig nyomorban kellett élnem. Volt ismerősöm, aki gazember volt, akit le se köptem volna s ötszáz forintos lakást bérelhetett, nekem pedig egyik lyukból a másikba kellett bujnom, mert nem tudtam fizetni s midegyikből kidobtak.

Szinte monologizált:

- Szamár voltam egész életemben s szamár minden szegény ember, ha becsületes. A gazdagok maguk kényszerítik a szegényt, hogy becstelenné legyen...

Megkapta a százast és kegyetlenül összegyűrte. De aztán mintha megsajnálta volna, kigön-gyölte és az asztalon simára vasalta. De már ki nem adta a kezéből. Dühöngve, szitkozódva

beszélt, szidta a pénzt, és az embereket, szidott engem, a leányát, a feleségét, mindenkit, sirt és kesergett, siratta a leányát, siratta magát, felugrott s ujra leült, összegyűrte az ökleit és megfenyegette az eget, aztán odaállott az ablakhoz és kitekintve az alkonyodó udvarra, könybe borult szemekkel nézte az ő kis lakásának kivilágított ablakát. Hanem a pénz a kezei között maradt.

Oda állott elé.

- Hát lehet valaki ottan is tisztességes?

Aztán meg sem várva válaszat, folytatta:

- No hát lesz. Megmutatom. Mindig ott leszek mellette és vigyázni fogok reá. Érti? Vigyázni fogok reá. Mert én vagyok az apja.

S a hang, melyen ezt mondotta, az arc, melylyel illusztrálta: fenyegetni akart engem, a közönséget és minden férfit, akinek valaha eszébe jutna azzal a leánynyal csak egy szót is váltani. A kis emberke erősen hitte, hogy nem tántorodott meg, talán büszkeséget érzett, hogy megmutatja majd a világnak, mire képes egy apa, ha meg is engedte, hogy a leánya artistanő legyen és én minden komikum dacára szerettem volna, hogy sikerüljön neki.

Hanem a pénzt elvitte magával...

VI.

Délelőtt tíz óra tájban véletlenül kitekintettem az ablakon. Fényes czilinderben, erősen kivasalt, hosszú szalonkabátban, sárga szarvasbőr-keztűs kezekkel sétált át az udvaron a kis vörös Wald. Végtelen méltósággal aprózta lépteit, hogy minden lakó, minden gyermek, talán minden kődarab is meglássa az ő új külsejét. Meglátszott rajta, hogy korán reggel a borbélynál is járt; vörös szakálla szabályosan rövidre volt nyírva s a bajuszát szép hullámosra huzta a sütővas. S mikor egészen kistafirozta magát, hazajött, hogy a felesége megbámulja s aztán lassan, méltóságosan elsétált hazulról, hogy bejárja a fővárost - hosszú idő után először czukrozott gyümölcsök nélkül.

Mosolyognom kellett. A dühös emberke hamar beletalálta magát az új helyzetbe és alighanem meg is volt elégedve magával.

Már el is tűnt a szemeim elől, mikor a Wald-leány beállított szobámba. Kaczagott a szeme s úgy nézett rám, mint új asszony a férjére. Ledobta magát a pamlagra s mosolygott, ragyogó arczzal invitált maga mellé, aztán megszólalt:

- A papa nem haragszik, a papa beleegyezett. Ha tegnap este lenn lehattél volna nálunk...

S folytonos kaczagás közben beszélt el, hogy milyen arczzal állott elébe az este édes atyja. Elsőben úgy nézett rá, mintha össze akarná szidni, aztán - még mindig szótlanul - ellágyult, a szemei megnedvedtek, megölelte és egészen úgy tett, mintha siratná elvesztett leányát. Majd az ölébe vette, csókolt s akadozó hangon kérte, hogy azért legyen jó, azért ne feledje el, szeresse a ő jó szüleit s kívált engedelmeskedjék az édes apjának, aki csak javát akarja. Aztán fölkel, nagy lépésekkel mérte a szobát s rettentő komoly hangon jelentette ki, hogy mától fogva kötelességének fogja tartani, hogy minden este elkísérje a leányát s vele legyen mindenkor és mindenütt.

- A mama sirt - folytatta a leány - én pedig mélységesen hallgattam. A papa szörnyen tetszett magának ebben a komoly szerepben. Valamikor elvitt magával a színházba, ott láttam ilyenforma szccénát. Megcsókolt - képzelje - megcsókolt a mamát is, aztán ünnepélyesen ki-

jelentette, hogy most már feküdjünk le aludni. S reggel korán elment hazulról és mikor visszajött, ki volt öltözködve fényesen...

- Láttam.

- Czilinderben, szalonkabátban, keztyűsen jött haza. Nem is tudom, hol szerezte a pénzt.

- Én adtam neki. Száz forintot, amit a direktor küldött neked.

A leány felkaczagott.

- Ugy? Erről a papa megfélekezett szólani. Nem adott belőle egy krajczárt sem a mamának, de bánja a macska... Nekem folytonosan kacagni volna kedvem. A papának nagyon rosszul áll ez a komolyság. A mama meg van hatva, de én megbolondulok a nevetéstől. Képzeld, kedveskedni akart nekem s egy karpereczet hozott. Itt van.

Ócska, aranyozott karperecz volt, testvérek között megért egy forintot.

- De megköszöntem neki. A kezét csókoltam meg. A papa nagyon meg volt elégedve.

Megnéztem a leányt. Olyan volt, mintha titokban évek óta lett volna artistanő s most, hogy senki miatt sem kell többé tartózkodnia, egészen fesztelenül, a független leányok naiv cinizmusával beszélt az apjáról, magáról és mindenről. Valami kellemetlen érzés vett rajtam erőt s nem tudtam vele nevetni, mikor a komédiáról beszélt, melyet atyjával szemben játszik. Először életemben éreztem, hogy talán nem is vagyok való ebbe a szabad, más erkölcsű világba, melyben évek óta élek s melybe ezt a leányt is belehoztam, aki ilyen hamar otthon érzi magát benne. Talán nevetségesen becsületes is vagyok.

A leány az arczképeket nézte, melyek asztalomon heverték. Két nagy szeme furcsán pihent az O'Rella fotográfiáján.

Egyszerre komolyan fordult hozzám:

- Te, Péter! Azt fogom mondani a papának, hogy nekünk is el kell mennünk minden este a »Tigris«-be. Ugy-e te is beszélsz majd a lelkére? Én ott akarok lenni köztetek, nem akarok kilencz órakor hazajönni, mint eddig. Rettenetes kinokat kell kiállanom, mikor a mi alacsony szobánkban az asztalhoz ülünk és gyümölcsöt vacsorálunk, én pedig azalatt arra gondolok, hogy most a közönség O'Rellának tapsol. Ott akarok lenni köztetek, el akarok menni veletek a »Tigris«-be.

Valami szokatlan láng világolt a szemeiben. A szívem azt sugta, hogy szálljak szembe véle, hogy akadályozzam meg ebben az ostobaságban, de a mig én gondolkoztam, egyszerre a nyakamban éreztem két meleg karját, a haja arczomat csiklándozta s ajkamhoz egy forró, nedves ajk tapadt.

- Köztetek akarok lenni! Péter...

A kis Wald eleinte toporzékolt, a leány föllépte után távozni akart, de öt percbe sem került s meg hagyta magát győzni. Nagyon meg volt tisztelve, hogy a direktor meg én melléje ültünk s együtt söröztünk. Beszédes lett, később naiv megjegyzéseket tett a szinpadon szereplőkre, valami pikáns izü szóval kísérté O'Rella kupléit s boldog volt, mert a direktor kaczagott a megjegyzésein. Ugy érezte, hogy számít némikép a társaságban, hogy valami kis sulya van s ez nagyon büszkévé tette. Mikor a direktor karon fogta, s a szinpadra vitte, hogy bemutassa O'Rellának, a Wald melle megfeszült és úgy nézett el a mozgó, beszélgető publikum fölött, mint egy hódító.

A Wald-leány mohón, fényes szemekkel csüggött a szinpadon. Szinte rekedtes hangon sugott olykor valamit a fülembe.

- Nézze... O'Rella a szinpadról beszélget egy páholyba... Ki az a kopaszodó ember? Gróf? Az veszi az ékszereit?...

S látcsővel oldalról nézni kezdte azt a szikár mágnást, aki néhány hét óta beállott a primadonna jármába. Valami vad, irigy tűz lángolt fel a szemeiben s egyszerre rosszkedvű lett, mikor visszaült asztalomhoz. S az én fantáziám egyszerre dolgozni kezdett. Egy pillanatra végig láttam azon a fényes üstökös-pályán, melyet a Wald-leány is, mint minden temperamentumos, dicsőségre, gyönyörökre szomjas artistanő, meg fog futni; láttam emelkedni, rombolni, ragyogni s aztán szédítően zuhanni lefelé... Kedvetlenül, egy kis undorral néztem reá s a leány akkor is sugva fordult hozzám:

- O'Rella nem szép... Ugy-e nem szép?

Ez a leány most egészen csunya volt a maga irigységében. Arczáról eltűnt az az üde frissesség, melyet annyira szerettem rajta. Ezt a pillanatot akartam megragadni, hogy teljességgel kiábránduljak belőle s bele akartam látni a lelkébe. Egy kis mosolyt erőltettem arczomra s úgy kérdeztem:

- Egy olyan kis gróf neked is jó volna. Nem?

A leány egyszerre hidegen nézett rám s mintha némi féltékenységet érzett volna ki hangomból, félve szólott:

- Mit akarsz tőlem, Péter?

Semmit sem feleltem. Meg voltam zavarodva s egész boldogsággal siettem a kis Wald elé, ki fényes arczczal, büszkén, komikus méltósággal jött vissza a szinpadról. Elragadtatással beszélte, hogy O'Rella milyen kedves, Kopp milyen goromba s Szántina, az a kis mulatt-leány, aki most jongleurkodik a szinpadon, milyen szenvedélyes, érdekes. A szinpad forró levegője, a művészek hangja, beszéde, viselkedése, a direktor bizalmassága a fejébe szállott a kis vörös embernek s csak úgy lobogtatta czilinderét, mikor heves gesztusokkal kísérté szavait.

A lányához fordult.

- Szilber (most már csak így nevezte a direktort) azt mondta, hogy el kellene mennünk a »Tigris«-be; ott ismerkedhetném meg igazán az emberekkel. Elmenjünk?

A Wald-leány rám nézett s aztán halkan felelte:

- Ahogy a papa akarja.

A kis Wald nagyon meg volt elégedve, hogy leánya ilyen engedelmes s az érkező direktort igen bizalmas hangon szólította meg:

- Hát elmegyünk. Elmegyünk a »Tigris«-be. Nagyon kíváncsi vagyok.

Ezt olyan hangon mondta, mint egy uralkodó, aki kötelessége szerint mindig igen kíváncsi, ha valamit meg akarnak neki mutatni. S a kis Wald egész viselkedésén meglátszott, hogy mennyire meg van elégedve azzal a szereppel, melyet játszhatott. A leányával leereszkedő, nyájas hangon beszélt, mintha néma elismerést és hálát remélne tőle, hogy ilyen atyával áldotta meg az Isten.

Ellenben velünk mindig azt látszott éreztetni, hogy mindent neki köszönhetünk, mert ha ő nincs, akkor a leány sincs. Pedig nyilvánvaló, hogy ez a leány uralkodni fog ebben a fényes, villanyosan világított, hatalmas kariatidekkel fentartott, zsufolásig telt csarnokban.

Éjfélkor, midőn Kranzék már az indulót játszották s a közönség tolakodó csoportokban sietett a kijárási felé, Wald karon fogta a leányát s odaállt a művészek hajójába, hogy az egész

közönség láthassa őt, a leendő fényes csillag atyját. Egyszer-egyszer kegyesen odafordult a leányhoz, csendes mosolylyal mondott neki valamit (talán csak láttatni akarta, hogy mond valamit), aztán újra méltóságosan, kifeszített mellel nézte az oszló közönséget. A füsttel teli csarnok lassankint üresedni kezdett, az induló hatalmas lármával befejeződött, a zenekar szinte futólépésekben jött a hajó felé s mi is kifelé indultunk. Wald karon vezette a leányát, én mellette voltam s utánunk jött a direktor Koppal és Kranzzal.

A kapu alatt, az artisták és artistanők arczképei között, a csarnok vörös plakátai alatt, mikor az utcai villanyfényeket éppen oltani készültek, hallottam, hogy a kis Wald szinte szerelmesen sugta a leányának:

- Szeress, szeress... úgy szeretlek, édes leányom...

VII.

A »Tigris« előtt, mikor odaértünk, kaczagó, hangos beszédű nép állotta el az aszfaltot. Bérkocsikból, fiakkerekből és magánfogatokból akkor szállottak ki a kisebb dalcsarnokok királynői és apróbb csillagai. Az aszfalton demokraták lettek. Királynők és apróbb csillagok tegeződtek, nevettek, gúnyolódtak s kísérőik - vézna grófoktól kezdve ugyanolyan vézna kereskedőkig - nem zavarták meg az egyenlőségnek ezt a csinos kis világát. A csarnokokban együtt töltött esték, mikor az artista-lányokat éjfélig megvárták s a »Tigris«-ben együtt töltött éjszakák, mikor a pezsgő, cognac és likőr mellett egy csoportba verődve mulattak hajnalig, egyenlőkké tették a különböző társadalmi állású, vérű és modoru embereket s mint sziveik (vagy vágyaik) királynői: ők is összeszoktak, tegeztek egymást. A »Tigris« Nácziája, az a kifent fiakkeres, ki az artistakávéház szerelmes párjainak kirándulásait szokta így éjnek idején irányítani s aki e révén főhatalmasság és általános megbízott volt a »Tigris«-ben, fesztelenül és bizalmaskodva vegyült az aszfalton darabig megpihenő társaság beszélgetésébe, nevetésébe s ha nem csalódom: az egész társaságban ő volt a legszemélyesebb. A királynők és apróbb csillagok legalább - úgy tudom - nagyon huzzak hozzám.

Szilber Hektort és az öreg Koppot, kik velünk jöttek, hangos üdvözléssel fogadták.

Kopp az ő megszokott gunyos hangján rájuk szólt:

- A Tigris-parlament... Hol az új balek?

Egynehány nagy kalapos, fényes köpenyű leány ott az utcán nyakába esett Koppnak és csókolta az öreget. A férfiak Szilbert fogták körül s a tekintetükből látszott, hogy a Wald-leányról kérdezősködnék, ki az apja karján szótlanul állott meg az előtte ismeretlen társaságban. A lobogó gázvilágnál észrevettem, hogy a két szeme égett: vágyaktól és irigységtől. A cifra, drága öltözékű leányokat úgy nézte, mint ellenséget s egyszer-egyszer úgy rémlett, hogy össze is reszket. A kis Wald, hogy teljességgel elhanyagolták s észre sem akarták venni, fészkelődni kezdett. A leányával együtt közelebb jött hozzám.

- Kik ezek?

- Komédiásnők és komédiások. De csak a nők igaziak. A himneműje sokféle foglalkozású, hanem mégis csak komédiás.

A kis Wald valószínűleg nem értett meg. Vizsgálni kezdte a társaságot s nagyon élénken mondott helyeslést, mikor Kopp szelid káromkodással illetván a hideg levegőt, proponálta, hogy kerüljünk egy ajtóval bellebb. S lármásan, hangos kaczagásban, a párok szeszélyes vegyülésével huzódtak be a »Tigris«-be, hol már egész sereg artista ült az asztaloknál. Mikor

beléptünk, sokan felugráltak s egy pár kopott, beretvált képű ember olyan forrón csatlakozott hozzánk, mintha sohsem akarna többé elválni a társaságtól.

Kopp dühösen szólott:

- Pfuj, be szomjasok vagytok... Csalódtok.. Ma a vendégeknek kell fizetniük.

A kopott alakok keserű mosolylyal hallgatták az öreget s a fenyegetés daczára is odaültek a nagy asztalhoz, melynél a társaság elhelyezkedett. A nótás, kurta szoknyás, festékes királynők leereszkedéssel fogadták a kopott kollegákat, a kísérők pedig már egészen természetesnek találták ezt a sovár járulékot, tapasztalásból tudván, hogy az artisták egy közös családot képeznek s hogy aki közülök egyet meg akar vendégelni, önkénytelenül egész sereget invitált meg véle. A kollegák leültek, régi adomákkal, soha meg nem esett artistahistóriákkal s mindenféle bolondériával hozakodtak elő s buzgón teljesítették azt a tisztjuket, hogy szóval tartásák a társaságot addig, míg egyes pároknak titkos beszélgetésük volt egymással. Körülbelül olyanforma szerepük volt, mint szerelmes emberek között az elefántoknak, hogy magányt és zavartalanságot biztosítsanak nekik egész nagy társaságnak közepette is. S hogy e szerepnek megfelelnek, azért ihattak a társasággal, ehettek vele s fizetni fizettek azok, kiknek a társaságban magányra és zavartalan perczekre szükségük volt.

A Wald-leány, mikor köpenykéjét levetette s zöld ruhácskájában, egyszerűen, festetlenül, a fiatalság ragyogó üdeségével az asztalhoz ült, furcsán találta magát ebben a különös, hangos, komédiástársaságban. Végig tekintett a világos, nagy kávéházban s örvendett, ha egy-egy ismerős arcot látott. Voltak ilyenek is. A csarnok virágárus leánykái, akik itt kosárka nélkül, ép oly fényes toalettben sűrögtek, mint az artistanők, a csarnok jegyszedei, akik itt nem jártak egyenruhában, hanem czilinderben és vastag téli kabátban, melyet a melegség daczára sem vetettek le. Egy-egy sarokasztalnál meglátta azokat az exczentrikus, színes bőrű, esetlenül öltözött művészeket is, kik a színpadon nagyon kedveltek, de akik a »Tigris«-ben - fogyatékosan vagy sehogysem értvén az uralkodó idiomát - utolsó helyre szorultak. Ott ült Szántina is, az a vastagajku, kifejlett mulatt-leány, kinek csodálatosan szelid, tulnagy szemei voltak, hogy az ember szinte tehén szemeknek nézte. Egy japán akrobatával ült, aki nem beszélgetett vele, de közösen hallgattak s egymáshoz simultak a mellőztetésben.

A nagy középasztalnál, melyen egész torony ujság hevert, fiatal diákok ültek: rendes éji látogatók, akik mindenkor eljönnek, hogy olcsó távolságból nézzék a hangos, izgató, különös artistaéletet. Kénytelen takarékosági szempontból megannyi Don Juan - tiz lépésről. Ha egy-egy megszorult artistanő vagy virágárus-leány véletlenül vagy szándékosan lőtávolságra érkezik hozzájuk, feszengeni kezdenek, elfordulnak, gyermekesen nevetnek s ha a vadászó vad - a gyerekeknek vad, pedig reájuk vadászik - ennyiből nem akar érteni, mindig akad közöttük egy, aki nyersen vagy édeskésen, de mindenkor őszintén s legfőlebb kissé valószínűtlen indokolással nyögi ki:

- Elfogyott a pénzmag... Repülj tovább, kis madár...

S a fényes tollu, ragadozó madár fölkaczag. Valódi vagy hamis foga megcsillog a gázvilágban, s hajának illata, nevetésének rezgése ott marad a gyerekek között. S nekik ez is elég egy estére.

A kávéház ajtaján egyre özönlött be a nép. Hazamenet közben egy kicsit még betérő hivatalnokok, színházlátogatók, elkésett artisták, éjjeli kalandról megtért fiatal emberek, munkájukat végzett pinczerek, kifestett leányok s az utcán megfázott fiakkeresek jöttek egymásután, s ki egymagán, ki a társasághoz helyezkedett el. A »Tigris« pinczérei szanaszét futkostak s a legképtelenebb színű folyadékkal telt apró poharak egész légióját hordozták az asztalokhoz. Néha-néha összeütköztek érkező vendégekkel, poharak törtek szét, émelygős vastag folyadé-

kok ömlöttek szét a parketten, összeszólalkozások támadtak, de minden kirivóbb lárma csak-hamar elveszett az állandó, szintelen zsvajban.

Kopp odaszólt a kis Waldnak:

- Játsszik egy tartlit?

A vörös emberke, ki nem jól találta magát a társaságban, belekapaszkodott az ideába. Valamit sugott a leányának s néhány percz mulva már kártyázott Koppal a hátsó kis szobában. Nem sokáig tartott s már hangos beszédüket hallottuk, amiből megtudtam, hogy a kis Wald nyereségben van, mert Kopp olyankor szokott dühöngeni, ha veszített.

A leány hozzám hajolt.

- Minden éjjel ezek vannak itt?

Ugy kell lenni, hogy a Wald-leány nagyon ingerlő, ha oldalt fordul. Egyszerre hatan is megszólították a társaságból. Egy mágnás különösen nagy melegséggel beszélt hozzá, s észre se vettem, a Wald-leány már benne volt a nagy beszélgetésben. Mintha régi ismerős volna, a nők, a férfiak bizalmasan, tréfálva, gunyolódva, ingerkedve és bókolva beszéltek vele. S a leány szeme kigyult, valami ismeretlen láng tüzelt a nézésében, meleg, sovár színt kapott a szava s mintha évek óta volna e társaságban, a nők csodálatos simulékonyságával, egy félóra mulva már mindenkit ismert, mindenkinek ismerős volt.

Kellemetlen, rossz hangulat vett rajtam erőt. Azt hiszem, féltékeny lettem. Ezek a fesztelen beszédű lányok, ezek a buja nézésű férfiak, akik, mint a láp indái, körülfonták a Wald-leányt, bántottak engem s mert nem tudtam, hogy mit tegyek, a leányra haragudtam.

- Nem jó volna, ha haza mennének? - sugtam neki.

- Hisz a papa még kártyázik - sugta vissza.

Nem tudtam: elmenjek-e Waldhoz, vagy őrizzem a leányt? E tépelődés elfordított a társaságtól, csak egyes szavakat, bántó, ostoba, gyalázatos czélzásokat hallottam s mintha lelkem távol volna, hidegen, közönyös szemekkel néztem újra - talán egyedül - a kávéház közönségét. Minden perczben változás. A közönség minden pillanatban más. Szántina s a japán akrobata eltűntek. A diákok helyén száradó, faczér artistanők ülnek s közöttük egy alacsony, kopasz öreg ur: Weisz, az artisták helyszerzője. Ostromolják az öreget, nyilván valami szerződésért, akármilyenért. Az öreg szól hozzájuk, de a szeme másfelé kalandoz. Az ajtó közelében utra kész fiakkeresek - Náczi, a kedvencz, már el van foglalva - csak egy intést várnak, hogy kocsijukból egy nekik és egymásnak ismeretlen pár számára édes szobát varázsoljanak. S egy ablakban égő szemekkel, a régi elhanyagolt külsővel, csodálatosan fehér arczczal: Simay, a regényíró, az én kedves s kellemetlen barátom.

A kezével intett s felállott.

Elébe mentem.

- Megint közénk jöttél?

- Vigye az ördög az egész világot. Néha azt hiszem, hogy rátok nagyobb szükség van, mint mireánk. Vannak estéim, mikor szököm az írástól, a feleségemtől, aki mindig sir, s egyenesen a Dunába mennék, ha a »Tigris« utamba nem esnék. Ha egyszer benneteket is megunlak, vége lesz a világnak. Mert ha nélkülem meg tudna élni, nem is kell nekem ez a világ.

Nevetett.

Asztalunkhoz vezettem és bemutatam. Engem vad irigység fogott el, mikor láttam, hogy a mi királynőink milyen szívesen nézik. Sehogysem irigyeltem tőle a királynőket - miattam szemé-

ten rothadhatnak - de tehetetlen irigységgel kellett éreznem, hogy van ebben a nyomorultban valami, ami belőlünk hiányzik, valami, amiért nyomban megkedvelik. Mintha több volna a társaság gazdagjainál, grófnál és kereskedőknél: egyszerre ő lett a központ. S mintha észre sem akarná venni, valami engesztelő pillantást vetett a férfiakra s azontul csak a Wald-leánynyal foglalkozott. Melléje ült és halkán beszélt.

Hallgattam.

- Maga is énekesnő?

- Igen.

- Kár magáért.

- Miért?

- Mert szép és csodálatos haja van. Senki sem mondta még magának, hogy szép haja van? Vakok. Az egész világ, az egész művészet, ez az én drága fejem nem ér annyit, mint a maga hajának egy szála. Nem szokott a haja szikrázni, mikor fésülködik?

A leány nevetett.

- Nem.

- Csoda. Próbálja meg egyszer, ne nedvesítse meg a haját, hanem mikor egészen száraz, álljon a sötétbe és fésülje lassan, passzióval. Ennek a hajnak szikráznia kell, vagy én vagyok számár.

A Wald-leány nevetve beszélgetett. Simay arcza komoly maradt, feje olykor lehajlott, hogy az ő fényes, fekete haja is lássék, hosszú karjait az ölében pihentette s ha néha gesztust használt, a keze olyan lassan, olyan különösen emelkedett a leány felé, mintha hipnotizálni akarná. A hangja halkán, melegen ömlött s egyetlen kétértelmű célzás, egyetlen bántó megjegyzés sem hagyta el az ajkát. Még cinizmusát is pihenni hagyta. Egy nyugodt, kellemes, szenvedélytelen embernek akart látszani s engem a düh vett meg, mert éreztem, hogy ez csak manőver és célja van. S hangulatom egyre izgatottabb lett, mert elgondoltam, hogy ha én már az első estén ilyen vadul féltem ezt a leányt, mikor még meg sem mondtam neki, hogy szeretem, hogy megbolondulok miatta: mit fogok csinálni később? Lángoló pirosságot láttam az arczán, nedves, izzó fényt a szemeiben s egész valómban remegtem, mikor Simayhoz hajolva, csodásan beszédesebbnek, jókedvűnek vettem észre a leányt.

A kártyaszobába mentem Waldhoz. A két öreg veszekedett. Kopp folytonosan vesztett s mérges volt, Wald pedig méltóságosan, bizonyos nyugalommal citált a fejére szellemes axiómákat, hogy: Ma nekem, holnap neked! A mérge megárthat szépségének! stb. Amiken Kopp még jobban mérgeződött. A Wald arczán pedig meglátszott a megelégedés.

- Nem mennék haza, Wald bácsi? Két óra van.

Kopp mérgesen támadt rám:

- Menj a pokolba! Ez a számár elnyeri a pénzemet, te meg el is hivod...

Wald nevetett.

- Látja?

De azért fölkelt. Kopp mérgesen számolt, aztán lassan, huzakodón számlálta az asztalra a forintokat s olyan lassan tette le mindegyiket, mintha azt várná, hogy azok a piszkos bankók hamarjában megfiadzanak. Wald boldogan, bizonyos méltósággal gombolta fel a szalonkabátját, szeretettel vette ki új pénzes tárczáját s mialatt a pénzt eltette, látni engedte a leánya arczképét, melyet szintén a tárczájában hordott.

Kopp ebbe kapaszkodott:

- A lányod tart ki, vén hunczut... Majd adod még alább is...

Wald büszke lett.

- Ha olyan nagyon sajnálsz a pénzedet, visszaadom, adtam én már más koldusnak is. Azért nem kell szitkozódnod...

- Csak tartsd meg a pénzt. Szükséged lehet rá, hogy éhen ne pusztulj...

A kártyások speciális haragjával, mely csak az új parthéig tart, váltak el. Wald begombolta a szalonkabátját, gondosan megsimogatta és bementünk a kávéházba. Meglepte a változás. A társaság, mely előbb észre sem akarta venni, most éljenzéssel fogadta.

Hat poharat is toltak egyszerre eléje és egyik-másik férfi tegezte is. Ugy vették, mint régi ismerőst, gratuláltak neki és nem tudta, mihez, ölelték és nem tudta miért. Nehány pohár pezsgő, melyet vele hamarjában megittak, levette a lábáról és a kis vörös ember megint elemében volt. Valakinek, nem - mindenkinek érezte magát és arcán újra megjelent az a hódító, büszke, leereszkedő vonás.

- A leányom apja vagyok... Ha én nem vagyok, ő sincs...

Ráhagyták. Nevettek is gagyogásán, mintha nagyon szellemes volna. Az ördög tudja miért, engem bántott, hogy más is olyan nevetségesnek találja Wald papát, nemcsak én. S legjobban bántott, hogy Simay úgy tett, mintha nem találná nevetségesnek. Komolyan vette, beszélgetett vele és szinte a szájába adott egy-egy mondást, melyen csakugyan nevelhettek. Ott settenkedtek körötte Szilber, a direktor, Weisz, a helyszerző, a lányok, a férfiak és nekem valami bolond sejtelmem támadt, hogy ez a komédia összeesküvés.

Ugy éreztem, mintha ellenem esküdtek volna össze és összeszorult szívvel néztem a Wald-leányra, kit e pillanatban az öreg Weisz szólított meg.

A félig lefüggönyözött tükörablakok fölött befehérlett a hideg hajnal. Nem tudom, kinek rendelésére, fiakker állott elő és abba ültünk.

Wald az uton elaludt.

- Veron - szólottam fázva, remegve a leányhoz - egész este akartam neked valamit mondani és magam sem tudtam, hogy mit. Valahol a vidéken él egy öreg matróna, aki édes anyám és aki hetven éves szívével elpirulna, ha tudná, hogy milyen bitang életet élek én. Azt hiszem, boldog volnék, ha lemehetnék hozzá a vidékre és az ő közelében, a földszintes fehér házikóban, illatos kert tájékán élhetnék becsületes, jámbor életet. Lejönnél velem oda?

Rám nézett nagy, csodálkozó szemekkel.

Pirulva, félve, borzadva mondtam ki:

- Veron akarsz-e a feleségem lenni?

A Wald-leány felsikoltott és a kis Wald föl ébredt. Fázott a hideg hajnali levegőben és magához ölelte a leányát. Valamit motyogott, amit nem értettem és azonközben hazaérkeztünk.

A kapu alatt a Wald-leány hozzám hajolt, olyan meleg lehelletem éreztem, mintha megcsókolt volna és hallottam suttogó hangját:

- Holnap... holnap felelek...

VIII.

Nem tudom más is úgy van-e véle? - én a katasztrófák idején rendesen alszom. Egész éjjel nem hagyott pihenni a sok álmodozás s reggel felé a fáradtság nagyon mélyen elaltatott. A házi asszonyom majdnem erőszakosan költött fel s egy táviratot adott át. A főváros közelében, valami kis faluból, nyilván a vasuti állomáson adták fel s bár az aláírás hiányzott, nem lehetett kétségem, hogy ki kedveskedik nekem e drága sorokkal.

A távirat így szólt:

»Petyus, ha te ezt a bolondságot tulságosan a szivedre veszed, hát bolond vagy. Ma reggel megszöktem Simayval, aki Bécsbe visz. Szeretem ezt a fiut, s utazni is szeretek: ne haragudjál, ha ott hagytalak. Nem bánom, ha egy hétig busulsz utánam, sőt - nem tagadom, jól is fog esni, mert téged is szeretlek, pedig nagyon becsületes vagy. Tegnap este nagyon rám ijesztettél. Ugy-e, ha valamikor visszajövök, nem fogsz többé feleségül kérni? Találd ki, hogy ki vagyok?«

...Az ördög vagy és a legszebb ördög, aki valaha megréfélt. Több eszed van, semmint gondoltam és természetesen kevesebb szived, semmint reméltem. Köszönöm, hogy legalább jó kedved van; ez engem is fölment attól, hogy busuljak és ha valamikor hazajössz, most már meg fogjuk egymást érteni...

Nyilvánvaló, hogy ezt kellett volna gondolnom - ha több eszem van s természetesen kevesebb szivem. Ahelyett nekem kábulni kezdett a fejem s abban a ködben, mely agyamra ereszkedett, egyszerre megjelent nekem a csodaszép matróna, akit én anyámnak nevezek s bánatos arczáról le kellett olvasnom, hogy valjon érdemes volt-e ilyen csuf históriába kevernem. Abban a pillanatban nem magamat sajnáltam, hanem az édes anyámat, akit megbántottam, gyalázatosan megsértettem, ha ő - nem is tud róla. Talán az egész dolgot szivemre sem veszem, ha Veron megteszi nekem azt a szivességet, hogy egy nappal előbb szökik meg. Ha az éjjel a kocsiiban inkább én alszom el s nem a kis Wald: semmi baj sincs. De nem aludtam el, nem voltam mámoros, mint Wald s Koppnak igaza van: sok bolond szokásom között az a legbolondabb, hogy nem szoktam - inni.

Én feleségül kértem s ő sietve megszökött, ámbátor szeret, pedig becsületes vagyok. Hát Koppnak abban is igaza van: sok bolond szokásom között az a legbolondabb, hogy - becsületes vagyok.

Fölkeltem. Meg akartam magamat csalni, s úgy tettem, mintha a dolog nem is engemet érdekelne. Lapozgatni kezdtem a kézírataim között s nevetni próbáltam. Rossz helyeken nevettem, de végre is mindegy, ha az ember akármin nevet, csak sikerüljön nevetnie. Nézegettem az arczképgyűjteményemet s a felém kaczagó szép női arczok közepette elhatároztam magam, hogy én többé nem leszek becsületes. Utóvégre is az ember évek és évek után megunja ezt a kényelmetlen pajtást. Nem leszek becsületes s elcsábitom O'Rellát. Vagy mért éppen O'Rellát, aki tulajdonképpen engem csábitott valamikor? Döntsön a sors. Én valakit el akarok csábitani, s döntsön a sors, hogy kit. Megbököm az ujjammal találomra az egész arczképhalmazt s amelyiken megakadok, hát az lesz az én áldozatom. Éppen Szántina arczképe. Szegény kis jámbor, bolondos mulatt-leány? Vagy dehogy is jámbor, dehogy is bolondos? Az én ostoba, becsületes szemem mindent hamisan lát. Szántina bizonyosan buja és szivességet tesz nekik, ha elcsábitom.

Igen, elcsábitom.

S nem is késlekedem sokáig. Hol is lakik? Tudom már. Valószínűleg alszik még. Nem tesz semmit; úgy sem láttam még alvó mulatt-leányt. Meg fogom csókolni, s ha pofon üt, hát újból megcsókolom. Az ördögbe is, nem fogok ellenkezést tenni, mikor én többé nem akarok becsületes lenni...

Vörösen, magából kikelve, reszkető testtel rontott be hozzám a kis Wald.

- Olvassa - hörögte.

(Egy táviratot nyújtott át.)

- Olvassa - feleltem.

(S átnyújtottam neki a magamét.)

Csak egy perczig tartott, míg átolvasta s egyszerre csukló, keserves zokogással esett le a divánra. A czilindere leesett a földre, a fényes szalonkabátja csunyan összegyűrődött s a vastagon pergő könyeit beitta a por a kabáton. Valami szálnalmas kétségbeesés törte össze s olyan volt ez a nevetséges vörös emberke, mint gyerekkéztől összelapított, agyonnyomorított, festékvesztett gummi-báb. A leány iránt való gyűlölködésem okozta-e? - nem tudom: egy perczre szinte undorodtam ettől a gyerekes, könyes szemű, csuf embertől.

- Megszökött - dadogta s kinosan nyögött. Megszökött a nyomorult... Tudtam... Ugy-e mondtam, ugy-e nem akartam engedni? De maga...

Egyszerre vad dühvel tört ki:

- Mind magának köszönhetem... Maga csalta ki tőlem a leányomat, maga vitte a »Tigris«-be, maga esküdött össze ellenem, maga küldött kártyázni s a maga keze volt benne, hogy elszöktették... Oh meg tudnám fojtani, fojtani...

S az ökle összegyűrődött. Olyan szálnalmas, olyan tehetetlen volt szegényke. Ahogy gyűlölködve, vergődő dühvel rám nézett, bizonynyal ki kellett volna dobnom s én inkább szánakozva néztem. Nem is kísértettem meg, hogy mentegessem magamat, valami enyhület szállott meg, hogy nem én vagyok az egyedüli csalatott s majdnem nyugodtan tudtam beszélni.

- Veron nagyon jól csinálja a dolgát. A szökés egészen rendben van, ez a dicsőség útján az első elhatározó lépés, legfőlebb azt lehet sajnálni, hogy olyan szegény ördöggel szökött. Ettől ugyan gyémántokat nem hoz magával, legfőlebb egy kis »erkölcsi« hasznót...

Wald rám nézett dühösen.

- Erkölcsi hasznót?

- Hát egy kis nimbuszt, amiért emlegetni fogják, ami népszerűvé teszi...

- Megölöm, ha visszajön.

- Dehogya öli... Egy csöppet sem csodálkoznám, ha a direktor ur maga beszélte volna rá a szökésre. Ez is egy módja az énekesnők divatba hozatalának. Talán pénzt is adott nekik az utra. Ha majd visszajön, kamatostól behozza neki a lány ezt a kis befektetést. Tett már ilyet Szilber.

- Maga megbolondult.

- Meglehet... De ha többek között azt is fájlalja, hogy most már nem kaphat a lányától pénzt, hát menjen el Szilber direktorhoz s próbálja megfejni. Nagyon csodálkoznám, ha nem sikerülne.

Wald sirt.

- A lányomat akarom...

- Hát utazzék utána Bécsbe. Menjen el éjjel után az »Artisten-Kaffee«-ba. Alighanem beszélhet vele. Ha éppen tetszik, ott meg is ölheti...

Wald észrevette, hogy rajtam hiába keresi a leányt s mint egy megvert kutya, kisompolygott a szobámból. Mikor gyűrött szalonkabátjával, megfakult czilinderével eltűnt a kapu alatt, egyszerre mérhetlen düh vett rajtam erőt. Átkoztam egész életemet, az embereket, akik között éltem, s a Wald-leány arczképét, melyet néhány nappal előbb adott, összetéptem. Napjában ezer embert csálnak meg, de olyan ostobán egyik sem jár, mint én jártam. Én ezt a teremtest feleségül kértem s akkor szökött meg. Megcsalt, bolonddá tett: hát rejtjük el a számfületeket s a leány - nyugodjék békével...

Kerültem a csarnokot, a kollegákat és a »Tigris«-t. A napokat úgy morzsoltam, mint rab a perczeket: nagyot nyeltem mindegyik után s alig vártam mulásukat, mintha a következő nap valami megoldást, menekülést hozhatna. Nem tudtam dolgozni, nem tudtam aludni s minden perczemben az boszantott legjobban, hogy gondolnom kellett a leányra. Nagy fekete szemei, - ahogy Simaytól hallottam - szikraszóró haja megjelentek előttem s hallani véltem a távirat szavait: »Petyus, ha te ezt a bolondságot tulságosan a szivedre veszed, hát bolond vagy...«

S ugy látszik, hogy én minden okoskodás daczára sem tudok egyéb lenni, csak bolond.

Egy éjjel az utczán kóboroltam. A téli szürkület is meglepett, s nagyon jól esett, hogy bizonyos fásultságot érzek már a szívemben. Valamelyik fordulónál Szántinába ütköztem, aki egyedül járkált. Vastag bunda takarta s a félsötétben szemei szinte világítottak. Egy perczre eszembe jutott, hogy én ezt a mulatt-leányt el akarom csábitani.

Megszólítottam:

- Szántina, te vagy?

Tört német nyelven felelt:

- Én. Régen nem láttalak. Te is busulsz?

- Hát neked is van valami bajod?

- Nem sok. Csak meg szeretnék halni.

- Miért?

- A japáni miatt. Nem akar többé akrobata maradni, mészáros lesz itt Budapesten.

- Hát megbolondult?

- Én is azt kérdeztem tőle. Nem lehet vele beszélni. Azt mondja, hogy már megunta ezt a bitang életet. Megismerkedett egy mészárossal, aki magához veszi legénynek.

- Hát mit törődöl te véle?

- Hát szeretem. Nekem most Bukarestbe kéne mennem s nem megyek, ha ő nem jön velem.

- Maradj itt.

- Szilbernek már nem kellek. Éhen halok, ha itt maradok. Péter, te beszélhetnél Tipóval. Mondd neki, hogy jöjjön velem Bukarestbe, ott összekelünk.

- Hát komolyan szereted?

- Mint te azt a leányt.

- Melyiket?

- Aki megszökött... Ne tagadd Péter. Én láttam, hogy szereted. Különben nem kell soká várnod.

- Hogyan?

- Ma irt Szilbernek. Nemsokára megint itt lesz.

Forróság futott el. Az esetlen mulatt-leány rám nézett nagy, becsületes szemeivel s szánakodott rajtam.

Megszorítottam a kezét.

- Beszélni fogok Tipoo-val. Tipoo bolond, el kell mennie Bukarestbe.

Haza siettem. Valami bolond érzés elhitette velem, hogy nekem most otthon kell lennem, hogy az ajtómat mindig nyitva kell tartanom, mert Veron minden pillanatban megjöhet s kaczagva, pajkosan fog berontani az én elhanyagolt, szomorú kis otthonomba. S csodálatosképpen nem éreztem haragot a történetekért, e pillanatban úgy éreztem, mintha én küldtem volna el a lányt, mintha én kértem volna, hogy szökjék meg, mintha mindennek úgy kellett volna történnie, ahogy történt. Csak haza vártam a leányt, mintha fürdőből jönne s voltak percek, mikor szemrehányásokat tettem magamnak, hogy nem sietek elébe a vasúthoz.

S napok és hetek teltek el megint. Hangulatom minden órában változott.

Valamelyik reggel, ahogy kinéztem az ablakon, megláttam a kis Waldot. Czilindere megint fényes volt s a szalonkabátja is ki volt tisztítva, vasalva. Az arcza derült volt és elégedett. Megint büszkén, méltóságosan ment át az udvaron. Mikor eltűnt, a hosszú Waldné jött be hozzám. Csuklott, bocsánatot kért, dadogott.

- Servenyák ur...

- Megjött Veron?

- Nem... Waldnak megint van pénze. Azt hiszem, Szilbertől kapott. Fenn is volt Bécsben, azt mondja, hogy Veronnak nincs semmi baja... Jaj, minek is van az embernek lánya...

Sirt.

- Wald rosszabb, mint volt valaha. Mig nem volt pénze, nekem kellett cukros gyümölcsössel szaladgálnom, hogy neki pénzt adjak, mert ő nem akart menni. Az mondta, hogy szalonkabátban nem árulhat gyümölcsöt. Más kabátja pedig nincsen. Most már van pénze s nekem mégis szaladnom kell a ligetbe, a József térre, az iskolák elé, hogy a gyermekeknek gyümölcsöt áruljak, mert Wald nem ad egy krajcárt sem... sokkal rosszabb, mint volt valaha.

A hosszú asszony egészen összetört. A lány jobb módja neki csak ártott. Mindent a kis Wald emésztett fel és azonfelül még haragudott is rá, mert nem tud méltóságos lenni s most is gyümölcsöt mer árulni.

Könyörgött az asszony:

- Beszéljen Veronnal, beszéljen Szilber urral, hogy adjon nekem is valamit...

- Mikor jön Veron?

- Azt hiszem, a jövő héten itthon lesz. Az a gazember, aki megszöktette már itthon van, de az ő szerződése csak most fog lejárni. Addig nem jöhet...

Három nappal később már plakátokat láttam az utcákon Szilber hirdette, hogy »Ő jön«.

A híres, az egész Bécs elragadó Wald Veron, a dal királynője, a legragyogóbb ékszerek tulajdonosnője, a pikáns, szép, szellemes, vidám Veron jön s elsején fel fog lépni. Az üstökös mutatkozni kezdett, a kirakatokban feltűntek az arczképei, a Wald-leány megkezdte a dicsőséges, fényes utat...

Mikor meg kellett érkeznie, leültem szobámban, a sötétség dacára nem gyújtottam lámpát s az ajtót - nyitva hagytam...

IX.

Nem kerülgetem sokáig: a Wald-leány nem sietett egyenesen hozzám. Az ablaknál ültem, az udvar lassankint megtelt sötétséggel, az én felizgatott kedélyem elhitette vélem, hogy hallom a vonatnak füttyjét, mely Veront hozza, aztán úgy képzeltem, hogy hallom a fiakkert is, melyen a leány közeledik: a kis Wald ül vele büszkén méltóságosan. Nem jött senki sem. Mohón lestem a Waldék ablakát, nem látok-e benne világot gyűlni. Az ablak sötét maradt. Egyszerre megdobbant a szívem; azt a kacaját véltem hallani, azt a meleg, édes kacaját... Ostobaság. Valami szolgáló kaczaghatott. S az ilyen várakozó bolond szív folytonosan megcsalja az embert. Az udvaron égő gázláng világánál egy hosszú alakot láttam elsuhanni. Megremegtem. Büszkeségem lázadozott, de felnyitottam az ablakot s míg a hideg téli levegő körülfogott, leszólottam halkan:

- Waldné!

- Megjött - kiáltott fel. - Megjött. - Láttam, mikor Walddal fiakkerbe ült, de nem jön hozzánk. Hotelben akar lakni. Olyan szép! és a ruhája...

Nem akartam otthon tölteni az éjszakát. Megint nyakamba vettem a várost s valamerre csak hotel van, elkóboroltam bolond álmodozással. Ha úgy elgondolom, hány hatalmas szálló előtt kezdett erősebben dobogni a szívem, hány szálló előtt képzeltem, hogy ebben kell a leánynak laknia! Ejh, a világ minden bölcse, maga a világ és az élet sem teheti az embert olyan bolonddá, mint a saját ostoba szive...

...Három napja volt már a fővárosban, mikor először megláttam. Elegáns kocsiban ült, egyenruhás szolga ült a bakon, észre sem vett, mikor ragyogva, csodaszépen robogott el mellettem. S estig gondolkoztam azon, hogy miért érzi magát a szegény becsületes ember olyan kicsinek, olyan szálnalmasnak, mikor az ilyen szép bűnös hódítóan, csodás mosolygással vonul el előtte. Csak egy perczig tartott s már eltűnt, mint valami látomány.

Különös gondolatom támadt.

Én is kocsiba ültem s kihajtottam a tisztviselőtelepre, Kopphez. Valami homályos sejtésem volt, hogy tőle megtudhatok egyetmást, amit megtudni égek a vágtyól. A téli nap olyan szomoru meleggel öntötte el az utat, mely nekem jól esett.

A mellettem elfutó házak, a siető emberek, az üzletek jégvirágos ablakai, a kávéházak előtt álló hordárok, az iskolából hazasiető, melegruhás gyermekek hamar eltűntek mögöttem s a téli levegő szürkés ködéből kezdtek kiválni a tisztviselőtelep formás, apró házai, azok a tornyos, erkélyes, villaszerű épületek, melyek ragyognak az ujságtól és a tisztaságtól.

Megérkeztem. A Kopp feleségét a konyhában találtam. Olyan becsületesen meghizott, amióta nem láttam, mint ahogy a gyermeknevelő, házias, szenvedélytelen asszonyoknál rendszeren látja az ember. Csöndes, jámbor mosolylyal köszöntött, mikor megismert.

- Milyen régen nem volt nálunk.

- Beteges vagyok.

- Igaz. Rossz színben van. Maga is sokat éjszakázik, mint Kopp. Hogy meg nem unják azt a sok dinom-dánomot.

(Hiszen az én dinom-dánomom cifra kis multság).

Bevezetett Kopphez, ki a belső szobában, a kályha mellett erősen pepecselt valamin. Egy kicsit elröstelkedett.

- A fiam könyvtáskáját ragasztom össze. Nem is képezed, ezek a kölykök mennyi táskát képesek megrongálni. Ezt csak tavaly vettem s olyan kopott, hogy alig tudom lábra állítani.

Néhány percz mulva letette a táskát, megtörülte a kezeit és mindenféle apró megjegyzésekkel várt, míg a felesége kiment a szobából. Akkor szinte megtámadt.

- Servenyák, te nagyon haszontalan, nyomorult fráter vagy. Ha nem nézném, hogy rég nem voltál nálam, kidobnálak. Két hónap óta felénk sem néztél! Pedig a kedvedért elmentem minden este a »Tigris«-be, ahol az a szemtelen Wald folyton elnyeri a pénzemet. Egyszer a lakásodon is kerestelek és Servenyáknak sehol semmi nyoma. Hát mi az ördög esett beléd? Talán meguntál bennünket, talán valami szeretőd akadt, vagy éppenséggel beteg voltál? Már azt hittem, hogy a Wald-perszóna után szöktél!

Észrevehette rajtam a pirosságot, mely arczomba szökött.

- No, gyönyörűség telhetik abban a gyerekekben. Tőlünk Bécsbe szöktette magát, onnan pedig magával szöktetett egy szamarat. Mondhatom, jól feji! Az a mamlasz nincs több huszonkét évesnél, de majdnem olyan ostoba, mintha hatvankét éves volna. Kocsit tart a leánynak, egy egész ékszerboltot összevásárolt már neki s alighanem egy félév alatt többet fog rá költeni, mint amennyit az apja keres a kocsikenőcs-gyárával. Te, hogy töri ki magát a gubóból az a Wald-pillangó.

- Hát már megkezdte?

- Hogy megkezdte-e? A direktor majd megeszi. Még ilyen lányra nem akadt. Egy próbán O'Rella valami csuf szót mondott neki. Mit gondolsz, mit tett a Wald-leány? Lehajította O'Rellát a zenekarba. Szegény Kranznak majd kitört tőle a nyaka. O'Rella Szilberhez futott s az a gazember elkergette. A Wald-lány most az ur s Szilber alig várja, hogy az a bécsi számár kifáradjon a pénzelésben, már nagyon szeretné magát befogatni helyébe.

- Szép.

- Hiszen szép a nyomorult, az bizonyos, de azért szeretnék jól meggyomrozni, hogy olyan ostoba voltál.

- Miért?

- Megkértem feleségül.

- Megmondta?

- Meg. Arra kért, hogy békitselek ki benneteket. Megmondta, hogy haragszol rá, mert nem akart a feleséged lenni, pedig éppen azért nem akar, mert szeret. Hát édes fiam, negyven esztendeje vagyok komédiás és hatvan éve Kopp Feliczián, de ez volt az első okos szó, melyet asszonyszemélytől hallottam. S te éppen ezért haragudtál volna meg?

- Nem haragszom.

- Csak busulsz. De már akkor inkább haragudjál. Látod, én már sokszor dühöngtem a csarnokban, összeveszttem a lányainkkal, meg is vertem őket olykor, de busulni sohasem busultam. Végre is az ember eléggé ostoba születésétől fogva, de ennyire ostobának nem kell lennie.

- Este eljövök a »Tigris«-be.

- Jól teszed, ámbátor ő nem szokott odajönni, csak az apja, hogy elnyerje a pénzemet. Az a vörös kutya úgy nyer, mintha ő volna a világ legostobább fráttere. Pedig te is itt vagy a világon. Megkérni egy ilyen leányt! Bizony számár vagy. Az ember szereti a Wald-leányt, az ember megveri a Wald-leányt vagy megöli magát miatta, de nem veszi feleségül.

- A csarnokba is eljövök.

- Hát találkozni akarsz vele?

- Igen.

- Bánom is én. A szemedbe fog kacagni s végre is azt hiszem, ez még jobb, mintha kikaparja a szemedet. Pedig tőle az is kitelik.

Az asszony bejött a konyhából s Kopp egyszerre egészen más hangon beszélt.

- Bizony, asszony, ideje lesz már pihenni. Mondom éppen Servenyáknak, hogy negyven esztendő éppen elég volt. Csak jöjjön meg a tavasz s legyen egy kis foglalatosságom a kertben, meg a ház körül, akkor szépen ott hagyom a komédiát. Ilyenkor talán nem tudnék mit csinálni idehaza. A gyerekek iskolában vannak, te a konyhában vagy s mindennap csak nem foltozhatok táskákat! De csak süssön ki a nap, ha a zöldség bujni kezd a földből s a mi kis kertünk virulni fog: Kopp itthon marad, nem komédiázik többet s egészen a tietek lesz.

Szeliden, jószágosan megszímogatta az asszonyt, ki okos, kedves szemekkel nézett rá.

- Legalább nem fogsz éjszakázni többé.

Kopp felém mutatott.

- Servenyák néha ki fog jönni hozzánk, de nem engedjük artistákról beszélni. Elég volt negyven esztendeig, ugy-e asszony?

- Megéltünk belőle - felelte az asszony - s az is becsületes kenyér annak, aki becsületes.

Egy egész élet csöndes boldogsága sugárzott ki az asszony szemeiből, mikor így beszélt. Kopp öregesen, nyárszolgárisan megölelte, s hallottam, amint megsugta neki, hogy talán illendő volna, ha ebédre marasztalnának. Az asszony csakugyan meg is kért, hogy maradjak, de találtam valami ürügyet, hogy a meghívást ne kelljen elfogadnom. A szabadba vágytam. Bucsuzni akartam, mikor illedelmes köszönéssel, csinosan, tisztán felöltözve, megérkeztek a Kopp gyerekei. Szelid képű, jó viselkedésű fiu és leány volt, a kiken épenséggel nem látszott meg, hogy az apjuk artista. Kezet csókoltak az öregeknek s az én kezemet is meg akarták csókolni, de nem engedtem.

Lelkemben szomorúsággal távoztam.

Az öreg komikus a kocsinhoz kísért s még egyszer a szívemre kötötte, hogy ne busuljak.

- Az ördög vigye el. Hiszen szeresd, ha éppen szeretni akarod, ő sem fog nagyon ellenkezni, de nem kell azért megőrülnöd...

Estig az utcát róttam. Mint lepke a láng körül, folytonosan a csarnok körül járkáltam, s azt a környéket el nem hagytam volna egy világért sem. Láttam azokat a csöndes mesterembereket, kik ilyenkor bemerészkednek a kapu alá, hogy az artistanők ingerlő képeit megbámulják, a hordárokat, kik társaságok megbízásából ilyenkor járnak el, hogy jó elől biztosítsanak asztalokat a csarnokban, statistákat és idegenből jött artistákat, kik örökösen a csarnok körül lézenének s láttam Szilbert, ki a kapu előtt egy perczre megállott, mint egy hódító, aki az egész világ meghódolását várja.

Hét óra után kigyultak a villamos lángok. A fehér fény befolyta a kapu környékét, egész sereg bérkocsi helyezkedett el a bejárat előtt, megjöttek a zenészek, az apróbb csillagok, korán jövő publikum töltötte meg a kapu öblét s fiatal gyerekek lesték az artistanőket, hogy érkezésükkor közről láthassák. Az a bűn legnagyobb vonzó ereje, hogy bűn, és az összes bűnök fele elkövetetlen maradna, ha elkövetésük ki nem hívná a gyávák vakmerőségét. Ezek a gyerekek

büszkék voltak, hogy meg mertek szökni az őrizet alól s el mertek jönni titokzatos, esti pillangók megbámulására.

Ugy rémlett, hogy egy hintóból a Wald-leányt láttam kiszállani.

Megvártam, míg a csarnok előtt nagyobb tömeg csoportosult s akkor lopva, észrevétlenül beszköttem a szinpadra. Az előadás előtt nagy sürgés-forgás, munkások, szolgák tolakodtak, az öltözőkből énektorzók, beszélgetések hallatszottak s a függöny rejtett nyílásain kosztümös artista-leányok nézegették az elhelyezkedő közönséget.

Az O'Rella öltözőjének ajtaja nyitva volt. Meleg, ragyogó fészket varázsoltak belőle s ahogy benéztem, megláttam a Wald-leányt Szilber Hektorral.

Köszöntöttem.

- Péter!

Nagyot sikoltott a Wald-leány s a nyakamba esett. Ujjongott, csókolt, karmolt, helyét nem találta örömében.

- Péter, Péter!... Pfuj, nyomorult, hogy máig nem mutatkoztál... Hát ez a barátság?... De most már el nem kerülsz, itt maradsz a közelemben. Mindennap vártalak s ha nem rösteltem volna, ha nem félek, hogy megversz, magam mentem volna a lakásodra... Jaj, csakhogyléjöttél...

S újra csókolt.

Terhemre volt Szilber. Nem tudtam, hogy mit mondjak.

Beszélt helyettem a leány.

- Megharagszom, ha haragudni mersz. Sohsem találsz lányra, aki úgy szeressen, mint én. Oh te szép, becsületes, édes Péter! Alig tudom magamat tartóztatni, hogy meg ne harapjalak. Azt mondták rólad, hogy nagyon jámbor, becsületes, unalmas ember vagy: de ez a te legnagyobb szépséged. Mikor Bécsben voltam, egyszer azt mondta Weber tisztelendő ur, hogy olykor a klastrom unalmassá lesz, s akkor el kell jönnie hozzám; én megfordítva érzem. Olykor ez az egész hangos, mulató, szemtelen világ unalmas nekem s csak te hozzád kíváncszom. Te kis édes, becsületes szeretőm, te...

Megint a nyakamban volt. A direktor égő szemekkel, kellemetlenül nézett rám s én úgy éreztem, hogy még sohasem voltam olyan nevetséges, mint e pillanatban. Szilber néhány gunyos megjegyzés után, melyekért Veron majdnem megütötte, eltávozott, de én azután is meglehetősen hallgatag maradtam. Nem haragot, csak valami nagy lelki fáradtságot éreztem, mint mikor az ember hosszú küzdelem után eléri célját, de a küzdelemben úgy kifáradt, hogy az öröme nincs már elegendő ereje.

Alig mondtam valami összefüggőt, mint egy iskolás gyermek, úgy állottam az én ördögöm előtt, aki kétségbeejt a szeretetével, a pajkosságával.

- Szeretni fogsz Péter, s mellettem maradsz, mert Szilber nagyon unalmas. Az a bécsi balek is ostoba... Néha kedvem volna elkergetni. De olyan bolond, olyan ragaszkodó szegény, mint egy kutya. Hidd el, Péter, a férfiak olyan ostobák, mikor szeretnek. Ahányan vannak, annyi-féleképpen ostobák. Vannak perczek, mikor azt hiszem, hogy okos ember nem is szerethet komolyan.

Valami keserűség fogott el.

- Simaytól tanultad ezt a bölcseséget?

Veronnak lángolt a szeme.

- Simayt ne bánts. Haszontalan ember, de nagyon kedves. Sohsem tudnám tisztelni, de mindig szeretni fogom. Nagyon édes a betyár...

- Hamar egymásra untatok.

- Nem untunk egymásra. Most is eljön hozzám. Az egész egy kis tévedés volt. A nyomorult, mikor elutaztunk, elfelejtette nekem megmondani, hogy felesége van. S illendő, hogy a feleségénél is legyen. Látod, Simay tudja, hogy kell szeretni. Ő nem kellemetlenkedik s nem kér többet, mint a mennyi illő.

Megölelt.

- Hisz oly jó barátok lehetünk...

Csacsogott, nevetett, mint egy galamb s azonközben én úgy éreztem, mintha kigyóként marna. Elfecsegte, hogy a bécsi balek fényes lakást rendezett be neki az Andrássy-uton, minden este vendéglőbe járnak vacsorálni, hajnalig sohsem jut haza s délelőtt sohsem kél fel. Egyszerre, minden átmenet nélkül szólott:

- Tudod, hogy tegnap óta társalkodónőm is van? Ismered. Szántina, a kis mulatt-leány. A bolond nem akarta elhagyni a szeretőjét s minthogy Szilber nem tarthatta tovább, fizetést adatok neki a bécsi balekkel s magamnál tartom.

- Látod Petyus, milyen szerencse! Szántinával mindig megüzenhetem, ha látni akarlak...

Majd másról beszélt.

- Gyere velünk vacsorálni. A bécsi különben jó gyerek s nem fog rád haragudni. Akarod?

Mondhatlan undor fogott el. Szerettem volna nyomban távozni s örvendtem, mikor tíz óra felé kiküldött, hogy most már öltözködni kell. Elfutottam a csarnokból, csókjának nyomát ledörzsöltem arcomról s belevegyltem a legsűrűbb tömegekbe, hogy elveszítsem magamat bennök. Mint egy közeledő betegség nehezedett rám a gond és tépelődés. Mikor azt akartam elhítni magammal, hogy az egész leány nem éri meg a rá való gondolkozást, ugyanakkor lelkemben azt forgattam, hogy nem jó volna-e meghalni és sohasem látni többé leányt, baleket, magamat...

Reggel egy kis kártyát kaptam a Wald-leánytól, hogy gyalázatos vagyok, mert az este megszöktem tőle. Ugy éreztem, hogy gyalázatos vagyok, mert nem tudok szökni tőle.

Éjjel lázálmok bántottak. Veron, Simay, Szántina, Szilber tűntek fel előttem s mind kaczagott, csak Szántina nézett rám a nagy ostoba szemeivel, szánakozva, résztvevően, mintha azt mondaná:

- Te is olyan bolond vagy, mint én. Te is szerelmes, bolond, busuló ember vagy. Mondd csak a te fehér bőröddel, szőke hajaddal s furcsa alakoddal: nem ott születél-e te is, az én hazámban, ahol az emberek állatok, de az állatok is emberek, mert vad módra szeretnek...? Oh te szegény, idegenbe tévedt, becsületes fehér ember! Mennyire sajnállak...

X.

A sablon, a nyomorult sablon! Mint akármely ripók szerelmes, - beteg lettem én is. Hetekig feküdtem s nem volt más látogatóm, mint Kopp és Szántina. Kopp gorombáskodott velem és szidta a Wald-leányt; Szántina pedig mesélt. Minden délután eljött, odaült ágyamhoz és - nem tudom: gyógyított-e velük, vagy betegébbé tett? - mesélt az én nagy betegségemről, az én buta szerelmemről.

A Szántina meséi így hangzottak:

Első mese. A Wald-leány csak hajnalban jött haza. A bécsi balek megismerkedett néhány gazdag gyerekkel és egy szálloda külön helyiségében megvendégelte őket. A Wald-leány volt a háziasszony. Kissé vadul mulattak. Éjfélután a balek elázott és Tornyai - egy uri hajlamu fotografus - ostromolni kezdte a leányt. A balek bizgatta, hogy csókolódzanak: a fotografus meg a Wald-leány csókolództak. Később már nem is volt szükség a biztatásra. A fotografus és a Wald-leány úgy egymáshoz simultak, mintha a bécsi ott sem lett volna. A vége az volt, hogy Tornyai a leánynyal kocsiba ült, kihajtott a ligetbe, onnan máshová: a bécsi balek pedig ott maradt a szállodában s az asztal alatt mélységesen - aludt. Most már a bécsi Bécsben van, Tornyai pedig a nyeregben.

Második mese. Az a leány roppant vad csikó. A szegény fotografus se maradhatott sokáig a nyeregben. A csarnokban valami katonás darabra készültek (»amióta maga beteg, Szilber Hektor maga ír darabokat« - mondá Szántina) s a Wald-leányt egy főhadnagy tanította be a katonás viselkedésre. Csodaszép dolgokra oktatta s láthattam őket együtt masirozni, tornázni, gyakorolni, mert a fotografus minden próbán jelen volt s nyomban le is kapta őket. A fotográfiaikat, ha kívánja, el is hozhatom, mert a Wald-leány már kidobta őket s én eltettem magamnak. A katonás darabot előadták, a közönség el volt ragadtatva s a Wald-leány hazajött a katonával. Ami azután történt, azt már képpen nem mutathatom be, mert a fotografus többé nem volt jelen a próbákon s nem csinálhatott fölvételeket.

Harmadik mese. Maga olyan sokáig betegeskedik, hogy egy katona nem győzi a stációján megvárni. A főhadnagy históriája már lepergett: a Wald-leány mást szeret. Bécsből egy akrobata érkezett s első este meghódította a közönséget s a Wald-leányt. Ebben a mesében - ha nem haragszik - két hős is van. A második éppenséggel nem akrobata, hanem ellenkezőleg egy nyápicz mágnás-fiu. Szükség volt reá, mert én már nem birtam a hitelezőket az előszobában tartóztatni. A Wald-leánynak sok a jó kedve és az adóssága. Nem is képzelem, milyen nagy diplomata lettem. Az akrobata és a mágnás apró bujósdi-játékának én vagyok a rendezője. Igen kedves szerepem van. Ha Tipoo-nak elmondanám, a taglóval talán nem is ökröket ütne, hanem ilyen gyöngye kis tehénkét, mint én vagyok. De Tipoo nem tudja. Azonkívül a kis mágnás néha tréfás kedvében van s ha a Wald-leányt nem találja otthon, azt meséli, hogy én az én barna kis pofámmal még sokkal érdekesebb vagyok, mint urnöm. Ilyenkor Tipooa gondolok s megütöm a kedves mágnásgyereket. De nyugodt vagyok s maga is nyugodt lehet: ennek a két hősnek is lejár majd az órája s a mi bajunknak talán vége szakad, ha az új hősöknek nem is...

A három hónap alatt, míg beteg voltam, még akadt néhány újabb mese s egészen nyugodt lehettem: a Wald-leánynak nem volt semmi baja. Szántina mindennap eljött hozzám, a Wald-leány minden kedves históriáiról értesített, olykor érdekes képeket, leveleket is elhozott, éjszakai vad lovaglásokról mesélt, mikor a Wald-leánynak bolond kedve támadt s feltürt ruhával a fiakkerből kiszállott, a lóra ült s úgy hajtatott végig a sötét Andrássy-úton. Később megtudtam, hogy egy vén gróf jóvoltából a lóversenyeken is játszik. Nagyba. Ha veszít, a gróf fizeti; ha nyer, a gróf megtoldja. Az egyetlen raczionális lóversenyjáték.

Egy napon levelet kaptam hazulról, az én szegény öreg édes anyámtól. Hivott haza. Egy kicsit beteges, nagyon is öreg már s látni szeretne.

Nem mondtam meg Szántinának, de el voltam határozva, hogy mihelyt felgyógyulok, kiállok ennek a vad chansonette-üstökösnek rohanó útjából s a mi kis falunkban, mindenről lemondva, semmire sem gondolva fogok élni az édes pihenésnek, az édes feledésnek.

Este keltem föl s felöltözködtem melegen, mint egy öreg.

Kimentem az éjjeli fővárosba. A száraz téli levegőben szikrázva tört meg a jeges aszfalton a gázlángok imbolygó lángja; éles kurta hangok száguldtak a hideg levegőben, a fagy recsegett a siető léptek alatt s az emberek olyanok voltak a téli éj világításában, mint a kísértetek. Nem tudom: a fővárostól akartam-e titokban bucsuzni vagy a szerelmemtől. Betegesen csüggtem mind a kettőn: a nagy bűnös metropoliszon s a nagy bűnös szerelmen. S a két bűnös lehelletét érezve, kimondhatatlan fájdalommal gondoltam a következő napokra: a csöndes, erények és bűnök nélkül szűkölködő életemre.

Éjfél után népesebb utakra is merészkedtem. Szinte vágyat éreztem, hogy még egyszer elmenjek a »Tigris«-be. A távolból láttam is a fényes, világító lángokat az artista-kávéház előtt. Beteg érzékeim lázasan dolgoztak s én szinte hallani véltem a »Tigris« lármáját; ügynökök beszédét, katonák zaját, énekesnők kacaját. És egy hangot, mely dühbe hozott: mintha a Wald-leányé lett volna. Láttam Koppot, a kis vörös Waldot megfakult szalonkabátjában s egy sereg nyomorultat, a ki gunyosan hizeleg neki, mert a Wald-leánynak apja.

Mintha a hangját is hallottam volna:

- Ha én nem volnék, ő sem volna...

Vörös kutya mért is lettél!

Az utcasarkon megállottam s a gázláng világánál olvasgatni kezdtem a plakátokat.

Becsületes színházi és kereskedő jelentések mellett észrevettem egy új lap hirdetését is, melyen feltűnő nagy betűkkel kürtölték, hogy Simaytól, a kitűnő regényírótól fognak új regényt közölni, mely a főváros életének egy ismeretlen oldalát, az artista-életet fogja igazán, színesen feltüntetni. S alatta ott volt a mi csarnokunk rendes plakátja s a hatalmas papirosról vörösen világított le a Wald-név...

...El, el a feledés kicsiny falujába.

Vonatra ültem és kábultan hagytam magam vitetni kicsiny falumba, édes anyámhoz...

XI.

Költők, betegek és filiszterek édes hazája: a falu engem is csöndes emberré tett. Egy kurta esztendő alatt sikerült belőlem kiölnie minden bohém hajlandóságot. Gyönyörrel gondoltam az erdőre, melyben sétát fogok tenni, az ebédre, melylyel anyám vár s a puha ágyra, melyben pihenni fogok. Azt hiszem, az utolsó fővárosi kereskedősegéd, aki vasárnaponként a nemzeti színházba jár s az ujságokból szívja az irodalmat, gondolkodás nélkül falusi birkának nevezett volna. S én gyilkos kedvvel altattam el magamban minden magasabb, bűnös kedvet s nem akartam egyéb lenni, csak egy becsületes falusi birka. S az erős akarat - irta egyszer egy okos magyar kritikus - előbb utóbb győzedelmeskedik.

Anyám egész nyugodtan engedett utnak, mikor egy év után a fővárosba indultam, hogy magamnak végre valami csöndes, becsületes existenciát teremtsék.

Nem keritem nagy fenekét: el tudtam kerülni régi ismeretségem tanyáit s hamar állást kaptam. Egy zszurnaliszta-barátom bevitt a lapjához korrektornak s le voltam kötve minden áldott napon hajnali három óráig. Nappal aztán aludtam.

S a napok - ezek a kedves, becsületes napok úgy elhaladtak, mintha a kedvemért siettek volna.

XII.

Az utolsó korrektúra-íveket is imprimáltam s téli kabátomba bujva lesiettem abba a nagy, fehér kávéházba, mely talán csak az én kedvemért volt éjjel is nyitva. Legalább igen ritkán esett meg, hogy hajnaltájban kivülem más vendég is ült volna a szürke márványasztalok valamelyikénél. Magam sem szoktam tulsoká tartózkodni az éjjeli helyiségben; csak megittam a teámat s aztán siettem haza. Gondolataim alig voltak; úgy éltem, mint valami gép. Eleinte hallottam olykor a Wald-leányról, dicsőségéről, utjának lefelé hajlásáról, új csillagok támadásáról, de a második esztendőben nem volt egyéb, ami egykori szerelmemre és fájdalomra emlékeztessen, csak a kis vörös Wald, akit néha ünnepnapon megint láttam. A nyomorult visszatért a városligethez s a cukrozott gyümölcsök kínálgatásának mesterségéhez.

Szivem kihalt s agyam csak a korrigálás iránt érdeklődött. Majdnem olyan butának éreztem magamat, mint egy napszámos. Az egyetlen szórakozásom az volt, hogy az ujságírók előtt szidtam Simayt, akit ők meglehetősen bálványoztak. Boszúból tettem és jól esett, jóllehet neki édeskeveset ártott.

Egy hajnalban, mikor ismét bepillantottam a fehér kávéházba: meglepetés várt reám. A kasszában ismerőst találtam. Kissé megfakulva, megfogyva, kissé ki is festve, de azért még mindig szépen, ott ült, a - Wald-leány. Első pillanatra nem tudtam: hozzá siessek-e vagy forduljak vissza és kerüljem most már ezt a kávéházat is? Bementem. Megcsapott a romantikának édes, kéjes lehellete s romantikus mámorral gondoltam a bámulatosan konzervatív sorsra, mely még most sem szünt meg a maga kis játékait a régi módra játszani. A leány, ki a nyomorult pinczelakásból kiszárnyal, elhódít egy kis világot, ragyog, sziporkázik, aztán nyoma vész s utoljára egy éjjeli kávéháznak a jobb erkölcs kultuszára szánt trónusán tűnik fel újra: kétségtelenül igen elmésen komponált életpálya s a sors büszke lehetne rá, ha olyan sokszor nem ismételte volna már.

A Wald-leány megtette nekem a szivességet és ő is megismert.

Hat óráig, míg ő a kasszából nem mozdulhatott, farkasszemet néztem vele. S anélkül, hogy egy szót is váltottunk volna, tudta, hogy meg fogom várni és hazakisérem. Aminthogy úgy is történt. A főváros fölött még sűrűn hullámozott a vastag tejszínű köd, az utczákon még nem oltották el a gázlángokat, emberek még alig jártak, csak a bérkocsik elé fogott nyomorék lovak kinos nyerítése hangzott, mikor karöltve elindultunk hazafelé.

Nem mutatott valami nagy szomorúságot. Egy kissé komoly volt, de azt a meglepetés is okozhatta.

- Ne haragudjál Petyus...

Ez volt az első szava. Aztán kaczagott.

- Elbujtunk mind a ketten. Te sem akarod látni a régi ismerőseidet, én sem. S mégis elszámoltuk magunkat: egymás elől nem tudtunk elbujni. Ugy látszik: kellett találkozunk.

- Én korrektor lettem...

- Én pedig kasszirő... Gyönyörű találkozás. Azt hiszem, bolondoknak eléggé bolondok voltunk. Sebaj, Petyus. Legalább nem haragszunk egymásra. A multból nincsen senkim és semmim; egy kissé tékozló voltam a jó embereimmel és a pénzzel egyaránt. Az egyetlen okosságom az volt, hogy téged nem tékozoltalak el. Ha akkor fájt is egy kicsit, most legalább barátom léssz. Mert téged nem csaltalak meg. Pedig majdnem kényszerítettél reá. Feleségül akartál venni. De én okosabb voltam.

- Okosabb voltál...

- Okosabb. Megcsaltalak volna, Petyus, téged is és most senkim sem volna.

- Szüleid nem tudják, hogy itt vagy?

- Nem. Nem is akarom, hogy tudják. Elég sokáig henyélt az öreg és élt belőlem. Talán most már dolgozni fog és anyámnak nem kell annyit éheznie. Mert tudd meg Petyus, hogy apám semmit sem adott anyámnak s ha én külön dugtam neki valamit, azt is kicsalta tőle. Jó ember az öreg, azt is tudom, hogy mód nélkül szeret, de azért mégis gyalázatos egy természet. Éljenek boldogan, én majd csak magamért kinlódom.

A ködben alakok kezdtek feltűnni, a főváros ébredezett. Sétára nem igen volt alkalmas az idő s mikor egy külvárosi házikó előtt a Wald-leány kijelentette, hogy itthon van: kezet fogtunk. Valami buta, lágy kifejezés lehetett a szememben, amit a leány észrevett s mintha félne valamitől, halkan jegyezte meg:

- Ne haragudjál reám és ne is bocsáss meg. Két szerencsétlen furulyás: találkozunk majd minden hajnalban s legyünk jó barátok. Akarod?

Csak annyit felelhettem:

- Nem tudom.

S ha az ember egyszer bolondulni kezd, egészen teszi. Ujból erőt vett rajtam a régi nyomorult szenvedelem, az én beteg fantáziám úgy beszélt hozzám, hogy a leányt a szenvedés szebbé és jobbá tette, hogy a kidobottak lakatlan szigetén most ketten bujdosunk s az volna a legjobb, ha összekelnénk. Anyámról alig hallok, barátaim nincsenek, embereket nem keresek: nincs kitől tartanom, nekem szabad már ostobaságokat is elkövetnem. És szégyenlősen, fázva sugtam neki egy reggel:

- Mégis feleségül akarlak venni.

Majdnem a faképnél hagyott. Olyasfélét emlegetett, hogy még mindig nem gyógyultam ki, hogy még most sem vagyok eléggé megverve, hogy számár és álmodozó vagyok.

Szóval: megint okosabb volt és kijelentette, hogy csak barátnőm lesz. De ha bolondul viselem magamat, a barátságot is felmondja.

Szürkén, unalmasan multak a hajnalok. A szerkesztőségéből reménykedve, névtelen vágyakkal siettem le hozzá, aztán sohsem történt egyéb, minthogy néhány óráig elbeszélgettünk és ha megjött a másik kasszirő, hazakisértem. Néha ott is maradhattam nála. Szívesen szeretett, ha nem kívántam feleségül. Bámulva, csodálkozással néztem ezt a leányt, a kin sohasem tudtam észrevenni olyasmit, mintha sajnálná annak a fényes, rövid multnak eltűnését, mintha csak egy perczre is visszavágyódnék a dicsőséges bolond időkbe. Ha nekem ennyi erőm volna! Neki a mult - iskola volt, melyet bölcsen elfelejtett, csak én vergődöm nyomorultan még most is a mult béklyóiban.

Mikor egy hajnalban lesiettem hozzá: más is volt a kávéházban. Kopott, szinte zöldes szalonkabátban, meglehetősen fehér üstökkel ült egy asztalnál a kis Wald. Éppen akkor kiabálta dühösen, mintha a pinczér nem akarná meghallani:

- Pezsgőt!

Odaálltam a kassza elé. A lány lehajolt hozzám és halkan mesélte:

- Rám akadt az öreg és el akar csábítani, hogy térjek vissza hozzá; társulatot akar alakítani, legyek a primadonnája és utazzuk be a vidéket, ahol még imádják a chansonetteket és aranyat fizetik.

- Nos?

- Nem megyek.

- Dühös az öreg?

- Sirt és könyörgött, de nem engedek. Elég volt abból az életből és ha bele is egyezném, csak baj lehetne belőle. Ha a világ pénzét keresnők is meg, mind kevés volna az öregnek s a társulat nem kapna belőle. Egy hétig sem tartana a komédia.

- Itt akar lumpolni?

A leány kaczagott.

- Boszut áll az öreg. Mikor látta, hogy nem engedek, szidni kezdett, kitagadott. Adtam neki pénzt. Azt a pár forintot, amit megtakarítottam, odaadtam neki.

- S most elpezsgözi?

- Ugy látszik. - Mulatságosnak találja, hogy az én pénzemen szemem láttára mulat. Mit csináljak?

A kis Wald észrevett s mintha tőlem várna támogatást, megint odajött a kasszához.

- Beszéljen a lelkére ennek a leánynak. Hát illik az, cserben hagyni a szüleit? Olyan ajánlatot tettem neki, hogy egy operaénekesnő is büszke lehetne rá s ő inkább itt akar nyomorogni, csak hogy az édes szülein ne kelljen segítenie? Hát illik ez? Az apja rothadjon el, az anyja haljon éhen s ő maga is nyomorogjon, csak hogy az történjék, amit ő akar...

A Wald-leány halkán, visszafojtott indulattal szólott:

- Hagyjon békén, apám. Megmondtam, amit mondhattam. Elég volt a komédiából.

A kis Wald sirt és toporzékolt. Egyszer reám, egyszer a lányára nézett s csunya kis arcza minden perczben szint váltott. Ujból kezdte magyarázni, hogy milyen becsületes, fényes az ajánlat, melyet leányának tett, hogy milyen boldogok lehetnének valamennyien, ha egy kicsit engedne s mikor minden beszélgetése daczára nem vett észre a leány arczán változást: végtelen kin sirt a hangjában.

- Nyomorult, rossz leány vagy. Annyiba sem veszed apádat, mint az utolsó kutyát...

Kikapta a zsebéből a lányától kapott pénzt és odaszórta a legelső márványszalra. Aztán dühösen kiabálta újból:

- Pezsgőt!

A pinczér a kasszirőre nézett, aztán vállát vonogatva hozott egy üveg pezsgőt.

A kis Wald ordított:

- Még két üveget!

És elkezdett inni. Sirva, énekelve töltögetett és egymásután, szakadatlanul ivott. Keserves, fájdalmas, könyörgő és haragos pillantásokat vetett a kassza felé, aztán hangos sóhajtással emelte ismét ajkához a poharat. A bódító, émelygős ital lassankint a fejébe szállott, arcza vörös, lángoló lett, a karja remegett s mikor néha kísérletet tett, hogy megint közeledjék leányához, alig tudott a lábára állani. Ilyenkor visszahanyatlott székébe s dühösen ivott. Kárörömmel nézte a leányt, kétségbe akarta ejteni s egy-egy pohár után rekedtes, csuf hangon énekelte: »Eliszom az Isten pénzét, el biz én, azt is eliszom én...« Majd engesztelékeny hangulat szállotta meg, édes, hizelgő szavakat küldött a leánya felé, újból esengett, szinte szerelmesen szólott hozzá, egy-egy pillanatára sirt is s szemeiben a vastag könnyek még akkor is ott voltak, mikor hangulata már egészen más volt és dühösen, szitkozódva csapta a márványhoz az egyetlen pezsgős poharat. A pezsgő-mámortól megdagadtak a szemei, a homlokán

gyöngyözött az izzadság s a kis Wald nemsokára toporzékolni kezdett. Rombolni való kedve támadt s a pinczért, ki az asztal mellé állott, hogy vigyázzon, fölemelt kezével megütötte volna, ha eléri.

- Pezsgőt! - ordította s nem tudta megvárni, míg elhozzák.

Oda tántorgott a kasszához és csukló hangon szólt:

- Adj valami italt...

A Wald-leány csitította, de az öreg még dühösebb lett.

- Ha nem adsz, összetöröm valamennyi üveget.

S rácsapott a kasszára, hogy a sok likőrös üveg táncolni kezdett. De mikor észrevette, hogy leánya haragszik, egészen ellágyult. A két karját összefonta a zölde, pezsgőtől nedves szalonkabát fölött s nyöszörögni kezdett:

- Édes, édes gyermekem... Gyalázatos, rossz ember vagyok, nem érdemlem, hogy reám nézz. Miért nem dobatsz ki? De úgy szeretlek...

És sirva, nyögve folytatta:

- Mit csinálók én nélküled? Egész életemben komisz, rossz ember voltam, csak te kényeztetted, csak te szeretted s most te is elhagysz. Gyere velem, ne hagyjál dolgozni, mert nem tudok, csak légy otthon, hadd láthassalak és csókolhassam azt a szép, fekete szemedet. Ne kergess el, csak még egy kicsit szeress. Hiszen nemsokára úgy is elpusztulok...

A fehéredő haját borzolta reszkető kezeivel.

- Ne hagyj el... Csak még egy kicsit szeress...

A Wald-leány visszaült a kasszába. A kis emberke pedig egészen felolvadt nagy szeretetében és mámorában. Szerelmesen, bolondul suttogott a leánynyal, csábitgatta, hivatgatva s egy pillanatra lehámlott erről a szerencsétlen emberkéről minden komikus szín. Csak a leányát szerető, porig sujtott, kétségbeesett apa volt, aki szeretetet, egy jó pillantást, egy édes szót könyörög. A pinczér akkor hozta a pezsgőt.

Wald csak a kezével intett:

- Nem kell...

Aztán tovább suttogott:

- Nem iszom többet, a leányom nem akarja s nekem ezen a világon senkim sincsen, csak a leányom. Édes, édes gyermekem...

A Wald-leány csöndesen szólott hozzá:

- Menjen haza, apám.

- Gyere velem.

- Menjen haza. Ha hallani fogom anyámtól, hogy nem veri többé, akkor megint tudni fogom szeretni...

Waldból megint kitört a harag.

- Tanítsz? Leczke ez?

A leány ott hagyta. Lement a kasszából és távozni készült. A kis ősz emberke egy percze haraggal nézett utána, aztán megtörülte homlokát, visszatámaszkodott asztalához, megitta maradék pezsgőjét és némán bámulni kezdett az utcára, melyen derengeni kezdett a téli reggel.

Mintha megfedkezett volna mindenről, a helyről, az utolsó beszélgetésről: csak állott és bámult. A vézna kis teste olykor szinte összerázkódott: a mámortól vagy a jövőre való hideg gondolkozástól-e? - ki tudná? Lassan magára huzta a téli kabátját s azalatt dúdolni kezdett. Mint egy szomorú refrain, hangzott olykor: »Nincsen leányom, nincsen leányom, adieu világ...« Tántorogva, megpihenve tartott az ajtó felé, még egy fájdalmas sóhajtása hallatszott, aztán kiment.

A Wald-leánynyal meghuzódva néztük, hogy botorkál szegény a havas, ködös hajnalban...

KATIKA GYÁSZOL.

- Különös, - gondolkozott ágyában fölemelkedve Katika - meghalt, ott voltam a temetésén, vörösre sirtam a szememet, valószínűleg rózsát is viszek a sirjára, fehérét, és én azt az embert nem is ismertem, nem is szerethettem. Szent-Pétervártól Konstantinápolyig eleget kószáltam már a világon, több emberrel ismerkedtem, mint ahány név a fejemben maradt s úgy hiszem, éppen elegendő bolondságot követtem el. De illet...

A kis stájer fürdő friss levegője beáramlott hozzá az ablakon és megzilálta a szalmaszin haját. Katika a kis szekrényből valami sötét kendőt szedett elő és bekötötte a fejét. Egyszerre majdnem nevető kedve támadt.

Azok a bolondok odalenn még úgy néznek majd, mint valami özvegyet. Talán a fekete ruhát is megkövetelik. Hiszen örökösen együtt láttak a szegénynyel s tegnap is jóformán csak magam sirtam a temetőben. Nem is tudom, hogyan keveredtem a dologba, de vigye a macska - azoknak a bolondoknak igazuk lehet a fekete ruhával s az én hajamhoz egészen jól fog állani a fekete ruha. Majd megpróbálom. S elvégre is, azt a három napot, míg tovább megyek, csak megölöm valahogy. Az özvegye leszek és adnék valamit érte, ha tudnám, hogy kinek az özvegye.

Leszállott az ágyról és a mosdóhoz sietve, megmártotta karját a vízben...

*

A fürdő után Katika kötelességének tartotta, hogy kerülje a társaságot. Ha magára vette a fekete ruhát, nem akarta magát kivonni a velejáró kötelességek alól sem. Nem vette tehát észre a tisztelt társaság érdeklődését, hanem a fekete ruhához illő megtörtséggel huzódott a délelőtti meglehetősen néptelen ligetbe. Ott már valamivel szabadabban nézett körül s a megtörtségből is engedett valamit. De azért leült egy padra s szokatlanul csöndesen bámult maga elé, mert végre is nem tudhatja az ember, nem téved-e arra valaki s a világ még megítélné, ha nem látná elégségesen szomorunak. Hosszasan figyelte tehát, miképpen játszik a lombokon átszűrődő napfény a fekete ruha selymén s meg volt nyugodva, hogy a távoli szemlélőnek ez egészen úgy fog festeni, mintha busulna.

Hova tovább azonban meglehetősen unalmasnak találta ezt a foglalkozást.

- Csak legalább tudnám, ki miatt busulok!

Inkább csak unalomból elszánta magát, hogy egyszer kivételesen visszanéz a multjába. Nem az egész életét akarta így emlékezve újból átélni, ahhoz egy kissé lustának érezte magát, csak ezt az utolsó kis epizódot, amely miatt gyászba kellett öltöznie. A hely nagyon alkalmas volt erre a mulatságra, mert éppen itt, ebben az elhagyott ligetben látta meg először azt a beteges fiatalembert, aki azóta a föld alá bujt. Csupaszkepű volt és meglehetősen halavány, de a ligetet nem emberkerülés okáért kereste fel, csak éppen énekelni akart. Különös, mély, meleg hangja volt és olasz operákból dalolgatott. Katikát éppen az ének csalta arra s nem szemérmeskedett sokáig. Egyszerűen megszólította a fiatalembert:

- A hangot nem így szokás pihentetni.

Az az ember ránézett mereven, csudálkozva.

Katika a kezét nyújtotta neki,

- Ugy-e, színészember? Kolléga?

- Az vagyok, hangzott, de nem nagy határozottsággal.

- Én is pihenni jöttem, fecsegett tovább Katika - de lássa, sokkal óvatosabb vagyok. Ebben az éles levegőben még hangosan beszélni se merek. Maga meg énekel. Nagyon szép hangja van, de kérem, ne énekeljen, ne...

Már úgy viselkedett, mintha egyenest a fiatal kolléga gondozójának sietett volna a kis stájer fürdőbe. A karjába akaszkodott és ezer jó tanácscsal szolgált. Kérdezősködött is, de feleletet nem várt, csak fecsegett és csacsogott tovább. Éppen csak annyit tudott meg, hogy barátja mostanában Olaszországban járt és onnan küldték ebbe a stájer fürdőbe. Katika aztán elmondta, hogy Magyarországból jön, de voltaképpen az oroszok közt játszott utoljára. Most pedig egy orosz diák elől szökött meg, mert az a csacsi feleségül akarta venni, holott az orosz papa egyszerűen kijelentette, hogy lelövi Katika kisasszonyt, ha az ő csacsi gyerekével csak szóba is áll.

- Ide csak nem jön utánam, nevetett Katika és melegebben szorongatta barátja karját. S érezte, mélységes meglepődéssel érezte, hogy még van hatalma a férfiak fölött. Mert az új ismerős csodálatos izgatottsággal, majdnem remegve türte a szép leány ingerlő játékát.

- Mi baja van? jutott eszébe nagysokára Katikának a szokásos kérdés.

A fiatalember csöndesen felelt:

- Semmi, csak meg fogok halni.

- Ugyan? nevetett Katika.

- Meg fogok halni, s azért jöttem ide, hogy az enyéim ne is lássák, amikor meghalok. De ne nevéssen kisasszony. Nem is magam ölöm meg magamat, majd megteszi nekem ezt a szivességet a levegő, a fürdő és maga, kedves barátnőm.

Katika megpróbálkozott a komolysággal.

- Nagyon beteg?

- Nagyon.

- Akkor meg fogom édesíteni az utolsó napjait...

Ezt a fiatalember vallomásnak is vehette. S hogy mindenesetre annak vegye, Katika jónak látta, hogy mindjárt elszaladjon. Estig akkor nem is látta. Este azonban már tulontul volt a gondolataival és mialatt a társaság vacsoránál ült, ő bekopogtatott új ismerőiséhez. Mosolyogva állt meg az ajtóban, de maga is megrémült, amikor a fiatalembert meglátta. Hamuszin volt az arcza és verejtékes. Az egész ember remegett s a kezében egy kis feszület valósággal tánczolt.

- Mi baja? ugrott hozzá Katika.

- Az esték, az esték, hörögte a fiatalember és kezével most már az ajtó felé mutatott.

Katika megállott szótlanul.

- Menjen, menjen, hörögte tovább a beteg. Mondtam, hogy megöl...

Katika ijedten menekült és maga is beteg volt reggelig. Mindig maga előtt látta azt a hamuszin arcot, azt a tánczoló feszületet. Reggel azonban már ajtaja előtt várta a fiatalember és remegve, izgatottan kereste kezeit.

- Ne haragudjék rám, ne haragudjék...

Az estéket vádolta, amelyek ellenségei. Ahogy a sötétség leereszkedik a hegyekre és élesedik a levegő, valami nyugtalanság vész rajta erőt és leveri a lábáról. Tegnap meg éppenséggel gyöngye lábán állott, mert mindig az ő barátnőjére kellett gondolnia, aki meg akarta édesíteni

az utolsó napjait. Ezek az utolsó napok, ezek a megédesített utolsó napok - a fiatalember hirtelen lehajolt és vadul csókolta a Katika kezét. És amikor fölemelkedett, égett az arcza és remegett, mintha láz bántaná. Ugy maradt egy helyben és nem tudta, hogy a leány mosolygása guny-e vagy jóváhagyás.

Csak úgy önkéntelenül suttopta:

- Kisasszony édes...

Katika már meg is békélt s aztán gondja volt rá, hogy minden nap megédesített nap legyen. Nem volt bizonyos benne, hogy a fiatalember csakugyan halóban van-e, vagy csak affektálja a romantikus elmúlást; de nem is bánta a bizonytalanságot. Tetszett neki az egész dolog, már akármi is a színe. Meglehet, hogy csakugyan utolsó napokat édesít, meglehet, hogy egyszerűen csak édes napoknak megy elébe: mindegy. A szerep sehogyan sem kellemetlen s egy kis stájer fürdőben nem illik túlságosan követelőzőnek lenni. Amikor tehát a ligetben egészen magukra maradtak s a fiatalember megint lehajolt a kezéhez: Katika behuntya a szemét és maga is meghajolva, álmatagon csókot lehelt a fiatal ember fényes fekete hajára.

...Estefelé besuhant hozzá, a szobájába.

Az égő férfifejet gyöngéden odavonta az ölébe és simogatta hosszan, gyönyörrel.

- Meg fog gyógyulni, ne féljen.

- Ne gyógyuljak meg soha, aludjam el itten örökre - hangzott az elfulladt sóhajtás.

Katika a sötéttségben álmodozni kezdett.

- Ki a világba, együtt, karonfogva... és dalolni, mindig csak dalolni.

A férfi megszólalt halkán:

- Ha szabad volna, ha szabad volna...

- Miért ne volna szabad?

- Ne kérdezze.

Katika nem kérdezte. Fölkelt a helyéről és az ablak felé tartott. Mintha el is felejtette volna, hogy hol van, dudolni kezdett halkán, csöndesen. És a férfi utána sompolygott, bűnét bánva, néma esdekléssel. Katika egyre dudolt. Mögötte pedig, a szőnyegre omolva könnyörgött valaki, egyre hangosabban, egyre lázasabban.

- Nem szabad énekelnem, nem szabad. Egykor élt bennem valami, ami világgá akart kergetni és én mentem volna, követtem volna ezt a kergető vágyamat gyönyörrel. Nem engedtek. És én titkos éjszakákon énekeltem, hogy ébren tartsam vágyamat, amíg egyszer eléggé erős leszek, hogy kiszabadítsam magam rabságomból és elmenjek vágyam után. Ah, hogy magam és vágyam nem voltunk eléggé erősek a rabság megtörésére! Csak sorvadtunk mindketten, én is, a vágyam is. Mért nem jöttél korábban, te egyetlen, aki segíthetnél volna rajtunk, aki megtudtál volna tántorítani? Hiszen te vagy az első eleven vágyam, az első gyönyörűség, aki utamba akadtál. Mert hazudtam, én nem vagyok művész, csak szerettem volna lenni s te nem az utolsó édes napjaimat hoztad, hanem az elsőket, a legelsőket. Nem láttad a remegésem, hogy ki vagyok és ki vagy te nekem? Nem láttad, hogy hazudik ez a ruha, amely rajtam van s én csaltalak téged és mindenkit?

Megint kezébe kapta a feszületet, magasra emelte a levegőben.

És erős hangon kiáltotta:

- Nem látod, hogy ki vagyok? Az Ur szolgája vagyok és téged szeretlek...

*

Az emlékezés során Katika megrázkódott.

- Senki se tudta, most se tudom bizonyosan, pap volt-e. De meghalt szegény, az bizonyos.

Szalmaszin haját jobban a fátyol alá szorította, a fekete ruhát rendbe hozta s azután megindult a hotel felé. Kifogástalanul szomorú volt s három napig hűségesen meg is állotta a gyászt. A negyedik napon vonatra ült s az elindulás előtt jól megjegyezte magának a kis stájer fürdő nevét. Hadd tudja legalább, hogy hol volt özvegy, ha már azt bizonyosan nem tudhatja, hogy kinek az özvegye volt...

A TEVE.

A jó barátai az mondták a tevének, hogy számár. Mert tiszta sor, hogy józan észszel az ember nem hozhatja fel a fővárosba az anyját meg a kis testvérét is, amikor magának sincsen tulontul. Aki egész napon körmöl és az éjszakából is el kell lopnia néhány órát, csak hogy mindenféle buta munkával pótolja sovány keresetét, az örvendjen, hogy az anyókája olyan szépen eléldégél a falujában s tollat foszt, meg betegnél virraszt, ahogy éppen akarják. De semmi esetre se hívja fel maga mellé, ahol a szegény öreg asszony először is unatkozik, mert dolga nincsen, másodszor meg elkeseredik, mert a fiának olyan embertelenül sok a dolga.

A teve mégis felhozatta az anyókáját meg a kis leánytestvérét. Az utiköltséget persze megküldötte s amikor künn valahol a kőbányai uton hitelbe bebutoroztatta az egyetlen szobát: megírta a kis leánynak, hogy most már jöhetnek. Szombat este aztán kiment a vasuthoz és várt. A zsebe tele volt hideg hussal, amiből az anyóka majd nagyszerűen megvacsoráltatja a két gyereket. Három nagy pogácsa-almát is vett, hogy a vacsora ne akadjon meg a hideg husnál és majszolhasson az öreg akkor is valamit, ha már kérdezősködni kezd. Odahaza a lámpát már jövet meggyújtotta és égve hagyta, hogy az anyóka mindjárt világos, meleg szobába jöhessen, ami mindenképpen szükséges, hogy az ember már az első pillanatban jól érezze magát. A teve szorongatta hát a pogácsa-almákat és ravaszul mosolygott:

- Csak gyere, gyere te vasállat! Anyóka meg lesz elégedve, ahogy fogadom.

S ő maga is meg volt elégedve magával, amikor a kupéból kiemelte az anyját, s ott érezte a karján a leánytestvérét is, akit a pályaudvar lármája még inkább elkábitott, mint a kevésbbé bámuló öreg asszonyt. A teve legjobban szeretne volna a hátára venni a két vendégét: az ő kedves familiáját, de az anyja minduntalan elébe sietett, hogy az arczába nézhessen. Hát visszanevetett a szemébe és henczegni kezdett, hogy város ám ez, nem falu. Itt az ember nem foszt tollat s ha akar, hát színházba is mehet. S mert éppen a lóvasuti állóhely körül jártak, azt is megmondotta, hogy ő most lóvonaton is haza vihetné az anyókat, de igazán nem érdemes, mert a tizedik háznál úgy is otthon lesznek. Mikor pedig az öreg asszony elcsodálkozott, hogy micsoda pazarlás ez a rettentő sok lámpával, a teve bejelentette, hogy másnap estére elviszi majd olyan utczába, ahol nem is sárga lánggal világítanak, hanem fehérrel. Olyan lesz a Klárka képe abban a fehér világításban, mintha lisztbe mártották volna.

Az anyóka mosolygott és Klárka majdnem félt. A teve meg természetesen boldog volt. Mint a mesebeli óriásleány, aki elindult sétálni s a csatavonalba állított huszárezredet lovastul a kötényébe rakta s egy kis városkát is kacsójába kapott, hogy a szép játékszereket megmutassa odahaza az óriás papának: úgy szeretne volna a teve is az egész fővárost házastul-emberestül a zsebébe rakni, hogy hazavigye és megmutassa az anyjának, a kis leánytestvéreinek. Valóság-gal gyönyörködött, ha elvehette a lélegzetüket valami új csodával, olyasmivel, ami például nincsen meg minden faluban. Egyébként pedig minden reggel odaadott Klárkának egy ezüstforintost és eleinte vele is ment bevásárolni, amíg megismeri a járást. Ebből az a gyönyörűsége került, hogy láthatta a Klárka rémületét, amikor négy tojásért egy hatost mertek követelni a kofák, a szemtelenek. A teve nagyszerűen mulatott és a boldogok jókedvével jegyezte meg, hogy egy hatos voltaképpen kevés hatos és négy tojás nagyon sok tojás.

A hivataláig, egész uton is nevetett a teve és nagyon jónak találta az ő gazdasági aksiomáját, hogy négy tojás voltaképpen nagyon sok tojás. Még körmölés közben is újra meg újra eszébe jutott és a kollegák azt nézték, hogy megbolondult-e, amikor váratlanul megkérdezte tőlük, hogy ő feljük hányával adják a tojást. Néhány napig elcsodálkoztak a beszédén, azután csak azt mondták, hogy a teve kifutott a sivatagból és háziállat lett. Valamelyikük meg egyszer - természetesen a háta mögött - ráfogta:

- Szoktatja magát a teherre, mint Perózes az ökörczipelésre.

S volt valami a ráfogásban. Az iskolában, a hivatalban, az életben: mindenütt valósággal a hátára kívánta a terhet. Másokért dolgozni, lótni-futni, a maga fölös baját a másokéval tetejezni, már a vérében volt. Ha a házmesternének véletlenül eszébe jut és azt kéri tőle, hogy, miután ugyis körmölget éjszaka és nem alszik, hát nyisson kaput, ha csöngetnek: a teve azt is megtette volna. Szegény házmesterné! Csakugyan lelketlenség, hogy fölverik az álmából. Szerencsére a házmesternének nem jutott ez a kívánság az eszébe s a teve zavartalanul körmölhetett, míg az anyja meg Klárika csendesen aludtak. S különösen házbér elkövetkezése idején körmölt sokat, amióta az anyóka egyszer nagyon megijedt, mert a házmesterné előtte találta átadni a házi tirannus üzenetét, hogy: fizess, vagy kilöködöl.

- Jaj, fiam - nyögte elfehéredve.

A teve erőltetve nevetett.

- Anyóka, anyóka. Hogy kinevetne a szomszédasszony, ha most meglátna! Bizony isten, megijedtél. Pedig az ilyesmi olyan természetes, de olyan természetes...

Titokban megszidta a házmesternét és azontul még több terhet vett a hátára, csak hogy a házbérrel baja ne legyen. Új kalapot, sárga selyemből kötött nyakkendőt, hegyesorru lakkczipőt, amikkel kora tavasz idején feltűnést szokott kelteni a hivatalban - most nem igen vett magának és nagyon megdicsérte a Klárika tanulmányosságát, amikor alig városi létére már nyomára jött, hogy kenyérbéllel valósággal újjá lehet teremteni a némileg megviselt nyakkendőket is. Természetes, hogy a főváros csodáiból is kifelejtette lassankint azokat, amelyeknek bemutatása bizonyos áldozatokba kerül. Elvben és emlékezetből még nagyon sok csodára figyelmeztette a családját, de gyakorlatban inkább a városligetre szorítkozott, amelyben ideálisabb természetű halandók is elbolyonghatnak és eléggé olcsón. De azért mégis fájt neki, amikor egyszer Klárika utána szökött reggel és a kapu alatt remegve faggatta:

- Ha én varrni tanulhatnék...

- Klárika!

- Azt hallottam, hogy itt a városban lehet. És sok lány van, aki varr. Látod, fenn maradhatnék veled éjszaka és varrnék. Legalább nem volnál olyan egyedül... olyan egyedül...

Lelkében maradt a fulánk. A hivatalban, körmölés közben olyasfélét gondolt, hogy a barátainak talán igazuk volt és a teve - számár. Mért csalta ő ki azt a két szegény teremtest a falusi fészkéből, holott nagyon jól érezték magukat és a falunak megvan az a megbecsülhetetlen jó tulajdonsága, hogy az ő puha földjén, füves hátán az az ember esetleg mezítláb is megteheti a reggeli sétáját! Mért hozta fel a kövezetre, az aszfaltra, amely lehet nagyon becsületes, de szörnyen követelőző s egy csöppet sem méltányos? Az a rövid boldogság, a mig az ismeretlen világ megismertette magát a kis falusiakkal és a mig a kis falusiak öröme őt is boldoggá tette, tán meg se éri azt az árt, hogy most éjjelente Klárika is virraszson és karton-szoknyákat remekeljen jószívű szakácsnők örömére... A teve elkeseredett.

- Ha meggondolom, ez a nagy város csak hotel, ahol az ember ellakhatik átutazó vendégképpen, de állandó lakóhelynek nem is való!

Klárika folyton tanult. Aztán más, új tervvel állott elő és reggel, a kapu alatt azt kérdezte a tevétől, hogy vajjon a hivatalnoktársai eljönnének-e hozzájuk lakni, ha háromszobás lakást vennének és kosztot is adnának? A tevét ez az új terv még jobban elkeserítette és nem ment ki többé az eszéből, hogy a szobaur olykor goromba is tud lenni, sőt akadnak mesésen szemtelen szobaurak is. Emlékezett egyre, aki akkor kezdett goromba lenni, amikor fizetni nem tudott. És Klárika? Ő legyen a szobaurak cselédje? Takarítónője? És reggel vizet vigyen nekik

mosdani? Abból az időből, amikor ő is szobaur volt, a tevének eszébe jutott valami fekete leány, aki már egészen természetesnek találta, hogy reggel mosdóvizet hozzon az ő szobájába. Pfu!

A városnak határozottan szerencséje volt, hogy a teve nem tehetett vele úgy, mint a mesebeli óriásleány a huszárezreddel. Ha a teve fölemelhette volna: rá se merek gondolni. Odalökte volna valahova Afrikába, vagy hova. Annyira gyűlölte most. Estenden, hazamenet, a pályaudvar teréről visszatekintve a lángokkal sövényezett egyenes utra: haragosan megfenyegette az egész várost, fel a budai hegyekig. Minden házát és minden lakóját. Mintha mind hibás volna benne, hogy Klárikának olyan borzasztó terveken kell törnie a fejét. És a haragos teve úgy beleélte magát a nagy gyűlötségbe, hogy már ő maga sem tudott dolgozni. Virrasztott ugyan azontul is, de nem körmölt, csak szabadjára haragudott. S a drága olaj fogyott hiába. Mintha bizony egy teve nem haragudhatnék éppen olyan jól sötétben is.

Egy éjjel az anyóka aludt és Klárka lassan lecsuszott a tevéhez.

- Hát ne tanuljak varrni?

- Nem!

- És ne vegyünk háromszobás lakást?

- Nem!!

Ezt már gyűlöléssel sziszegte a teve és felugrott, mert ülve már nem is tudott eléggé haragudni. És ekkor Klárka átfogta a nyakát, odahajlott a hatalmas mellére és sirva, remegve könnyörgött:

- Menjünk el... Menjünk el...

A tevében mintha világosság gyult volna. Hogy ő eddig nem tudta gyűlölségének végső következtetését megtalálni! Hogy ő eddig nem tudta magát becsületben megrázni! Ha már gyűlöli, utálja a várost, akkor el belőle. Csak menekülni gyorsan, mentül előbb. Körmölni mindenütt lehet és követelőző aszfalt nincsen mindenütt. Tehát csak el, el. És nyakába esett a leánynak, összecsókolta forrón, ujjongva és felköltötte az anyókat is.

- Megyünk, én is megyek, visszamegyünk!

A teve hátára vette a kis czókmókját és elindult a vele a bizonytalan sivatagba...

IPSZILON.

Azoknak akik megszokták, hogy az írásaimban némi igazságot találjanak s akik tudják rólam, hogy mostanában majdnem rendezett viszonyok között élek: meg kell mondanom, hogy ez a história nem tegnapról való. Meglehetősen régen történt. Még a papirkorszakban. Abban a korszakban ugyanis, amikor egy sorsjegy-irodának czimeket irtam és egész garnitúrámat a sorsjegy-iroda természetes plakátjaiból állítottam össze. Ezer darab egymásra rakott plakát volt az íróasztalom s négyszáz darab ugyanabból az értékes műből volt a székem.

Az íróasztal esti tíz órától kezdve egyetlen varázsszavamra ágygyá változott s ugyanakkor a szék fogassá lett, amelyen ruházatom pihente ki magát a napi fáradoalmak után...

I.

A czimek megírásában tüneményes ügyességet jegyzett fel rólam Klió. Különösen délelőtt csudálatosan sok czimet tudtam abszolválni. Hogy délután nem tudtam hasonló magaslaton maradni, azt ne tessék talán arra magyarázni, hogy sokat ettem s a lustaság akasztotta meg a pennám. Sok alaptalan vád között, amelyben részem volt, ez volna a legalaptalanabb. Nem voltam lusta. De délután három órakor pontosan beállított az én papir-garnitúrák irodámba a *megfordított Ipszilon*, akit én kereszteltem így el, mert a hosszú, vékony teste deréktól kezdve kettős póznákban végződött, amennyiben a két lábát mindenkor szétterpesztette és soha emberfia egymáshoz illesztett lábakkal nem látta. Szerencsére az egyik kezefeje hiányzott, mert különben a hadsereg a legnagyobb zavarban lehetett volna, amikor a megfordított Ipszilont glédába akarta volna állítani.

Ez a derék ifju irni ugyan nem tudott, de kiállította rólam a bizonyítványt, hogy az egész bérkaszárnýában én vagyok a legokosabb ember. S éppen mert az általánosan bevett szokással ellentétben nem írásban adta a bizonyítványt, naponta személyesen beállított, hogy újból és újból kijelentse, mennyire okos embernek tart. Ehhez képest én minden délután három órakor ünnepélyesen és mérgesen földhöz vágtam a tollamat, mert akkor mögöttem megszólalt a megfordított Ipszilon:

- Nézze, maga a legokosabb ember az egész házban...

Máskülönben ez az ismétlődő bizonyítvány mindenkor csak hangulatkeltő bevezetés volt, amely után az én emberem valami tanácsot kért. Rendes körülmények között nem épen életbevágó dolgokban volt szüksége az én bölcs tanácsomra és emlékszem olyan hónapra, amelyben kétszer kellett véleményt mondanom, hogy miképen lehet legczélszerűbben szembeszállani bizonyos házmesteri önkényességgel, amely abban nyilatkozik meg, hogy egyik-másik nótá iránt határozott ellenszenvvel viseltetvén, egyszerűen megszabja, hogy a bérkaszárnýa lakóinak milyen nótákat szabad és milyen nótákat nem szabad énekelniök. Mint a ház legokosabb embere, én kétségtelenül nagyon okos tanácscsal szolgáltam, de azért a házmester továbbra is csökönyösen ragaszkodott a kedvére való nótákhoz és nem tűrte meg, hogy bárki is olyan zeneszerző dalát énekelje, aki nem nyerte meg az ő legmagasabb tetszését. Amiben különben igaza volt.

Tanácsaimra nagyobb szükség akkoriban volt, amikor a megfordított Ipszilon a bérkaszárnýa egyik főzéssel foglalkozó urhölgyével jutván közelebbi ismeretségbe, estétől virradóra szerencsétlen szerelmesnek érezte magát. Ez nagyon kellemetlen időszak volt és az okosságom határozottan elkedvetlenített.

- Nézze - szólalt meg délután három órakor a szerencsétlen szerelmes - maga a legokosabb ember az egész házban és megmondhatná nekem, mivel nyerhetném meg az ő szívét. A házmester, aki azt állítja, hogy ért a dologhoz, nagyon furcsa tanácsot adott. Azt mondta, hogy égessem meg a veréb fiát és adjam be a porát Klárának. De ha már én elég bolond volnék és megégetném a veréb fiát, Klára nem lesz olyan bolond, hogy bevegye a porát. A házmestertől tehát utoljára kértem tanácsot. De maga legokosabb ember a házban és...

Attól a naptól kezdve mániába estem, és azt hittem, hogy én vagyok a szerelmi tanácsadó diszkiadása. Ehhez képest szándékosan és önkénytelenül a legképtelenebb tanácsot adtam, de a megfordított Ipszilon bizalma nem rendült meg sem a Szerelmi Tanácsadóban, sem bennem. Emlékszem, hogy egy napon - amikor föltétlenül meg kellett írnom a czimek teljes ezrét - valósággal gorombáskodtam. Kijelentettem, hogy Klára a legközönségesebb urhölgy az egész világon és mint szakácsné nem is való tűz mellé, hanem tűzre. A megfordított Ipszilon rendületlen nyugalommal felelt:

- Maga a legokosabb ember az egész házban, de Klárát nem ismeri.

- Hát hozza fel, hadd beszéljek vele - jegyeztem meg dühösen.

- Ez már megint okos tanács és felhozom Klárát.

Szólt és távozott.

II.

Klára amikor este hat óra tájban a megfordított Ipszilon kívánságához képest megkérdeztem, hogy miért nem akar annak a derék embernek a felesége lenni, azzal a váratlan kérdéssel lepett meg:

- Hát a nagyságos ur lenne a felesége?

Bizonyos okokból tartózkodtam a felelettől és okos hirem valószínűleg sohasem függött annyira egy hajszálon, mint ebben a pillanatban. Amilyen szerencsém van, maga Ipszilon segített ki a bajból. Ő már az első perczen leült a földre és szétvetett lábaival most már semmiféle betűhöz nem hasonlított, ellenben minden pagodlival össze lehetett volna véteni. Csunyan vigyorgott, amikor az imádott urhölgy különös kérdését hallotta, aztán a körülményekhez képest elég okosan és gorombán vágott Klára felé:

- De téged sem venne ám a nagyságos ur feleségül.

Hallgatag mind a kettőnek igazat adtam. Máskülönben pedig, hogy magamat a kettejük vetélkedéséből kivonjam, inkább a maguk dolgára tereltem a beszédet. A papir-garnitúrára leborult az alkony homálya, az udvarból a bérkaszárnya összes lakóinak egyesült lélegzése-ként valami brutálisan zagyva lárma hatott fel és én a boldog és boldogtalan szerelmesek között állva, ilyenformán bölcselkedtem:

- Ez a hosszú legény nem tulságosan szép legény, de szereti magát és a fejébe vette, hogy feleségül veszi. Maga kétségtelenül a legszebb Klára az összes Klárák között, de az ég kifürkészhetetlen akaratából mégsem grófkisasszony, hanem ellenkezőleg szakácsnő. Már most, ha körülnézek az egész házban, úgy gondolom, nem talállok magához valóbbat ennél a hosszú legénynél, aki azért is szereti, mert szakácsnő, meg azért is, hogy szép. Hát legyen a felesége és első sorban tiltsa meg neki, hogy engem mindennap meglátogasson.

Ipszilon daczára az utolsó passzus némileg sértő célzatának, határozott helyesléssel kísérté szavaimat. Klára azonban éppenséggel nem volt elragadtatva.

- Inkább vén leány maradok - mondta végtelen csökönyösséggel.

- Hiszen elég vén vagy már - gorombáskodott Ipszilon a földről.

Attól tartottam, hogy ez a goromba ficzko dühbe hozza imádottját és az én viharokat sohasem látott szobámban véres harcz fog kiütni. Rászóltam tehát, hogy beszéljen több tisztesség-tudással és ne folytassa gorombaságait, mert ha dühbe jövök, kidobom. Klára viszont ezt a nyilatkozatomat találta feltűnően okosnak és nagyon elégedetten nézett a hosszú legényre, aki szélesre huzott szájjal vigyorogva gubbasztott a földön.

- Maga a legokosabb ember az egész házban, felelte Ipszilon - de azt még se tudja, hogy kell a lányokkal elbánni.

Azzal felugrott a földről és egyenest Klarához fordult:

- Most már mindent megpróbáltam. Beszéltem veled szépen, felhoztalak a nagyságos urhoz, hogy okosabb beszédet is hallj, holnap pedig, jól jegyezd meg magadnak, kékre verlek, ha nem szeretsz.

Csak azért is olyan nótát kezdett fűtyülni, amelyet a házmester nem szeretett és köszönés nélkül ment ki szobámból. Klára még nálam maradt és iróasztalomon sirta ki bánatát, ami könnyeinek nagyságára való tekintettel komolyan veszélyeztette papir-garnitúráim nagyobbik felét. A homályban nem láthattam az arcát, de annál jobban hallottam, amint félig magának, félig nekem panaszkolt, hogy nincs boldogtalanabb a szegény leánynál.

És alig tudtam kituszkolni a szobámból, holott az ezer czimnek még a háromnegyedrésze is alig volt készen. Folyton csak azt hajtogatta, hogy őt kékre verik, már kékre is van verve és hiába minden, meg fog halni.

Aminthogy a megfordított Ipszilon másnap délután három órakor csakugyan azzal állított be hozzám:

- Megvertem a drágát...

III.

Jól emlékszem, éppen egy hétig tartott. Ipszilon minden délután beszámolt, hogy ma másodszor, harmadszor és így tovább hetedszer verte meg a drágát. És azonközben a hosszú legény egyre jobb kedvvel nézett a jövőre. Ebben az időben egészen közönyös dolgokban kérte a tanácsomat, inkább csak, hogy ki ne jöjjön a gyakorlatból. A Klára dolgáról egyéb szó nem esett, csak éppen a napi jelentés, hogy hányadszor verte meg. Ezek a jelentések pedig nagyon hasonlítottak ahhoz, amikor a magamforma skribler kotyogja ki, hogy megint elkészültem egy jelenettel, nemsokára készen vagyok az egész darabbal.

S a következő héten szemérmesen bekopogtatott hozzám Klára.

Halkan, szégyenkezve kérdezte:

- A nagyságos ur a legokosabb ember a házban. Hát igazán tanácsolja, hogy hozzámenjek ahhoz a legényhez?

Ránéztem:

- Én?

- Ugy szeret szegény és én is jól szívelhetem.

- Igazán?

- Hát úgy gondoltam, hogy ha a nagyságos ur is tanácsolja, hát nem hagyom tovább epedni...

Mért mondanám tovább. Ipszilon elvette Klárát és én éppenséggel nem tudom megérteni, miért mondott engem azután is a legokosabb embernek az egész házban, holott én sohasem tudnám a magam Kláráját ilyen hamar szívemhez hajlitani...

GYÖNGE ASSZONY.

A pinczehelyiségben megindult a gép s a tanácsos ur szobáiban egyszerre kigyulladt a villamos fény.

A világosságban a tanácsos észrevette, hogy neje a divánra dőlve zokog.

Bizonyos undorral szólott:

- Már megint ez a nyávogás. A paradicsomot megunhatnám melletted.

Vette a kalapját és távozott...

I.

A becsapódó ajtó zajára a gyermekszobából elősietett a tanácsosné édes anyja. Az öregasszony csendesen odahúzódott a diványhoz és sovány kezével simogatni kezdte a gyöngésszony haját, míg ajka - mintha hangtalan sirástól - lassan vonaglni kezdett. A szobalányt, aki a különös jelenetre besietett, egy kézmozdulattal kiharancsolta a szobából és aztán görcsösen akadozva megszólalt:

- Már megint rossz volt? Bántott?

A tanácsosné felült fektéből s szinte mosolyogni iparkodott.

- Nem, nem bántott. Csak egy kissé ideges volt s én olyan érzékeny vagyok: mindjárt szívemre veszem. Azt mondta, hogy holnap este egy kis házi mulatságot rendezünk és én bolond, mindjárt sirni kezdtem. Csodálom, hogy Károly jobban meg nem haragudott. Pedig megérdekeltem volna.

Aztán tuszkolni kezdte az öregasszonyt a gyermekszoba felé s nem is nyugodott, míg egyedül nem maradt. De már ereje fogytán is volt. Gyorsan felszakította az ablakot s odaült egyenesen a beáramló hűvös levegő felé, fejét lehajtotta az ablakpárnára s míg a huzó levegő szerte borzolta a haját, keservesen zokogott! Mint egy kis vonagló testü madár, melyet gonosz kezek zúgó vízfolyás útjába kötöttek, olyan fázva, reszketve ült ott a gyöngésszonyka a rohanó légáramlatban. Keble lázasan pihegett, meztelen nyakán jeges hideg csapott végig s észre sem vette, hogy a nehéz függöny egyik szárnya meglebbenvén, egész súlyával ráesett és eltakarta őt. Gondolkozni kezdett.

Azt már érezte, hogy férje nem szereti többé. Azok az idők, mikor az erős férfi, fejét lehajtva, szinte elfojtott hangon panaszkodott, hogy rabja, hogy minden érzése, minden gondolata csak feléje huz, hogy nincsen akarata s bármint akarná, nem tud egyebet, minthogy engedelmeskedjék neki, a gyöngésszonykának - azok az idők, mikor ölbe vette s a zongoraszékre ültetve, gyermekként kérte, hogy énekelje el azt az édes olasz melódiát, melylyel leánykorában úgy elragadta, - azok az idők elmúltak: nyomukban homokot hord a szél...

(A függönyszárny alól az asszony halk zokogása hallatszott).

Milyen gyermek tudott lenni az a hatalmas férfi. Tartotta a pamutot s esetenül himbálta két hosszú karját, hogy neki (a kis aranyos Omfálénak - ahogy akkor suttozta) ne essék nehezére a gombolyítás. Aztán mikor készen voltak, hogy kapta fel a balkarjára Omfálét, míg a jobbik kezével a pamutgombolyagot dobálta fel a levegőbe. A kis asszonykának akkor úgy tetszett, hogy Károly őt is éppen olyan könnyen tudná feldobálni és megkapni. S mikor e gondolatra

madárként felszipitott, Károly ragyogó arczczal azt mondta, hogy soha szebb madár szót nem hallott... Az idők elmúltak: nyomukban homokot hord a szél...

(A függönyszárny alatt erősödött a zokogás.)

Akkor kezdett elhidegedni Károly, mikor a »kis piczi Irma« megszületett. A gyöngé asszonyka azt hitte, hogy talán a csalódás miatt, mert fiut reméltek: de mikor látta, hogy Károly a csöpp leánykát hogy szereti, hogy gügyöggeti, hogy nevezi »kis piti Irmá«-nak s őt - a mamát - mégis elhanyagolja, akkor először életében nagyon megijedt.

A Károly erejét most már nem olyannak nézte, mely az övé is, mely őt mindenki ellen megvédi, hanem olyannak, mely ellen ő maga is védelemre szorul. Ha Károly máskor karját fölemelte, ölelést sejtett, most a fölemelt kar alatt összerázkódott, mintha attól félt volna, hogy ránehezedik és agyonsujtja. És szüntelen rettegett és - ha megölik - nem tudja, hogy miért. Valami ösztön volt az egész.

Másnak látta a Károly szemét, félelmesnek az erejét, mordabbnak a hangját s olykor úgy tetszett neki, mintha kezén az őt ujj helyett, őt hegyes tör merevednék...

Egy napon Károly egész durván vágta az arczába:

- Kár, hogy tovább nem betegeskedel - s mikor ő fehér lett az ijedségtől, a férfi egy szó nélkül távozott. Az egész dolgot a dajka magyarázta meg neki. Ugy volt, hogy Károly dühösködött, mert Szeréna majdnem két hónapig feküdt a gyermekágyban. A parasztdajka érzéketlenül, közönyösen, inkább valami megvető szánalommal mondta:

- A nagysága nagyon gyöngé...

És Szeréna egy napon megtudta, hogy Károly azzal a tisztözvegygyel él, ki fél év óta a szomszédságban lakik. És nem mert szólani. Ha az ablakból olykor meglátta a hatalmas özvegyet s aztán a tükörből összemérte a maga sápadt véznaságával, még jobban megrémült. A folytonos izgatottságban mintha minden félelme egy teherben ott nehezednék a mellén, szüntelen fáradtnak, kimerültnek érezte magát s éjjelenként még a könnyű paplan alatt is kinosan pihegett. Egyszer azon vette magát észre, hogy mikor lélegzeni akar, hörög. Ettől kezdve lassankint össze kezdett esni...

És Károly gunyolta.

- Te megfagyott harmat.

- Te olvadó gyöngy!

Ilyeneket mondogatott neki, ha ugyan egyáltalán beszélt hozzá. Csak a kis Irmát szerette: ha hazajött és valami dolga nem volt, a kis Irmát mindjárt ölebe kapta és az ablaknál eljátszogatott vele szerelmesen édesen... És Szeréna nem is létezett reá nézve.

Egy este bejött a tisztözvegy is Károlylyal. Szeréna fel akart ugrani, de a melle felől, mintha egy golyó kezdett volna a torka felé futni s ott a torkán megszorulva úgy elakadt, hogy a szegény asszony egy szó, egy hang nélkül összeomlott. Mire magához tért, ágyban feküdt. Károly nem volt a szobában, csak a dajka ült az ablaknál. Másnap megérkezett az anyja is a vidékről, a honnan Károly távirata szőlította leánya mellé. Egy hónapig feküdt, aztán felkelt, de olyan volt, mint egy átlátszó, sovány bábu. A tisztözvegy bejárt, esténként olykor náluk theázott és Szeréna nem szólt, mert nem mert szólani. A Károly erős kezei - úgy érezte - nem védték, de fenyegették...

A függönyszárnyat valaki fölemelte s a becsapó hideg légáramlat egyszerre végig futotta a gyöngé asszony testét. Erősen összerázkódott.

Édes anyja állott mögötte:

- Te, te rossz... megölnöd magad...

S becsukva az ablakot, egy nagy meleg kendőbe göngyölte az egész törékeny asszonykát...

II.

Szerénának oda kellett ülnie a zongorához. Eleinte Lisztől játszott, de mikor a társaság kifáradt a nehéz zene hallgatásában, Mendelssohn édes melódiáiból játszott néhányat. Az asztal körül s a divánokon az ismerősök hallgatták. Arnold, a vézna ügyvédjelölt, ki - nem is tagadta - melegebben érzett Szeréna iránt, olykor-olykor szentimentálisan felsóhajtott és az orvosnéhez fordulva, csak suttogva merte mondani, hogy a játékot ne zavarja:

- Hogy tudja interpretálni! Mennyi szín, mennyi melegség!

A szalon levegője a szellőztetés daczára kezdett átfülni. Az orvos, aki meglehetősen elhizott, észrevétlenül az ablak felé huzódott s csak akkor riadt fel, mikor észrevette, hogy jöttével felzavarta a házigazdát és a tisztözvegyet, akik az ablak közelében egy divánon beszélgettek.

Valami mentséget motyogott s aztán hevesen gesztikulált, mikor neje, otthagya az ügyvédjelöltet, hozzá sietett és elfojtott szemrehányásokkal illette. A tanácsos csendesítette le őket, mialatt a tisztözvegy egy öreg nagyiparossal kezdett beszélgetni, aki a főváros szállítója lévén, bensőbb összekötetésben állott a tanácsossal.

A társaság meglehetősen élénken beszélgetett, mialatt Szeréna egyre verte a zongorát. A fáradtságtól arcza fényesedni kezdett, sovány kezei is ragyogtak s haja karjainak folytonos mozgásától szinte tánczolt. A kis ügyvédjelölt, ki most egészen odahuzódott a zongorához, egyszer-egyszer odasugott.

- Tündér ujjak... sohasem fáradnak ki...

A tanácsos hirtelen odakerült felesége mögé.

Hideg, parancsoló hangon szólott:

- Asztalhoz mehetnénk.

Szeréna azonnal fölkelte a zongorától. A tisztözvegy éppen hangosan felkaczagott s Szeréna, amint oda tekintett, látta, hogy legyezőjével ráüt a nagyiparos kezére. Valami eszeveszett düh akart kitörni belőle, egy gyalázó szót szeretett volna odadobni a szemérmetlen asszonynak, de uralkodott magán s lassan kiment a szobából.

Vacsora után, thea idején, mikor Szeréna ismét odaült a zongorához, a tisztözvegy egyszerre áthajolt a zongorán:

- Énekeljen valamit...

Az ügyvédjelölt és az orvosné azonnal csatlakoztak a kívánsághoz. Szeréna úgy vette, mintha férje abban a távoli sarokban szintén intene, hogy énekeljen s fellapozta a kótát.

Csönd lett a szalonban. A nagyiparos odaült az ablakhoz a függönyök árnyába s az ügyvédjelölt is melléje huzódott, hogy a félhomályból jobban csodálhassa az éneklő asszony fényes arcát, ragyogó szemeit. Az asszony eljátszotta a bevezető akkordokat s aztán lassan elkezdett énekelni. Az olasz dalt énekelte, férje dalát, menyasszony korának édes megejtő dalát. Az emlék, mintha melegebbé, színesebbé tette volna vékony, de kellemes hangját, az első taktusokat igazán szépen énekelte. De lassan-lassan lélegzetvétele hörgő, hangja élessé, bántóvá lett s a nagyiparos ott az ablaknál fészkelődni kezdett. A gyöngye asszony melle lázasan pihe-

gett, a hang nem folyt többé belőle, de szakadozottan, egyenlőtlen tónusban görgött elő s az arczon kinyomódott a tüdő nagy kinlódásának minden szimptomája. A nyak erei kidagadtak s szegény asszony két-két taktus között lélegzés helyett köhögött.

A nagyiparos az ügyvédjelölt felé fordulva, fojtott hangon szólt:

- Állatkinzás... az, állatkinzás...

A sovány ügyvédjelölt dühösen pissegett, de e pillanatban Szeréna hirtelen megállt és borzasztó köhögésbe tört ki. Egyszer-egyszer egész testén konvulzív rángás futott végig s a társaság kinos feszültséggel nézte. A tanácsos odament a zongorához és érdesen szólott:

- Hagyd abba... látod, hogy nem bírod. Gyöngye vagy...

Szeréna fáradtan nézett fel hozzá. Ugy tetszett, mintha mosolyogni akarna, de nem tudott.

A nagyiparos a függönyökbe temetkezve, azt mormolta szakálába:

- Csúfság...

A köhögés megszűnt és Szeréna, hogy a hangulatot felfrissítse, banális tánczdalokat kezdett játszani. Egyszerre férje visszajött a szobába, karján a kis Irmussal, aki apró kacsóit oda-dörgölte álmos kis szemeihez és fejét meghajtva iparkodott megállni a villamos láng vakító fényénél. A tanácsos magasra tartotta a csöpp meztelen leánykát és tréfásan kérde:

- Kinek kell a baba? kinek?

A társaság minden tagja odafordult kaczagva, kiabálva nyujtogatta a karját mindenki s a kis gyermek ijedtében csendesen pityeregni kezdett. A tisztözvegy oda futott, magához kapta és gügyögtetni akarta, de e pillanatban éles sikoly hasította át a szalon levegőjét, Szeréna a zongora mellől odarohant, elkapta gyermekét és sirva, feindultan, vad szemekkel nézve szét, mint egy férfi, oly erős hangon szólott:

- Ezt nem adom, ez az enyém...

S mikor látta, hogy a társaság csodálkozva, megütközéssel nézi, magához szorította a gyermeket s a legsötétebb sarokba kuporodva, félénken, szánakozva szólott:

- Piti Irmus... ne, ne, sirj... mama itt van...

A tanácsos, előtte felegyenesedve, állati morgással vágta le hozzá:

- Utálatos... utálatos...

III.

Másnap Szeréna megkérte az anyját, hogy utazzék haza vidékre.

Alkonyatkor oda állott az ablakhoz és kitekintett a fővárosra. Vágtató fiakkerektől és lomhán mozgó lóvonatoktól kétoldalt rengeteg embert látott sietni. Szinte féltékenyen keresett és nem talált egyetlen embert sem, aki oly gyöngye lett volna, mint ő. Élet, erő mozgott mindegyikben s az alkonyi eget peremező sötétvörös foltokban aligha látott még valaki halált lapangani, csak ő. Az aszfalton gyermekek szaladgáltak s piros arcuk csupa élet, csupa elevenség volt. Az egyik kis kölyök elesett és olyan kaczagva kelt fel, mintha édesanyja játék közben a puha divánra lökte volna. Milyen gyöngye, milyen semmi ezekhez Irma.

Lebocsájtotta a függönyöket s minthogy a villam még nem gyult ki, majdnem teljes homályban volt. Leült a divánra és nyugodtan gondolkozott. Azzal tisztában volt, hogy az ő törekeny átlátszó testével nem való ebbe a világba. S ha meghal, mi lesz azzal a kis gyermekkel? Az a

gyalázatos özvegy kapja a kezébe? Az a lelketlen erős teremtés, akinek sosem volt gyermeke, akinek még csókja is fájhat? Soha.

Soha?

Egy szép napon az ő szemei lecsukódnak. Károly fel fog ujjongani s az az asszony még jobban. Koporsója mellett egymásba fonják karjaikat s elhuzódva a halottól, besétálnak az életbe. S magukkal viszik - talán csak kelletlen teherként - az ő édes kis gyermekét: s az a törékeny apróság hogy el fog fonnyadni a szeretetlen levegőben, arcocskájára ráfekszik a haloványság, tagocskáiba behuzódik a hidegség és el fog senyvedni, mint egy pinczébe hajított virág.

- Édes gyermekem... Suttogott és a sötétben tapogatózva bement a gyermekszobába.

A kis mennyezetes bölcsőben Irmuska édesdeden szunnyadt. Az ablakon át néhány téveteg vörös sugár odasompolgott a bölcső kék függőnye mögé, halkan körül tánczolta a gyermek aranyzóke haját s aztán elveszett a sötét redőkben.

A kis leányka arcán csak fáradtság látszott s ahogy aludt, a szeme alatt olyan hosszú ráncz futott el, hogy szinte öregnek mutatta a kis anygalkát.

Szeréna odahajolt fölébe és megcsókolta. Aztán térdre ereszkedett és imádkozott:

- Velem jösz. Nem hagylak idegenekre, akik nem értik meg gügyögésed, akik hideg észszel hallgatnák, amit a te szivecskéd eldobog.

Velem jösz... A te apád nem szeret bennünket, az emberek nem szeretnek bennünket, hát itt maradnál közöttük?

Nem sajnálnád, ha anyácska egyedül menne? Ó, te csöpp Isten, ha nem is sajnálnád most, de nagyon sajnálnád később, mikor éreznéd, hogy egyedül vagy, hogy senki sem szeret. Oh gyere, gyere velem...

Kiemelte a bölcsőből, felöltöztette szépen, melegen és a karjára kapta. A szobában akkor kezdett fehérre izzani a villambura vékony sodronya.

- Velem jösz édes... sugta az asszony.

S mikor a szoba egészen megvilágosodott, karján a gyermekkel, kiszökött az utcára.

IV.

Még ott a folyóban, sülyedőben is sugta a gyermek fülébe:

- Velem jösz, édes...

VALERÁN.

Véletlenül egy helyre menekültünk az eső elől. A fotográfus kapuját éppen jó buvóhelynek néztük, mert az embernek legalább valami foglalatossága van, míg az a csuf eső el nem mulik. Nézheti a fotográfiákat.

Ott vettem észre, amint éppen egy meztelen gyermek képét bámulta. Akkor már körülbelül két éve nem láttam. Megszólítottam:

- Valerán!

Szegény, egészen felijedt. Aztán beljebb huzott s kért, hogy ne említsem többé a nevét: még valaki megismerhetné, hisz annyian olvashatták a nevét az - ujságokban. Sápadt volt és beteges. A szeme alatt idegesen rángott az arcza, mihelyt beszélni kezdett s a jobb karja - ugy vettem észre - folytonosan reszketett. A haja tulságosan bozontos lett és csunyán megőszült. Én akartam szóba hozni a históriáját, de megelőzött.

Besétáltatott a lépcsőházig s ott fáradtan leült...

I.

Ugy-e, maga mondta egyszer, hogy a szükség megtanítja az embert imádkozni? Az ám. Megtanítja lopni, káromkodni, sülyedni, gazemberré lenni. Meglehet hogy mind a kettőnknek igaza van, meglehet, hogy az egyik a másiknak következménye s hogy megtanulunk imádkozni, de mert az imádság nem használ, lopunk, káromkodunk, sülyedünk és gazemberekké leszünk. Mind a nyomor miatt. Nekem elhiheti, mert én végig jártam ezt az iskolát. Végig. Tudja, hogy honnan jövök most? A... De a manóba, minek mondanám meg, hisz ugyis tudja...

(Valerán hosszan föltekintett hozzám, ki nem ültem le, hanem a falhoz támaszkodtam.)... Maga ismerte az én feleségemet. Ha azt mondanám egyszerűen, hogy szerelemből jött hozzám, olyat mondanék, amiről biztosak sohasem lehetünk. Végre is én még a maga szívébe se láthatok, hogy vajjon szívesen hallgatja-e ezt az én bolond históriámat. Hát egy asszony szívébe hogy láthatnék be, hogy vajjon csakugyan szerelem az, ami miatt hozzám jött, vagy pedig csak a nagyobb nyomor elől menekült a kisebbbe? Mert Anna, emlékezhetik, így hitták, roppant szegény volt. Az apja, házmesterkedett s mert házmester volt, részegeskedett s mert részeg volt, éjente a lányának kellett helyette kaput nyitnia. Különben nekem nem volt panasza az apja részegeskedése miatt, mert így legalább megismertem Annát és megszerettem. Hogy mikor megszerettem, el is vettem, az már egészen az én bolond fejemnek a munkája volt. Tessék elhinni, hogy a házasságot olyan ember találta ki, aki már megunta a kedvesét s a világ előtt örökre magához lánczolta, hogy szívből azonnal szakithasson vele.

Nekem nem lett volna szükségem a házasságra, mert én azután is igazán szerettem, az asszonynak pedig veszedelmes szabadság a házasság, mert nem kell többé félnie, hogy a férje elhagyja, amikor neki tetszik...

De maga aligha kíváncsi az én bolondságaimra. Elég az, hogy Anna ugy mutatta, mintha szerelemből jönne hozzám. Azt hiszem ugy is volt. Vagy maga nem ugy látta, mikor nálam lakott? Nem volt aranyos, szép, szerelmes? Nem voltunk mindig jókedvűek és boldogok? De igen. Világosan emlékszem, hogy maga egyszer meg is fenyegetett bennünket s olyasmit mondott, hogy az ilyen tulnag szerelem kész veszedelem. Én akkor a kis fiamat a szívemre szoritottam s engedelemmel legyen mondva, azt gondoltam magamban, hogy maga bolond. Az ember néha gondolatban rettenetesen goromba tud lenni.

Fődolog, hogy boldog voltam s olyan munkakedvem volt, hogy hamarjába a világot is megteremtettem volna. Szerencsére nem tudtam, mert - gondolom - szépen elrontottam volna. De ha az erőm nem is volt meg hozzá, megvolt a kedvem és dolgoztam, kerestem, - egy szóval: nyugodtan, kényelmesen éltünk. Hiszen láthatta. Mikor ment el maga tőlünk? Juniában? Hát addig boldogok voltunk. De aztán egész nyáron nem volt munkám, nem volt lakónk s beköszöntött hozzánk a nyomor. Ostobaság, amit mondok: majdnem mindennap éhen haltunk...

Ősz elején abba a kis kiadó szobánkba beköltözött - Absolon Valér...

II.

No lássa, most már megint olyat fogok mondani, amiért a szomszédomat kikaczagnám.

Ez az Absolon Valér volt nekünk az Isten. Kiki olyan Istent tart, amilyenre éppen jut neki. Egyiknek Istene a fény, a másiké a hatalom, harmadiké az asszony vagy mi. Hát nekünk nem jutott jobb Istenre, pedig gyalázatos egy kreatúra volt Absolon Valér és szemet vetett az asszonyra. Nem tudom, maga is úgy van-e vele, én az ilyesmit tolvajvérnek mondom: a máséra fáj a foga. A baj ott kezdődött, mikor az asszony is huzni kezdett hozzá. Teremtő szent atyám, én sokszor hallottam, hogy ezt vagy azt az urat megcsalta a felesége. Mindig volt bennem elegendő humor, hogy azt jegyezzem meg rá: elég pénze van rá a szarvasmarhának, hogy ezt a luxust is megengedhesse magának! De ha arra gondoltam, hogy egy szegény embertől, aki egész nap a familiájáért dolgozik s egyéb luxust nem üz, minthogy családot tart, még a felesége is elforduljon, hát ilyenkor felforrott a vérem. Ha egy gazdag embert megcsalja a felesége, hát az kellemetlen valami, de aztán lova beüt a versenyen s valami jótettért keresztceskét is kap s akkor megvan az egyensúly. De a szegény ember? Ha a feleségében csalódik, mi marad neki?

S azt hiszi, hogy mertem valamit szólani? Pedig láttam, hogy az asszony már huz hozzá. Dehogymertem. A nyomor e napjaiban Absolon Valér kijött hozzám a konyhába, azt mondta, hogy segít rajtunk, hogy többet fizet, hogy ad kölcsön pénzt is, míg újra munkát kapok és nekem még meg is kellett köszönnöm, pedig tudtam, hogy ez a segítség ár és én átengedem érte - pfuj, átengedem az asszonyt...

Aztán már nem haltunk éhen. Én nem dolgoztam és Anna mindig jókedvű volt. Néha úgy elnéztem s mikor láttam kövér, fehér nyakát, egészen mosolyogva képzeltem, hogy énnekem mind a két kezemet használnom kellene, ha ezt a kedves asszonyt egy kicsit meg akarnám fojtani. De olyan szép, kövér nyaka volt. És az arcza! Mindig ragyogott, fényes volt. Napjában ötször is mosakodott s egyszer rajta kaptam, hogy illatos vízzel mosta be a haját.

Egy éjjel felébredtem és nem találtam az ágyában.

Kölyök koromban egyszer-egyszer sokáig tartottak a víz alatt s a szemem kidüledt, a két fülem rettenetesen zugni kezdett: akkor éreztem magamat így. Bizonyosan tudtam, hogy benn van Absolonnál s forogni kezdett velem a világ. Mikor egy kicsit föleszméltem, azon vettem magam észre, hogy egy széklábat szorongatok a kezem között. S azt hiszi, hogy bementem, hogy leütöttem őket? Nem. Letakartam a gyereket, (ma csodálom, hogy ilyesmire is tudtam gondolni!) aztán nesztelenül odamentem az Absolon szobájának ajtajához s mint egy kutya, elnyultam előtte a földön.

Hallgatóztam.

(- Ha férjem észreveszi!)

(- Alszik az, mint a bunda.)

(- Nem maradok sokáig.)

(- Szeretlek, szeretlek, sze...)

Egy rongyos zsák volt odatéve szőnyeg helyett a küszöbre. Azt lassan összegöngyöltem s mikor az asszony vigyázva kijött, dühödt, rekedt ordítással végigvágтам rajta. Nem láttam, talán nem őt, csak a levegőt ütöttem, de egyszerre sikoltást hallottam, zaj támadt s mikor magamhoz tértem, Absolon Valér állott előttem.

A sötétben csak a fehér inget láttam mikor megszólalt:

- Valerán!!!

Nem feleltem, csak egy nagyot ordítottam. Absolon Valér megfogta a két karomat, leszoritott a földre s aztán újra megszólalt:

- Valerán! Ha nem nyugszik, azonnal kiköltözöm innen.

- Megölöm - ordítottam.

- Ha csak hozzá nyul, jaj magának.

Elvesztettem az eszemet.

- Takarodjatok ki innen, még most az éjjel! Odaállok az ablakhoz, kinézek, amig elmentek, de menjeteK, mert ha itt maradtok, megölöm...

Egy negyedóra telt el. Az ablaknál állva, fülembé gyűlt minden érzésem. Láttam, hogy lázas sietséggel öltözködnek, aztán egy pillanatra megállottak. Megfordultam. Kezemben még mindig ott volt az összegöngyölt zsák s a sötétben is úgy véltem észrevenni, hogy az asszony arczán egy hosszú véres folt van. Az asszony sietett ki előbb az ajtón.

Elmentek.

S én bementem az üres szobába és dühöngtem, törtem, zuztam tehetetlenül...

III.

Két ostoba állat van a világon: a kutya, mert ketreczbe se dugják, mégis csak morog s nem harap, ha megrugják, - és az ember mert haraphatna és csak filozofál. Tudja, hogyan filozofáltam? Azt mondtam magamnak:

- Bizonyos, hogy a világon én vagyok a legostobább fráter. Most elkergettem azokat és azt hiszem, hogy megbüntettem őket, pedig megjutalmaztam. Most szabadon teszik azt, amit előbb csak félve mertek, kacagnak rajtam, mig azelőtt féltek s nem adtak semmit, mig azelőtt az asszony enyém is volt s meg is éltem belőle... Ugy-e, hogy nagyon hasonlít ahhoz, ahogy egy gazember gondolkodik? De nem mondtam már, hogy a nyomor mire tanít? A legjobb uton voltam, hogy gazember akarjak lenni, aki feleségéből él. Mert nagy volt az én nyomorom s a gyermek is nálam éhezett. Dühös voltam, aztán epés voltam, aztán csüggedt voltam, aztán...

Megtudtam, hogy hol laknak és fölkerestem őket.

Igy szóltam az asszonyhoz:

- Nem tudok élni nélküled, gyere vissza, jöjjön ő is és - tegyetek amit akartok. Nem foglak bántani soha, soha...

És mikor az asszony azt mondta, hogy visszajön és mosolygott, én két kezemmel körül szerettem volna gyűrűzni azt a szép kövér nyakát...

IV.

Nagyon nyugodtan éltünk. Absolon Valér nappal nem volt odahaza, én meg éjjel. Hiszen mondom az ember sok mindenre képes, amit nem is hinne. Aztán meg olyan jó ez a város, mennyi mulatsággal szolgál éjente! Élttem is vele. Öreg mulatók megirigyelheték kitartásomat. De hát a türelem és a kitartás egy ágon nőttek: türelemre két mesterem volt odahaza.

A délelőttiakat átaludtam, délután pedig kiültem a konyhába s elnéztem az asszonyt. Csak legalább meglátszott volna rajta a rosszasság. Dehogyan látszott. Inkább napról-napra szebb volt. Hogy most jobban élt, formái megteltek s egész valója olyan volt, hogy egy olyan folytonos mulatsággal felzaklatott emberkével, mint én voltam, akár árkot ugrattasson. A házbeliek engem megvetettek, amit meg is érdemeltem: de őt, hogy becsülték, hogy szerették, hogy dédelgették! Teremtő mindenem, ha maga úgy tudná, hogy mi mindent meg nem tudnak bocsátani egy szép asszonynak! Ha én kormány volnék, csak szép asszonyokból toborzanám a végrehajtókat...

És mégis szerettem azt az asszonyt. Voltak óráim, amikor tűz szerettem volna lenni, hogy elemésszem és vele hamvadjak el. Ami ilyen helyzetben a legkolosszálisabb ostobaság, féltékeny is voltam. Egyszer egy hajtűje kicsuszott s valahová a ruhájába tévedhetett, mert szurta. Hozzám jött és kérte, hogy vegyem ki a hajtűt.

És én mikor közelebről láttam gyönyörű nyakát, hófehér vállát, hamarjában nem tudtam, hogy megcsókoljam, vagy megfojtsam-e?

Beleharaptam a vállába s a nyakát görcsösen összeszorítottam:

Felkiáltott:

- Megmondom Absolonnak...

Megütöttem. Ha csak egy kis bátorságom lett volna, ekkor megölöm. De nem volt. Mint egy lánczra vert eb, csak morogtam s a szemem - azt hiszem - égett. Egy órával később újra szerettem. Utána sompolyogtam a sötét szobába s át akartam karolni. Huzódózott. Magamhoz szoritottam erővel és csókoltam, hogy szinte véresre martam az ajkát. Valami vad meleg futott át, azt akartam, hogy szeressen, hogy ő csókoljon meg, akartam, hogy szakadjon vége minden gyalázatosságnak, vesszen mindenki, ne maradjon más, csak mi ketten és legyen újra az enyém, csak az enyém... A szobába sötét volt. Könyörögtem:

- Még mindig szeretlek, Anna. Szeretlek, szeress...

Anna valamit dadogott. Nagyobb hévvel beszéltem. A szavak, mint tüzes törmelékek szakadtak le égő ajkamról. Ugy tetszett, mintha a levegő körülöttem izzana. Anna közelebb simult hozzám.

S egyszerre az ajtó lármával nyílt fel s Anna ijedten szökött fel, mint akit tetten kaptak.

Absolon jött be.

És én nem láttam, nem hallottam semmit, elfutott a vér, egy vasdarabot kaptam fel és levertem a lábáról Absolon Valért...

V.

...Valerán hirtelen felugrott.

Az eső már elállott, a nedves aszfalton sétálók jártak. Kisiettünk a kapu elé. A napfényben még sokkal jobban meglátszott, hogy milyen nyomokat hagyott ezen az arczon a börtön levegője. Még mondott valamit, hogy csak a napokban szabadult ki, hogy azóta alig evett, hogy még nem tudta megtalálni Annát...

A tulsó oldalon egy fiatal, kissé elhizott asszony szállott le a lóvonatról. Valerán szinte felkaczagott örömében.

Megszorította a karomat:

- Nézze... ott van...

És köszönés nélkül futott az asszony után.

SZOKRATESZ.

Azon az estén, amikor valami ambiciózus gyógyszerész boldogan vallotta meg az ő öreg édes anyjának, hogy nagy küzdelmek után meghódította Ágh Leát, aki minden színésznő között a legszebb, a legokosabb és a legtisztább színésznő: - ez a bizonyos Ágh Lea kocsit hozatott és este tíz órakor, szakadó hóban, kihajtott Szokrateszhez, akit legjobban szeretett az egész világon.

És szólott hozzá ekképpen:

- Szokratesz, ha te most különösebben megharagszol vagy éppen kiutasítasz, szavamra mondom, meg sem érdemelted, hogy valaha szeresselek.

Szokratesz ránézett:

- Rózsák virultak ki odakünn a hóban, hogy olyan tavaszi kedved van Lea?

- Hogy rózsák virultak-e ki, nem tudom, mert kocsin jöttem és elfelejtettem kinézni. De férjhez megyek. És ha azért most megharagszol, vagy éppen kiutasítasz, mondom, meg sem érdemelted, hogy valaha szeresselek.

Szólta Lea s már odaült Szokratesz lábaihoz, arra a hamisított medvebőr-szőnyegre, amely az íróasztal alól kinyult a keskeny szoba közepéig. A nagy fekete szeméit fölemelte a férfiúhoz és egészen olyannak akart látszani, mint aki tart tőle, hogy az ő kis szeretője csakugyan megharagszik és kiutasítja. És nagyon jól esett neki, hogy egy pillanatra valami felhőt látott, amint a Szokratesz arcára ereszkedik. Mélységes hálával hajtotta fejét a férfi ölébe:

- Édes jó fiam... szeretsz... köszönöm.

Szokratesz pedig mintha egy kicsit elkábult volna.

- Szinte elfelejtettem, hogy férjhez is szoktatok menni. Hanem - valamivel kiméletesebben is megmondhattad volna.

Nagyon jó kedve kerekedett a leánynak. Egyszerre felugrott és pajkosan, erőszakosan, mintha semmi sem változott volna, magához ölelte Szokrateszt. Most, hogy már túl volt a vallomáson, egészen a réGINEK érezte magát, a kis garzon szobában otthon volt és már hozzálátott, hogy a teát megfőzze.

- Te Szokratesz - szólott - mialatt két csészét vett elő a szekrényből - most, hogy el fogunk válni, voltaképpen már meg is mondhatnád, hogy miért hívnak Szokratesznek.

- Ostobaság - jegyezte meg a férfi.

- No, mégis...

- Hát a kollégáim kereszteltek el.

- De miért?

- Mert... De hát tudod-e egyáltalán hogy ki volt Szokratesz?

- Kérlek...

- Nono, nem akartalak megsérteni. Tudod, hogy bolondabb volt a többi bölcsnél, mert azok aggregények maradtak, ő pedig elvette Xantippét. De azt tudod-e, hogy miért volt bölcsebb a többi bölcsnél?

Lea csak nézett, de nem felelt.

- Pedig hát bölcsebb volt, folytatta Szokratesz.

- És mi köze mindennek ahhoz, hogy téged Szokratesznek kereszteltek?

- Itt van az ostobaság. Az én kedves barátaim ráfogták Szokrateszre, hogy azért volt bölcsebb a többi bölcsnél, mert szívesen elbeszélgetett ugyan tanítványaival, de írni - sohasem írt. Mivelhogy pedig én is szakasztott így teszek...

- Tehát Szokratesz vagy - nevetett Lea. Aztán hirtelen nagyon elkomolyodott és mintha igazán a fiához szólana, úgy folytatta: - Amiben különben nagyon is igazuk van. És nem járja, hogy olyan elmés, okos ember, amilyen te vagy, egyebet se tegyen, csak tanítson, fiatal író-emberekkel veszekedjen, maga pedig sohasem írjon. Nem is megyek innen, amíg meg nem ígéred, hogy irsz, sokat irsz...

Szokratesz hangosan felkaczagott.

- Valami elégiára feltétlenül vetemedem. Mert, hogy én téged meg ne sirassalak -

A leány odaállott elébe nagyra nyitott haragos szemekkel:

- Kell írnod?

Szokratesz lehajtotta a fejét és iparkodott a hangjának lehetőleg tragikus szint adni, amikor megtörve, lemondással fogadkozott, hogy fog írni. Végre is ezen a szerencsétlen éjszakán csak nem fog Leával összeveszni azon, hogy ír-e ezentúl vagy sem. Inkább észrevétlenül átemelte az asztal másik oldaláról a második csésze teát is s aztán meginvitálta a leányt, hogy üljön az ölébe. Ugy szürcsölték, egymást átölelve, a teát és a csókot.

Valahogyan Leának eszébe jutott, hogy Szokratesz még meg sem kérdezte, kihez megy férjhez.

- Te Szokratesz, fordult hozzá - nem merném rád fogni, hogy tulságosan kíváncsi vagy.

- Miért?

- Meg sem kérdezted, hogy ki a vőlegényem.

- De hiszen tudom.

- Ugyan?

- Valaki, akit kevésbé szeretsz, mint engem, mert különben nem ülnél az én ölemben. Valaki, aki ennél fogva körülbelül még csunyább, még ostobább, még öregebb...

Lea felugrott.

- Nem igaz.

- Hát szereted?

- Nagyon.

- Miért?

Erre a kérdésre a leány már megint elnevette magát. Komolyan gondolkozott előbb, hogy miért is szereti azt a szegény gyógyszerészt és nevetnie kellett.

- Szokratesz, én igazán nem tudom, miért szeretem.

- No látod.

- De mégis tudom. Olyan kedves, mikor azt mondja, hogy ő rajong Káhegyesi Máriáért, meg Efbegyí Arankáért, meg Pémárkus Emiliáért.

Szokratesz nevetve kérdezte:

- Kiért?

- Oh Szokratesz - kaczagott Lea - ha te hallanád, amikor elkezdsz a színésznőkért általánosságban és aztán különösen rajongni s egy világért se mondaná a nevüket másképpen, csak a hogy a színlapon olvassa: Efhegyi, Pémárkus... Szokratesz - te is beleszeretnél.

- Valószínű - jegyezte meg Szokratesz és miután egy kortyot ivott a teából, hozzátette: - ámbár ha jól meggondolom, ez a te leendő férjed majdnem számár.

- Szokratesz!

- A mivel különben nem akartam sérteni.

Leának elment a kedve, hogy tovább is beszéljen a gyógyszerész urról s csak mintegy utolsó sóhajtásképen jegyezte meg:

- Különben pedig van egy megbecsülhetetlen jó tulajdonsága: hogy feleségül vesz.

- Tehát éljen! - kiáltotta Szokratesz és egy kocintással úgy odacsapta a csészéjét a testvércsészéhez, hogy a sárgásbarna folyadék egyszeriben folyamnak képzelte magát és áttörve a gátakon, az egész asztalt elöntötte. Lea egészen el volt ragadtatva és ujjongva, tánczolván énekelte:

- Szokratesz elvesztette a fejét, Szokratesz féltékeny.

És a férfi mélységesen szégyenkezve morogta:

- Igaz.

Lea villogó szemekkel nézett reá.

- Most már azért is szeretem.

- Ti mindig »azértis« szerettek, csak azért is - morogta tovább Szokratesz - és az imént nagyon fölösleges dolgot műveltem, amikor azt kérdeztem, hogy miért szereted? Hát azért és azonfelül még azért is...

- Szokratesz! szólott a leány tele csudálkozással.

- Lea! - harsant fel idegesen a férfi.

S a másik pillanatban mind a ketten nevettek. A leány már megint odaült az ölébe és ezer bolondos dologról fecsegett, csacsogott. Mintha az a harmadik a világon se volna, beleolvadt Szokrateszbe és isten tudja, hányadszor? - de megint fölfedezte, hogy a szőke szakál szakasztott olyan, mint a selyem és a márciusi hó az semmi, mert nincsen szebb leány, mint aki ilyen szőke selyemszállal moshatja meg az arcát.

Szokratesz is kutba ejtette minden bölcsességét és hagyta magát étetni édes szóval, édes csókkal.

- Édes!

- Édes!

*

Fehéren, hidegen világított be a reggel. Munkás emberek lépte kopogott az utcán. Valami patikában valaki már ébren folytatta álmát az ő nehezen kiküzdött édes menyasszonyáról és számolgatta a napokat, amikor érte mehet.

Ágh Lea akkor bucsuzott nevetve:

- Bolond dolog, de meglátod, Szokratesz, én azon a napon még lekésem a saját esküvőmről...

VULKÁN UR.

Valahol a világon összetalálkozik egy fogyatékos szépségű ur és egy szellemes asszonyság, aki szép és özvegy. A fogyatékos szépségű ur a természet törvényei szerint bele fog szeretni a szépséges özvegybe, ki boszúból el fogja őt keresztelni Vulkán urnak. S aztán egy szép napon igen nagy lesz a forróság, vagy pedig, emberkergető eső kerekedik s akkor az ellenséges pár valami biztos helyre menekül, ahol egészen magára van.

Ez lesz a döntő pillanat.

Vulkán ur a csunya emberek nyugalmával meg fog szólalni:

- Asszonyom, nekem semmi kedvem elismerni a »Vulkán ur« jogosultságát. Öreg asszonyok, akik pedig értettek hozzá, azt mondták, hogy minden férfi szép, ha egy fokkal szebb az ördög-nél. Én pedig ezer és egy fokkal is szebb vagyok Belzebub barátomnál. Avagy látta ön már az ördögöt, hogy ezt egyszerűen tagadni merné? Igaz, a lábaim egymástól függetlenül növekedtek s az egyik önkényesen megállapodott, mikor a másiknak még tovább tetszett nőni, - de a sánta láb még nem lóláb. S ha az ismeretes népdal daczára nem is illik nekem rettenetes, hogy arczom kissé himlőhelyes, de figyelmébe ajánlom, hogy az illetékes néphit szerint az emberi arcz egy-egy gödröcskéjében angyal rejtőzik, aki szerelemre csalogat. Ön ugy találja, hogy az én arczomnak kissé sok a gödröcskéje, s nem igen juthatott mindegyikbe egy angyal. Ámde a sok között valamelyikben mindenesetre bujkál olyan szárnyas kobold s ha volna önben egy kis jóakarat, ez arcz kaszárnájában is megtalálná azt a cellát, melyben az én egyetlen angyalom lakik. A dolog tehát nem az én szeretetreméltó ragyáimon, hanem az ön jóakaratán mulik. Kifogásolja továbbá, hogy a fejem igen nagy. Elismerem, de kárpótlásul a kezeim kicsinyek s egészen öntől függ hogy ne egyszerre nézze őket, ami talán nem egészen szép látvány, hanem külön-külön gyönyörködjék szépségeimben. És végezetül gondolja meg, hogy a nagy idők romantikus írói, akiknek igen jó izlésük volt, ha szépségben nem is versenyezhettek önnel, arannyal fizettek volna meg olyan modellt, mint én vagyok. Miért ne lehetne tehát a feleségem?

Az özvegy, miután pamlag (melyre leheveredjék) és ablak (melyen közönyösen kihajoljon) nincs a közelben, egyszerűen a szalmaszin hajával kezdene bibelődni s ugy jegyezné meg:

- A hosszú beszédnek rövid veleje az, hogy ön - az illetékes szójárás szerint - csunya, mint az éjszaka s nekem nincs semmi reményem, hogy valaha más véleményen leszek.

Vulkán ur mosolyog.

- Bizonyos benne?

- Ha tetszik, igen.

- Tévedni méltóztatik.

- Ugyan?

- A jövő évben valami indifferens helyen - mondjuk Jeruzsálemben - kongresszus ül össze s megdönti a divatos esztétikát. Ami szép volt, azontul csunya lesz és megfordítva. A kongresszus előmunkálatai évek óta folynak az irodalomban, a divatban s mindenütt. Ön szellemes asszony és a tüneteket már eddig is észrevehette. Akkor én a kongresszus határozata értelmében szép leszek, ön pedig csunya. Nem volna jó, ha nem várná be a katasztrófát és még idejében menekülne?

Az özvegy kaczag.

- A maga bolondsága olyan jóízű, hogy törvénybe lehetne iktatni.

- Ne fesse falra az ördögöt. Akadhat törvényhozás, mely meg is cselekszi. S miért ne? Ötezer éve áll fenn a világ s azóta egy önkényes megállapodás következtében mindig a mai értelemben vett szépek bitoroltak minden jogot és minden élvezetet. A macska tudja, hogy megáll-e ez a világ még ötezer évig s ideje, hogy most már az emberiség nagyobbik fele is kivegye részét a jóból és az élvezetből. Méltóztassék rettegni a csunyák lázadásától! Egy szép napon nekem eszembe jut, hogy nem tűröm tovább a sok ezredéves igaztalanságot, felcsapok prófétának, a tömeg csatlakozása bizonyos s megindítom a háborút maguk ellen. Ez a háború sem lesz oktalanebb a többinél s nagyobb érdekek forognak kockán, tehát elkeseredettebb is lesz. Ismétlem, méltóztassék rettegni. Ha a jeruzsálemi kongresszus sokáig késik, én fellázadok, én próféta leszek, én fanatizálom a tömeget, én -

(Az özvegy kacajja megszakítja a szépen induló tirade-ot. Vulkán ur más tónusból kezdi.)

- Különben pedig ön a jeruzsálemi kongresszus és lázadás nélkül is feleségem lesz. Ha közbekiált, hogy vakmerő és elbizakodott vagyok, azt fogom mondani, hogy igaza van. Aminthogy önnek mindig igaza van. De tessék csak meghallgatni: (Az eső még szakad vagy a forráság még tart: időnk van elég.) Ismeri ön a reménytelen szerelmesek fajtáját? Roppant hazug, utálatos népség, mert csak annyi igaz bennük, hogy szerelmesek, de hazugság az, hogy reménytelenül. Követik hölgyüket vagy elvonulnak busan a magányba s éppen az az egy reményük van, hogy a hölgy valamely magasabb véletlen következtében megváltozik és szeretni fogja őket. Veszi ön észre, hogy ezekben az emberekben szükség szerint sokkal erősebb a remény, a be nem vallott, eltagadott remény, mint a szerelem? S ha valaki öngyilkossá lesz és azt mondja, hogy reménytelen szerelemből tette: hát hazudik a nyomorult, mert tisztára csak türelmetlenségből szaladt a vízbe, a fára vagy egy golyóba. Reménytelen szerelmes nincs, csak türelmetlen. Én pedig asszonyom, türelmes vagyok, mint annak az ismeretes bibliai férfinak a számára. És várok. Méltóztassék elhinni, hogy ön még a feleségem lesz.

Az özvegy gunyolódik.

- A héten hozzámegyek X-hez. (Megnevez valami szép férfit.)

Vulkán ur nem jön zavarba.

- Boldogtalanná fogja tenni és tuléli, mint az elsőt.

- Köszönöm.

- Véletlenül nem tréfálok. X. ur, mint minden szép férfiú, még sokkal hiubb, mint a szép asszonyok. Ha egy könnyelmű perczében elszánja magát és elveszi önt, egész életére boldogtalan lesz, mert neki életszükség, hogy igénytelen, az ő világossága mellett a fényhatást emelő árnyak beváló felesége legyen. Ócskaságot mondok, de igaz: a jó házasságban, mint a jó festményen nem szabad csupa fénynek lennie. Ha szép férfiúnak szép felesége van (ami az életben ritkaság is), a férfiú elbusulja magát és tönkremegy. Az asszony még előnyben van, mert jószívű csunya emberek udvarolnak neki s mégis mindennap újból hallja, hogy szép. De a mai gyalázatos szokások mellett még ritkaság, hogy asszonyok is udvaroljanak a férfiúknak s így a szerencsétlen szép férfiú kételkedni kezd szépségében és elhervad. Mert a szépség tudata mindennap meghal és minden reggel föl kell éleszteni. X. ur boldogtalan lesz, ön tul fogja élni s én várhatok.

- Kedves Vulkán ur - szólal meg az özvegy - én képes vagyok arra is, hogy önt is tulélem.

- Mit tesz az? Várákozásom egészen jogosult, mert ön az enyém lett volna, ha véletlenül ostobaságot nem követek el és nem halok meg.

- S ha véletlenül én követném el azt az ostobaságot, önnek akkor is igaza volt, mert az öné lettem volna, ha -

- Természetes.

- Ön a legkönnyelműbb Vulkán, akit valaha láttam. A sok várakozásban várni hogy valami leánykát, aki az ön nevét átörökítené egy fiatalabb, eljövendő korba.

(Vulkán ur sóhajt).

- Bah! Könnyelmű vagyok. Azt hiszem, az előbb azt mondtam, hogy türelmes vagyok; a könnyelműség sem egyéb, csak vidámabb türelem. A könnyelmű ember is csak azt mondja, bah, most nem sikerült, még várhatok. Vannak pillanatok, mikor azt hiszem, hogy ez az én könnyelműségem egyik szárnya annak a gonosz angyalnak, aki arcom valamelyik szépség-gödröcskéjében rejtőzik. Lássá, ennél a szárnyánál fogva meg is csipethné az angyalomat s akkor hamarabb megszeretne. Higyje el, asszonyom, ez a könnyelmű, csunya fráter, akit ön Vulkán urnak tisztel, a legszeretetre méltóbb hunczut s pompás férj tudna lenni.

- Elhiszem, de én roppant rossz felesége volnék.

- Ha megengedi, majd csak kordában tartanám.

(Az özvegy szeme föllángol.)

- Tehát még zsarnok is volna?

Vulkán ur nyugodtan felel:

- Hát még nem mondtam? Természetesen. Hisz ön a világ legboldogtalanabb teremtésének érezné magát, ha csuf létemre még zsarnok se volnék. Egy szép asszony nem is hinné el férjének, hogy szereti, ha nem akarna fölötte zsarnokoskodni. Nyugodt lehet: zsarnok leszek.

- Teremtőm - kaczag az özvegy - hisz mi már alkudozunk.

- Ugy-e? - kaczag Vulkán s hozzáteszi: - Nos, vallja meg őszintén, volt valami szándékosság abban, mikor engem Vulkánnak keresztelt el?

- Hogyne? Vulkánt is letaszították az égből...

- S a többire nem emlékszik?

- Mire?

- Hogy letaszították az égből, de aztán feleségül kapta - Vénusz asszonyt...

*

Ugyan, az ilyen sánta, gonoszfejű Vulkán elnyeri-e Vénuszt, ha Vénusz egy kicsit szellemes és nagyon özvegy?

PIROS MADARAK.

A fedélzeten a kis pap éppen azt mesélte, hogy a szemináriumban járványosan lépett fel a szerelem s naponta középszámítás szerint nyolcz kék reverendás papocskán mutatkoznak a sóhajtás, epedés és étvágytalanság tünetei, aminek következtében a prefektus már be is jelentette, hogy kopogtatni fog a püspök ő eminenciájánál: amikor egyszerre a Császárfürdőnél Gerzon Györgyné szállott be két leányával a hajóba.

A leányok arcza a korai fürdés után szinte átlátszóan sugárzott ki a piros csipkekalap alól, friss ajkaik közül vakítóan fehérlettek ki az apró hegyes fogak és a kispap meséje hirtelen megakadt. Nehezen szakadozva vált el remegő ajkairól valami sóhajtásféle és halkan, babonásan suttogetta:

- Irgalom, püspök atyám... azt hiszem, rajtam a sor...

Az orgonás Orlay és a filozófus Császár Gábor jutottak eszébe, akik éppen az este mondták lefekvés előtt, hogy a szerelem ujabban megvadult és nem lehet elkergetni sem kereszttel, sem orgonaszóval, sem filozófiával. És a szerencsétlen kispap már elképzelte, hogy estére együtt fog sóhajtani az orgonás Orlayval és a filozófus Császár Gáborral, ami határozottan csinos tercet lesz zenei szempontból, ha a prefektusnak nem is fog különösebben tetszeni. De a prefektus izlése harmincz esztendővel ezelőtt még számíthatott volna, ma azonban nem tulajdonképpen megbízható. A hatvanadik esztendővel nem minden prefektus érti meg a szerelem nyelvét.

Az idősebbik Gerzon-leány éppen akkor kiáltott fel friss csengetyü hangon:

- Leó! Vrabély!

Az öreges képviselő, aki addig a kispap meséjét hallgatta, hirtelen felugrott és odapöndörödött a két virágzó leánygyermekhez. A pápaszeme alól izgatottan, hevesen nézte a Császárfürdő habjaiból kikelt Afroditéket és zavarában eleinte alig tudott valamit mondani. Csak kapkodott a hosszú karjaival és hajlongott, csókolta a feléje nyújtott kezeket, nem éppen a legkifogástalanabb sorrendben: előbb a Micziét, aztán a mamáét s utoljára a leghosszabban a Lenke puha, illatos kezét. Aztán szédülve, fáradtan bukott le a padra, ahol egy kissé ügyetlenül éppen a Lenke ruhájára ült!

Olyan bamba, nevetséges mosolygással tapadt a két leányhoz, hogy a fiatalabb hangosan ránevetett:

- Jaj Vrabély, maga reggel sokkal öregebbnek látszik.

A fedélzeten valami csöndes mosolygás futott végig. Egy kövérebb asszonyság, aki mikor husz és egy néhány esztendőnek előtte kelt ki a Császárfürdő habjaiból - szintén Afrodite lehetett, nem állotta meg némán és hosszan, hangosan kaczagott. Vrabély Leó kellemetlen mosolygással nézett körül és a kispapot leste, hogy meghallotta-e az is a Gerzon-leány harapós megjegyzését.

A kispap azonban egészen olyannak látszott, mint aki semmit sem hall, csak néz minden érzékével s azalatt is hangtalanul, önkéntelen suttogetta:

- Irgalom, püspök atyám... Azt hiszem, rajtam a sor.

Valami kopaszra nyírott, fehér fejű fiatal ember is volt a Gerzon-familiával. Miczi már elfelejtette a maga elhirtelenkedett megjegyzését és egész érdeklődésével ehhez a fiatal emberhez fordult, akit egy csomó kérdéssel ostromolt meg. Hogy mikor lesz a Hunnia mulatsága, ki most a legjobb regattista, kivel verekedett legutóbb a Hamza Tibor és kibe szerelmes a

Várady Ferkó, meg a madárfejú Hámon Jóska? (Gerzon Miczi könnyen, pazarul bánt a névelőkkel és nyilván azt hitte hogy névelőt - miután névelő - minden név elé kell tennie) És mialatt így érdeklődött a Hamza Tibor, a Hámon Jóska és a Kereskényi Petyus iránt, nagy buzavirág szín szeme eltekintett az egész fedélzeten, amelynek minden utasa csak a Gerzon-lányokat nézte már. Kétségtelenül az édes fecsegés közben is jól meglátott mindenkit, de a szigeten lakó s kilencz órára hivatalukba siető bankigazgatók, ügyvédek és egyéb urak nem érdekelték egy pillanatnál tovább. Csak amikor a kispap égő szemével akadt össze, hagyta abba a kérdezősködést, hogy váratlanul, halk sziszegéssel sugja Lenkének:

- Nézd csak azt a papot. Kár érte. Olyan szeme van, mint az ördögnek...

Vrabély meghallotta a sugást s nevetve kérdezte:

- Hát milyen szeme van az ördögnek?

- Nem olyan, mint magának, felelte hidegen a kisebbik Gerzon-leány s azután már elfelejtette a képviselőt, a kispapot, az egész fedélzetet. Megint csak a hunnok, a regattisták és az a tátrafüredi Anna bál érdekelte, amelyre a papája nem akarja elvinni, pedig az Anna-bál a legszebb bál minden bál között. A mama és Lenke nem figyeltek reá, hanem bölcsen Vrabély felé fordultak, kiről tudták ugyan, hogy viszonya van valami színésznővel, de akinek volt egy megbecsülhetetlen tulajdonsága is: nőtlen volt. Lenke, mint jól nevelt leány, egyszerre nagy hajlandóságot mutatott a politikához és különösen érdekelte, hogy Vrabély mért nincsen Bécsben és lehetséges-e egyáltalán, hogy a delegációk nélküle határozzanak.

Vrabély erre egyszerűen kijelentette, hogy ő ugyan pót-delegátus, de kijárta, hogy ne hívják be, mert a Hunnia most készül a nyári multságára s a Hunnia minden jó magyar embernek inkább a szívében fekszik, mint a közös költségvetés és egész Bécs városa. A mama azt jegyezte meg, hogy ez a város minden jó magyar embernek inkább a gyomrába fekszik, de Lenke titokban meglökte a mamát ezért a könnyelmű megjegyzésért s később szemére vetette:

- Hogy felejtethetted el, mama, hogy Vrabély kormánypárti...

A Császárfürdőtől a Lipótvárosig Gerzon Miczi már tul volt a kérdéseken és a maga ujdonságait mesélte, különösen meleg szavakkal emlékezett meg egy bizonyos ruháról, amelyre nézve a mama beleegyezését már bírja, míg a papa még megpuhítandó s ezenközben parányi fogai közül, mint kasból az aranyszárnyu méhek, rajzott ki a szaggatott, édes kaczagás, amivel lassankint megtelt a földézet, az egész folyam és a budai hegyek tarka láncolata. Ugy nevetett, beszélt és bámult minden feléje: csak egyetlenegy irányban találkozott folyton valami kétségbeejtően komoly, égető szemmel. Miczi utoljára megfélemedezett magáról és Vrabélyhez fordulva, aki most az új külügyminiszterről beszélt Lenkének intimus dolgokat, így szólott:

- Mondja, Vrabély, gyilkolt már az a kék reverenda?

Vrabély bambán elmosolyodott.

- Hogy gyilkolt-e?

Gerzon Miczi ingerülten folytatta:

- Meglássa, hogy fog gyilkolni. Olyan borzasztó szeme van. Hogy is mondják - fordult a kifejezést várva fehérfejű udvarlójához - hogy is mondják csak?

- Diabolikus...

- Az, diabolikus szeme van. Hallja Vrabély, megmondhatná neki, hogy ne nézzon rám...

A mama is, Lenke is, Vrabély is a kispapra néztek és a szeminárista egyszerre megérezte, hogy róla beszélnek. Gyorsan cigarettre gyújtott és felsétált a kormányshoz. Gerzoné egy percze utána néztek, aztán Miczinek már eszébe jutott valami új kérdés a hunnokról és Lenke

is talált emlékezetében valami politikai csodát, amelyre nézve a Vrabély szakavatott felvilágosítását kívánta hallani. Két perc múlva a kék reverenda már feledésbe merült, csak a teljesen elhanyagolt mama nézett fel néha a kormányos emeletére, ahol egy kék ruhás alak magaslott háttal a társaságnak, mozdulatlanul. Ahogy néha körülburkolta a cigarett-füst és aztán kivált a foszló füstből: a mamának úgy tetszett, hogy az az alak reszket. De ez káprázat is lehetett. Magában mégis azt gondolta Gerzon Györgyné:

- Voltaképpen számárság, hogy a papnak nem szabad házasodni. Nem is csoda, ha aztán olyan rosszak...

A hajó már az eskütéri állomáshoz közeledett. A lányok fölemelkedtek. Ugy tetszett a lebegő piros csipkekalapjukról, mintha valami nagy, piros madarak emelkednének a levegőbe.

A fehérfejű udvarló átvette a Miczi napernyőjét és előre állott, hogy a diadalmi lobogónak előléptetett esernyővel vezesse a friss, virágzó sereget. Miczi nyomon követte és keményített friss ingével, angolosan egyszerű barna szoknyájával, most még nagyobb feltűnést keltett a földélzeten. Lenke elfogadta Vrabély karját és az arcán csodálatosképpen meg se látszott az erőlködés vagy fáradtság, holott olyan régen hallgatta az érdekes magyarázatokat. Leghátul botorkált a mama és lopva még egyszer felpillantott a hajóra, ahol a levegőben még mindig reszketni látszott az a hatalmas, ifjúi kék alak.

Vrabélynak hirtelen eszébe jutott valami és felszólott az emeletre:

- Papom, maga nem itt akart kiszállani?

Rekedt, lázas hang felelt:

- Tovább megyek.

A lányok önkéntelenül fölnéztek és még egyszer szemükbe tűzött az az ördögi diabolikus szem. Aztán a hajó kikötött, a barna fahidon nevetve sétált fel a Gerzon-család, még visszacsengett a Miczi aranyos édes kacagása, néhány pillanattal később pedig a csipkekalapok eltűntek a messzeségben. Mintha nagy, piros madarak szálltak volna el, messze, messze. A kormányos mellől a kispap hosszan nézett utánuk és remegve, babonásan suttogetta:

- Irgalom, püspök atyám... Azt hiszem, rajtam a sor...

PELYHEK.

(Hangulatok-képek.)

Isten látogatása.

Az utolsó napokban kissé érzékenyebb voltam. A kis gyermekem felébredt az álmából és az arcza sirásra torzult, de sirni nem tudott: mintha elveszett volna a hangja. Csak valami csunya, rekedt hörgése hallatszott és a kerek kis kacsójával kapálózott keservesen. Az én legjobb barátom, a doktor, aki mindig legjobbkor érkezik hozzám, most is idejében állított be és már kezében is tartotta a kanalat, hogy leszorítsa a gyermek nyelvét és belenézzen a torkába.

- Nem, doktor bácsi, nem - hörgött a gyermek és lázas szeméből véghetetlen gyűlölség lángolt.

A doktor mégis csak leszorította a nyelvét és addig kinozta az én gyönyörűségemet, míg a drága ajkak közül egyszerre valami vastag habarcs ömlött ki. Nekem körülbelül pattanásig dagadtak az ereim, az asszony is verejtékesen figyelte a doktort s ekkor egy édes, vékony hang szólalt meg:

- Töszönöm doktor bácsi, hogy tivette Ijonkának a bubust.

Én nagyon kellemetlen cinikus legény vagyok és meglehetősen régen sirtam, de ebben a pillanatban átfutott rajtam valami és a feleségem nem is értett meg mindjárt, mikor átöleltem a doktort és szinte énekelve mondtam:

- Jaj, barátom, milyen gazdag vagyok!

...Azóta az én kis Ilonkám meggyógyult és a régi gyönyörűségével keresi fel a fiókokban éppen azokat a szerszámokat, amelyek neki nem valók. Az ollót, késeket és mindenféle hajtűket úgy szedi magához, mintha orvosi rendeletre minden félórában kötelessége volna ilyen gyilkos szerszámokat magához vennie. Ha meg akarom csókolni, már megint egy csomó gátat kell elhordanom, mert bizonyos, hogy legalább is valami hegyes szerszám van a fogai közt. (A nyelvén kívül, amely már eléggé hegyes szerszám.) Egy szóval: ő már elfelejtette, hogy beteg is volt s már megint olyan pajkos, rossz és ennyivaló, mint annakelőtte.

De én még mindig tele vagyok annak a percznek érzékenységgel. És igazában meg se tudom magamnak vallani, hogy minek az emléke hat meg jobban: hogy olyan beteg volt, vagy hogy a nagy gyűlölsége egyszerre elenyészett és olyan édesen köszönte meg a doktornak, amiért kiereszkolta belőle a torkára gyülemlett habarcsot? Hiszen szeretem, veszedelmesen is szerettem mindig ezt a kis haszontalant és nagyon kellemetlenül szoktam megemlékezni az isteni hatalomról, ha éppen az én gyönyörűségemre nehezedik; de abban a pillanatban, amikor jóformán vége volt a veszedelemnek, mégis az hatott meg jobban, hogy az ilyen két esztendő apróság milyen okosan tud a gyűlölségből a szeretetbe átcsapni. Töszönöm doktor bácsi! De hát mi sugta ennek a gyermeknek, hogy a gyűlölsége oktan volt és inkább a hála, a szeretet illik hozzá? Csakugyan lakoznék az ilyen gyereklélekben valami, ami többet ér a mi kiművelt, megpróbált, agyontapasztalt eszünkénél? És nem is kellett gondolkoznia, csak úgy kiszökött belőle a hála, a szeretet - mint a ládából a rugóra járó mumus.

Tele vagyok érzékenységgel. Magamhoz ölelem azt a két esztendő édes apróságot és úgy érzem, mintha az istenséget ölelném magamhoz. És a homályban, holott csak a kis gyermekem szeme világít a lelkembe, régi emlékek rajzanak körül. Édes apámat látom, ahogy a vállára emel és úgy gyönyörködik bennem, mint én most a magam gyermekében. A két kezem beleragad fekete hajába, az ajkam odatapad a szakállához és ő mormol bár: én megértem, hogy most azt mondja, mennyire szeret. Csak éppen a szavakat nem találja hozzá és mivel-

hogy nem szeretné sokáig keresni, hát egyszerűen, szavak nélkül mormolja: édes, édes, szeretlek... Milyen értelmes voltam akkor, pedig csak a hangból kellett értenem! Az igaz, hogy a szavakat nem is értettem volna.

Még kissé fogyatékos volt a szókincsem.

Később pedig milyen csudálatosan könnyen megértettem egy hangot, egy mozdulatot - és nem is került megerőltetésembe.

Most pedig...

Az ember elveszti az első fogait és az első isteneit. Az édességek és a keserőségek, amikbe bele kell kóstolnia, lassankint megfosztják e kincseitől. És járnia kell azután hamis fogakkal és hamis istenekkel. Hiába keresem, nem találom többé az én istenemet. Ha úgy tetszik olykor, hogy szavak nélkül is megértek egy hangot, egy mozdulatot: nem hiszek már magamnak és mig az eszem döntött, több fórumot kell megjárnia minden hozzám hatoló hangnak, mint a szegény embernek, mig az igazát kijárta. Mert az életuton telerakódott a lelkem kételylyel, ravaszsággal, bizalmatlansággal, hitetlenséggel és ez a sok hideg lakó kiszorította belőlem az istent, aki nem tud lakótárs lenni, hanem egyedülvaló az égben, valamint az emberi szivekben. És most, amikor tele vagyok érzékenységgel, érzem, hogy felnőtt emberekben nem lakik az isten és ha lakik, hát hamis isten, aki még rosszabbá, vadabbá, erőszakosabbá teszi őket.

De ott van a kiüldözött isten mindazokban, akiknél egyedülvaló és nem kell megosztania uralmát kételyekkel, ravaszsággal, bizalmatlansággal. Ott van azokban, akik gyermekek voltak és gyermekek maradtak.

- Egyetlenem, kincsem, üdvösségem! Jöszte én kis aranyhaju gyermekem, hadd szoritlak a szivemre! Tebenned még ott van az isten és én már olyan régen nem öleltem az istenséget! Simulj egészen hozzám és gügyögj, fecsegy hizelkedve! Hiszen én már is hiszem, hogy az emberhez gyermeke szívébe rejtőzve ellátogat olykor az ő elűzött, elvesztett istene...

Ulalume.

A téli verőfény elöntötte és vastag, szalmaszin haja a sugárözönben kigyult, mint a láng. A tizenhat esztendeje daczára még egészen kurta ruhát viselt és gyermekes volt a bátorsága is, amikor elébem állott az utcán és valami levelet nyujtott át.

- Ő küldi, Ulalume.

Hamarosan az ötvenedik embernek se jutna eszébe, hogy hol hallotta valamikor ezt a különös nevet. A szalmaszin haju gyermek pedig, alig hogy kezembe csempészte a levelet, már el is tűnt. S talán máskülönben is hiába kérdeztem volna tőle, hogy ki legyen az a különös nevű teremtés, aki úgy találja jónak, hogy velem az utcán levelezzen. Felbontottam tehát az üzenetet, hogy abban keressem meg a magyarázatot.

Mindössze egy elsárgult papirosra nyomtatott verset találtam benne. Annak volt a czime *Ulalume* és ismerős kéz írta alá, hogy a vers Allan Edgar Poe-tól való...

*

Köszöntlek te iszákos amerikai poéta, aki a weiri rengetegben járván, nem sejtetted, hogy egykor a te fájdalmas poémáddal engem nyílt utca során föbe kollintanak. Te magad is szédülve buktál le az auberi lép mellett, amikor új kedvesed karján sétálva, egyszerre csak szemedbe ötlött a régi kedves neve: Ulalume. Nagyon kellemetlen kis eset és meghiszem neked, hogy egyszerre nagyon rémesnek találtad a weiri rengeteget. Hiszen ime én magam is úgy állok

meg a ragyogó utczában, mintha egy kicsit a fejemre esett volna a Gellért hegye. Pedig a te Ulaluméd már halott volt és csak a felirásos sírköve figyelmeztetett hűtlenségedre. De én? Isten bocsássa meg a bűnömet, hamarosan azt sem tudom: a sok közül melyik Ulalume kollintott ugy főbe. Egy kicsit sokan voltak.

Olyan mámorosan indultam el hazulról. Édes asszony csókja ég az ajkamon, egy kis baba kövér kacsói mintha most is az arczomat keresnék: és szédülő fővel érzem, hogy már nem vagyok egészen az övék. Valami bolond felhő ereszkedik közénk és amikor egy képzelem, hogy még őket látom, egyszerre vad leányok ugranak eléem és rikácsolva, fenyegetve, a hegyes fogukat mutogatva vijjognak: Ulalume! Ulalume! Te is csak olyan vadállat vagy, mint a többi és hagyjád, hogy megölted szegényt, de még csak a lelked se lázadoz, még csak gondolnod sem kell reá sohasem. Pedig véresre szívtad az ajakát és megmártottad törödet a szívében. Koszorusan járod a világot, pedig rengetegbe rejtőzve, vadat és köveket meghatva jajgat Ulalume, a szegény Ulalume...

Ulaluménak valószínűleg szőke volt a haja, mert mindig bolonddá tett a szőke haj. És kábultan vergődve tovább, azt hiszem, már bontakozik is előttem valamelyik Ulalume alakja. A kék szemeit világosabbra mosta a patakozó könny, a hamvas arcját halványra szívtad a fájdalom és a szőke haja - ah, a szőke haja most is csak olyan, mint a biblia asszonyának sugárkoronája. Valamikor elvakított vele a káprázó szemekkel álltam meg előtte. Leány - az enyémnek kell lenned! És akkor olyan hűséges, erős, brutális tudtam lenni, a milyenné csak a leghőbb vágy teheti az embert. És nem tehetett másként, szeretnie kellett. Rózsaszín felhők ereszkedtek reánk és nincsen az a teremtet ember, aki közénk tudott volna férközni. Csak éppen a bolondságnak, a szeszélynek volt hozzávaló ereje, hogy kettőnket egymástól elválasszon. Mert a mikor egyszer mások is voltak mellettünk, - istenem, én nem is láttam őket, - úgy éreztem, hogy meg kell csókolnom a szemedet. S meg is tettem.

Rám szólótlál:

- Menjen innen!

A szemed egészen mást mondott, a szemed valósággal rám parancsolt, hogy ne merjek hinni a szavadnak, a szemed halállal fenyegetett, ha neked engedelmeskedni merek. De a kezéd intett és nekem arczomha futott a vér. Ah, ha te idegenekért csak egy percze is el tudsz engem küldeni, ha komédiából megállod, hogy ne legyek melletted: akkor megyek, akkor én nem látom meg, hogy mit parancsol és mivel fenyeget a szemed, hanem futok és azután sirjál, sirjál, amíg a szíved megszakad.

Egy darabig azonban úgy volt, hogy az én szívem fog megszakadni. Nagyon bolond dolog, amikor az ember büszke és erős akar lenni, a szíve pedig egyszerűen kijelenti, hogy neki nem tetszik büszkének és erősnek lenni. Éppen ellenkezőleg. Meg akar alázkodni és fel akar olvadni. Még szerencse, ha az ember ilyenkor néhány mértföldnyire van és jut egy kis ideje, hogy a szívét jobb erkölcsökre tanítsa és minden elhamarkodástól megóvja. Az igaz, hogy ezenközben a szív, mint valami daczos gyerek, a sok sírásban kifárad és elalszik. Mire pedig fölébred, némiképpen már elhomályosodott a memóriája. Új vágyai, új szeszélyei támadnak és - ah Ulalume! olyan sok kék szem van a világon és mindegyikből új világ integet az ember felé. Ha ott, a szívben valami pápaszemes filozófus ülne és nem egy kis bolond gyermek, aki nem mindig a logika szabályai szerint cselekszik: talán fölöttébb szégyelném magamat, hogy jóformán okát se tudom, miért felejtett a szívem. De így?

Bocsánat, Ulalume! Én meglehetősen okos ember vagyok, de a szívemről nem merném ugyanezt mondani...

*

A ragyogó téli verőfényben már magamhoz térek kissé. Csak elnézem ezt a te üzenetedet és már úgy találom, hogy voltaképpen nem is vagy a régi, jóízű Ulalume. Ugy lehet, hogy neked is csak véletlenül jutott eszedbe a mult. Mert talán éppen kellemetlennek találtad a jelent. Az idő nem állt meg azóta és ha máig nem kísértett a gondolat, hogy az én amerikai kollégám versével főbe kollints: talán a te szivedben is csak olyan bolond gyermek dolgozik, mint az enyémben és te is úgy láttad, hogy még sok okos szem van a világon, amelyből új világok integetnek feléd. Ah Ulalume, sejtelmem támad, hogy te is csak olyan hűtelen voltál magadhoz, mint én!

És most már el is dobom magamtól ezt a nyomtatott papírost.

Sokszor ellátogatott hozzád a lelkem, hogy átöleljen mint a holt anya az ő ismeretes három árváját, amíg azt hittem, hogy szenvedés a napod és szenvedés az éjszakád. És nyomorultnak éreztem magamat, a míg azt hittem, hogy fájdalmat okoztam neked, aki sohasem tudnál fájdalmat okozni. De most úgy érzem, hogy vége. Valami hideg lehellet érint és én kijózanodva mondom magamnak: Ulalume azt akarta, hogy boldogságomban álljak meg egy pillanatra és lelkemben kinezva támadjon fel az ő emléke. Hogy felzokogva, szivemben égető sebbel nézzek vissza a multba. Azt akarta, hogy én is szenvedjek, ha ő annyit szenvedett. És ha azt akarta, akkor ő nem is szenvedett. Mert nem akarhat fájdalmat okozni, aki csak egyszer is érezte, hogy mi a fájdalom. Akkor Ulalume nem szenved, csak haragszik.

És ha haragszik, akkor már nem is Ulalume.

A sebedovszkai erdő.

Ha én utazom Kiev irányában és a sebedovszkai erdő tájékán véletlenül kitekintek a kupé ablakán: a vonat érzéketlenül tovább robog és én elborulva, szomju lélekkel, csak tűnni és távolodni látom a csudálatos kis erdőséget. Ah, az én vágyamnak sok minden elérhetetlen, amiért Romanov Miklós császárnak csak az ajkát kell megnyitnia, hogy már teljesüljön is. Amikor ő vele robogott a vonat s az egyhangú tájban kimerült szeme fölragyogott a sebedovszkai erdő láttán: csak intenie kellett s a sebedovszkai erdő egyszerre vasuti megállóhelyé lett. Fütty hangzott a csendességben és a vonat megállott. A fehér császár pedig karon fogta ifjú feleségét, vissza se tekintett s megindult egy kis sétára az erdő felé.

Hallgatagon indult nyomába a vonat egész társasága.

...És az egyik kupé ajtajában megállott egy fehérhaju, magas férfi. Azt gondolta magában, hogy a vasutaknak éppen elegendő megálló-helyük van amugy is, valóban fölösleges dolog, hogy még szaporítsák. Fiatal lábakkal ő is megtette ugyan, hogy egy rózsáért - nemcsak egész erdőért - megállította élete vonatát, mert a fiatal szívek nem tartják magukat szigorúan a kereskedelmi miniszterek szeszélyeihez s ha a tisztelt miniszterek nem tartják szükségesnek, hogy minden rózsánál megállóhelyet tervezzenek, hát a fiatalok le is ugranak a robogó vonat-ról, csak hogy egy-egy rózsát leszakítsanak. De ah, elkövetkeznek az idők, amikor a lábak nem fiatalok többé, nem egy rózsáért, de egész erdőségért sem hajlandók robogó vonatokról leugrani és a szalon-kupét sokkal kényelmesebbnek érzik a természet legszebb erdőségeinél. Milyen jó ilyenkor, ha az ember szépen bepólyázhatja a lábait és pihenhet a legutolsó állomásig!

A fehérhaju férfi felsóhajtott:

- Le kellett volna függönyözni az ablakokat, hogy a császár ne lássa meg a sebedovszkai erdőt.

Aztán fáradtan, roskadozó lábakkal erőlködött le a kocsiról, hogy elkísérje sétáján az ő urát és parancsolóját. Ura és parancsolója fiatalon sietett előre s a szegény fehérhaju ember nagyon

kifáradt. A hideg levegő daczára verejték futotta el, valami érthetetlen remegés vett rajta erőt, a szemeire köd ereszkedett s úgy rémlett neki, hogy a sebedovszkai erdőből egy magas, kaszás alak fut feléje, aki le akarja kaszálni, mintha csak közönséges fű volna. Sikoltani akart s hangja is megtagadta a szolgálatot. Csak értelmetlenül dadogta:

- Vigyetek... vigyetek...

Mire visszavitték a kocsira, már hideg volt és halott szegény fehérhaju ember, szegény Lobanov-Rosztovszkij Elek Borisovics...

*

A sebedovszkai erdő ölte meg az öreg orosz külügyminisztert. Volt volna csak pusztaság vagy hómező és nem csalogató erdő: a fehér czár szépen ott maradt volna kupéjában és Lobanov most ott volna újra kíséretében, nem pedig a kievi pályaudvarban, virágok közt, de hideg érczkoporsóban. A sebedovszkai erdő zöld lombokkal integetett Romanov Miklósnak és megölte az ő hűséges, öreg tanácsosát. Az ember hajlandó volna romantikusnak beállni és versekben hirdetni, hogy az erdő boszut állott a leszakított virágokért. Mert a herczeg szakított egynémely virágot és nem riadt vissza egy kis asszonyszöktetéstől sem. Amikor Konstantinápolyban nagykövet volt, saját titkárának feleségét szöktette Nizzába s az állását hagyta ott egy kis törékeny asszonykáért. Ugy gondolta még akkor, hogy Európa nem ér fel egyetlen édes pásztorórával - amely felfogás nem kvalifikáció ugyan a külügyminiszterségre, de azért szintén megvannak a maga előnyei.

Egy azonban bizonyos. Az asszonyokkal való bajlódásai szépen kifejlesztették benne a diplomataérzékét. Aki két asszonynak barátja, annak mind a két asszony ellensége. De Lobanov kedves volt mindegyiknek - mint ahogy a politikában is módját tudta később ejteni, hogy senki se nehezteljen reá. Amit például most legutóbb cselekedett, hogy a féltékeny francia köztársaság szemeláttára komoly szándékkal közeledett a hármas szövetséghez és ezt úgy tudta rendezni, hogy Franciaország még se haragudjék, az fölöttébb hasonlít ama veszedelmes vállalkozáshoz, amikor don Juan a legféltékenyebb kedvesnek megsimogatja a haját és szépen altatgatja:

- Én most elmegyek háztüznézőbe, de te okosan fogod magad viselni, nem csinálsz szccénákat és nem kaparod ki a szemeimet. Mert te okos baba vagy és szeretsz engem...

Harmadik ember az ilyenforma biztatásnál nem tudja bizonyosan, hogy mi fog bekövetkezni s nem kaparja-e ki a kisasszony mégis don Juan szemeit. Don Juan azonban mosolyog, melegebben simogatja a baba arcát, édes dolgokat sug a fülébe és tudja bizonyosan, hogy a kis baba sirva és nevetve akaszkodik a nyakába s legföllebb annyi szemrehányást enged magának: menj, menj te rossz ember, de szeretni fogsz, ugy-e, hogy szeretsz? Mert don Juan kedves ember és tud az asszonyok nyelvén beszélni. Lobanov pedig ifjúsága minden órájának leszakította virágát s a szerelem iskolájában jól megtanulta a politikát. Amit ifjúságában olyan szépen kezdett, azt öreg korában sem egészen dicstelenül folytatta. Rózsák között járt mindig - a kedves, a rózsás don Juan és szerették azok is, akiket szeretett és azok is, akiket megcsalt. Valamig csak a sebedovszkai erdő üzenetet nem kapott, hogy boszulja meg a leszakított virágokat és ölje meg don Juant. Akkor Lobanov lehajtotta a fejét s meghalt. Most pedig ott fekszik a kievi pályaudvarban érczkoporsóban, de a koporsóra rózsát tettek, hogy rózsák alatt pihenjen.

És rózsákat küldenek politikai sirjára is. Azok is, akiket szeretett és azok is, akiket megcsalt...

Egy oláh Tartarin.

Mint egy künrekedt, ázott madár, minden éjjel bekoczog ablakomon.

- Bejövök.

S én kiteszem dolgozó asztalomra a cigarettes skatulyámat. Tudom, hogy bejövet első dolga belenyulni, aztán vörhenyes sörtével sövényzett ajkai közé szorítva a szivarkát, szinte a szeme is kidüled, míg lámpámnál rágyujt. Kékes füstfelhővel telik meg a szoba s Traján egy-egy pillanatra eltűnik szemeim elől. Ez a forró, foszlékony füst az ő misztrálja, mely felforralja fantáziáját s aztán beszél, beszél, én pedig úgy érzem, hogy a Tartarin bolond hazudozása csapja meg füleimet.

Százszor kilöktem volna már, ha olyan bolondul jámbor arcza nincsen. Minden szava hazugság, de olyan naiv hiszékenységgel tálalja fel, hogy órahosszant el tudom hallgatni, mialatt maga is belelovalja magát abba a hitbe, hogy mindaz való igazság, amit a füstben felforralt agyvelő mondat véle. A mócz havasok éles levegőjéről úgy beszél, mintha Délfranciaország meleg lehellete északsarki áramlat volna hozzá képest s mialatt kezemben szüntelen serczeg a dolgozó toll, egész komolyan beszéli, hogy a prahovai völgyben sokkal levesesebb narancs terem, mint Itáliában.

Munka mellől, föl se tekintve, odadörmögöm neki:

- Traján, Traján!

S vérszemet kap. A kanapéről (egészen tönkretette már) felugrik s szétfujja a vastag füstfelhőt maga körül. Mint egy gyermek-angyalarcz, úgy bukkan ki az oszló füst mögül.

- Nem hiszed? Hát jól van. Nyári szabadságra, ha hazamegyek, szeptemberre hozok neked egy ládával. S aztán tudd meg, hogy milyen a mi narancsunk. Ez, amit ide fenn hármával veszteget a kucséber egy hatosért, kifacsart citrom ahhoz. Milyen leve van és milyen zamatja...

Meggyujtom a másik szobában a lámpát, a cigarettás dobozt is beviszem s aztán intek az én Tartarinemnek.

- Feküdj le Traján. Hadd csinálom meg a postát, aztán a tied leszek.

- Jó, jó. Hanem a narancsunkat meg kell ismerned.

- Meg fogom ismerni!

Pőfékelése behallszik hozzám s én gépiesen dolgozom. A szolga kinyitja az ablakot s mialatt a füst lassan kihuzódik, érzem a langy tavaszi lég üde áramlását. Ez az én áldásom, ez az én gyönyöröm. Ez a friss, megfizethetetlen, tápláló levegő mely szeretve hömpölyög be hozzám s lecsókolja homlokomról a verejtéket, mely a folytonos munkában arcomra verődött. Még azt a lámpát is feledtetni tudja vélem, mely itt áll közel a fejemhez s forralja, gyújtja agyvelőmet. Mit fogok én csinálni nyáron, mikor az udvari levegő is csak olyan forró, csak olyan égető, mint idebenn akár a lámpából kisugárzó melegség? Meg kell bolondulnom.

A másik szobából bekiált Traján:

- Jött már távirat Prasmárról?

- Hát királyt választanak-e ott Traján?

- Nem. De ma nyitják meg a takarékot. Azt is én kezdeményeztem. Bolond móczok, maguktól nem tudnának azok semmit. Vezér kell nekik...

- Hát mért nem mészsz haza Traján?

- Megyek, csak végezzek.

Most megint arról akarna beszélni, hogy jogász. Pedig reáliskolát végzett, azt is csak ötöt s a szerkesztőségi udvaron mindenki tudja, hogy könyörületből vették a laphoz, mert éhen halt volna az utcán. Az az izolált román kör nem akart rajta segíteni. Egy ideig eltűrte, hogy ott háljon a kör kanapéján, aztán mikor lábtól lekoptatta a bőrt, onnan is kihajították. Most lapnál van. Az »Eljegyzések, esküvők és halálózások« rovatát vezeti. Éjjel sosem volna dolga, de mindig benn marad - cigarettázni, amit nappal nem tehet. Ha sok a dolgom, ajánlkozik, hogy segít, de még nem kértem belőle. Így is elég hazugság kerül a lapba, minek tetézni?

Megujra bekiált hozzám:

- Blaháné az idén Koritnyiczára megy nyaralni. Te, az az aranyos asszony. A multkor bemutatattak neki. Az a halszemű doktor. Ha kapok előleget, nyárára én is odamegyek.

Mefisztó feltámad bennem:

- Hát aztán Koritnyiczáról hozol nekem narancsot?

- Hát hiszen haza is megyek én onnan. A narancsod megkapod, attól ne félj.

- Nem, nem félek.

Egyszerre felugrik s befut hozzám. Széket von oda s mellém ül.

- Látod, lejöhetnél te is hozzánk. Anyám szívesen látna s a fáták... oh milyen fáták vannak mifelénk. Láttál-e már oláh fátát?

- A bánóságban.

- Suviksz. (Ezt a szót nagyon szereti Tartarin akarom mondani: Traján.) A mieinket nézd meg. Az arcza tej, a mosolya rózsza, a teste hab... tejhab. Csupa gyönyörűség. S a haja? Sűrű, mint az erdő, bogár, mint az éjszaka, még illata is van.

- Nem megyek én Traján. Van nekem édes anyám, ahhoz megyek. Meg aztán kis leány is vár engem otthon. Aranyhaju, szerelmes leányka... ahhoz megyek.

Traján felsóhajtott.

- Én megcsaltam a leánykám. Nem tehetek róla, a színháznál belehabarodtam egy másikba. Ha tudnád, hogy szeret ez engem? A két karját átkulcsolja a nyakamon s úgy kér, hogy protezsáljam. Most csak kóristáné, szeretné, ha rendes tagnak szerződtenék. Beszélni fogok az érdekében az igazgatóval.

- Hát ismered az igazgatót, Traján?

- Nem, de meg fogom ismerni.

- Bolond, nem hallgat az te rád.

Traján felpattan.

- Mit? hogy nem hallgat! háborut indítok ellene, lerántom a sárga földig, a primadonnájáról azt mondom, hogy liba, a darabjáról, hogy számár, róla magáról, hogy tigris...

Soha életében nem irt egy sort a színházról, de minden este ott van. A potyajegy örökösen nála van s ha olykor mégis más akar elmenni, főleg premiérek idején, akkor a színházi jegy-szedővel trafikál vagy ha másképp nem megy, pénzen is vált jegyet. Ilyenkor egy hétig fagy-laltot vacsorál, egy snitt mogyorót, de őt a színésznépnek látnia kell, hogy azt higgye felőle: ő a színi referens. Hiszik is, de már maga sem különben. Véleményt mond, együtt fagyaltozik a színészekkel s szidja a távollevőket; fenyegetődzik, hogy de majd lerántja azt meg azt, nem türi, hogy így legyen ez meg az, a komikusról meg fogja irni, hogy örült, a népszínműénekes-ről, hogy elitta a hangját, a naiváról, hogy nagyanya s aztán bemegy a szerkesztőségbe meg-irni, hogy: Bolond Gergely napidijas eljegyezte Vézna Terézt...

S nekem is így beszél. Hiszi, hogy én is hiszem kritikus voltát. S miért ne hinném, mikor maga hiszi erősen?

- Feküdj le Traján, hadd dolgozzom.

Rágyujt és békén hagy. Sürgönyök, ujdonságok tömkelegében meg is feledkezem róla, csak a behuzódó füstszalag figyelmeztet egyszer-egyszer, hogy Traján odabenn rontja a divánt. (Hogy megszid érte bennünket az igazgató!) Mire elkészülök, Traján kezében a kiégett szivar-csutkával elaludt. Egy világért sem költeném fel. Így álmában, olyan igaz, hamisság nélkül való. Szelid, pörsögéses arczu, lemosolyog róla a butaság, a csöndes, vizet nem zavaró mőczgyerek. Inkább várok még egy félóráig, hadd aluszsza ki magát édesen. Tán álmodik is az ő furcsa havasairól, havasok tövében piruló leveses narancsról, bogárhaju, tejhabtestű fátákról, akik őt szeretik, dédelgetik és a fülébe sugdossák:

- Traján, te nagy Traján...

Vagy tán az édesanyjáról, akit ő megtett nagy gazdagságban dusálkodó nagyasszonynak s aki szegény mással olvastatja el magának, ha az ő Traján fia levelet ír, hogy: dolgozzom anyám, még csak egy pár nap, aztán nagy ember leszek, gazdag ember leszek s nem fogsz többé idegenek kenyerén élni... Édes, jó anyám.

Künn már hajnalodik, megrázom Traján vállát.

- Jössz a kávéházba?

Tartarin fölébred:

- Nincs pénzem. Édes anyám csak holnapra küldi...

Strófák az ártatlanságról.

Semmi kedvem, hogy szentiváni énekbe fogjak az ártatlanságról. Elég unalmas az ártatlanság azoknak, akik nyakig vannak vele s elég baj azoknak, akik már elvesztették. Már akkor sokkal szívesebben énekelnék a bűnről: mulatságosabb és többeket érdekelne. S volna is valami kérdeznivalóm. Hogy miért szeretik csak titokban s miért röstellik nyilvánosan elismerni szeretetreméltóságát? Végre is bizonyos, hogy ezen a világon mindent az Isten teremtett, aki az embernek is életet adott s a szegény halandónak csak egy alkotása van: a bűn. S ez egyetlen gyermeket tanítják megtagadni a testvérei, az atyaisten többi teremtményei kedvéért. Az embernek szeretnie kell a felebarátját, aki néha igazán haszontalan fráter s türelemmel kell lennie még olyan állatok iránt is, amelyek ugyancsak próbára teszik a türelmességét. Csak éppen a bűnt, az egyetlen szülöttét, ezt a mulattató, pajkos teremtményt kell megvetnie, holott uton-utfélen kíséri és kísérti. Szeretném ezt megkérdezni, kivált azért, mert voltaképpen alig kapnék más feleletet, mint hogy nem vetik ám úgy meg a bűnt, szeretik is, mulatnak is vele, csak éppen a társaságban titkolják. Ami természetes is, mert ez a kölyök, ez az egyetlen gyermek nem éppen fashionable s olyan okos, hogy zavarba hozhatja a kedves szüleit...

*

Mondom: ha már énekbe fognék, inkább a bűnről énekelnék. De egyáltalán nincs énekes kedvem. Egy ujdonság emléke bánt, amely valami amerikai ujság nyomán került az európai papiroslepedőkre. Azt olvastam belőle, hogy az Egyesült Államokban a szenátusba akarták választani mr. Yankeet, akit mindenki tisztelt és becsült New-Yorkban és környékén, mert tiszteletre és becsületre méltó férfiú volt s azonfelül nemcsak közremunkált a város felvirágoztatásán, hanem tíz vállas fiúnak is életet adott, hogy szükség esetén tizzel több katona védelmezhesse a virágzó várost. Harmincz esztendőn át ismerték a szomszédai és azok is,

akik a város másik végén laktak. Ha magyar politikusnak teszi meg végzete, nem éppen szokatlan módon elmondhatja vala, hogy élete nyitott könyv, amelyben tudvalevőleg mindenki olvashat, aki annak idején nem mulasztotta el az ábécé misztériumaiba behatolni. Szóval: mr. Yankee olyan yankee volt, amilyent az amerikai Ur csak jókedvében teremthetett. S mr. Yankee még sem került a szenátusba, sőt szégyenszemre kellett megszöknie New-Yorkból, hogy be ne törjék az ablakait és a fejét. Mi okozta a nagy változást? Valamelyik ellenjelöltje, aki örökölhette valamilyen hiénától, kiásta az érdekes mr. Yankee ókorából, hogy husz éves korában olyan nevet talált egy bélyeges papirosra írni, amely már nem vágott össze az ő apától öröklött nevével. Váltót hamisított. Három esztendeig ült volt e kellemetlen ügynek miatta, azután a börtönből beállott valamilyen munkásházba és szerzett magának vagyont, becsülést, asszonyt, boldogságot, helyet a társaságban, szóval mindent, amire egy egészséges yankee lelkének és testének rendszerint szüksége vagyon. Harmincz esztendő pergett le fehéredő üstöke felett, öt ház homloka és tiz fiu viselte az ő nevét, boldog volt, akivel kezét fogott, jótékony célra ezerszer annyit áldozott, mint amennyit valamikor a saját jótékony céljára elsinkófált s körülötte lassankint édes, enyhe sánczokat emelt a feledés. Miután az emlékezés neki sem állott érdekében, maga is szívesen huzódott meg a kellemes sánczok mögött. Nem háborgatta senki, míg valakinek az a gondolata nem támadt, hogy az olyan tiszteletreméltó férfiúnak, mint mr. Yankee, a szenátusban kellene ülnie. Csak egy érdekelt kandidátus kellett, aki a régen elfelejtett titkot fölelevenítse, a sánczokat lerombolja s a tiszteletreméltó mr. Yankee egyszerre úgy állott ott, mint aki körül abban a pillanatban bontják le a falakat, amikor fürdőbe akar szállani. A tömeg elfelejtette, hogy harmincz esztendőn át tisztelni és becsülni tanulta, hogy éppen ezért a szenátusba akarta küldeni s már csak azt tudta róla, hogy az ókorban hamis nevet irt bélyeges papirosra. Felhangzott az obligát Gyalázat! és mr. Yankee a nyakába vette a lábait, hasonlót cselekedett tisztelt felesége és tiz fia is, aztán éjnek idején megszöktek, hogy be ne verjék ablakaikat és fejeiket...

*

Voltaképpen ez a história kevésbé érdekesen és némi változással mindennap ismétlődik. Akiknek multjában még nem vájkáltak a hiénák, naponta örvideni szoktak, ha valamilyen felebarátjukat a mentők gyufatartóinak bölcsesége szerint baleset érte. Az ostoba kis gyermekek sirva fakadnak, ha az illetékes virgács csak egyiküknek hátán is tánczolni kezd. De éppen ezért ostobák és éppen ezért gyermekek. A felnőttek, az okosak, ilyenkor nevetni szoktak. Mert végre is, a soron levő felebarát ordítása eltereli róla a figyelmet s a büntető kéz is kifárad a fizikai munkában. Reájuk tehát csak később kerül. S legalább a balesetig, a katasztrófáig, ha vulkán fölött is, de tánczolhatnak. Tánczolni pedig olyan édes, kivált annak, aki minden pillanat hajnalhasadásában utolsó pillanatát sejteti. Lám Róma, lám Páris sohse tánczolt, sohse mulatott vesztettebben, mint pusztulása előtt. És lám Nóra, aki csak bolond asszonyka, a második felvonás végén, a nagy jelenet küszöbén, vad tarantellába fog. Kell valaminek abban lennie, hogy a táncz ilyenkor jól esik. S innen van, hogy minden botrány, minden leleplezés, minden katasztrófa annyi ujjongóra talál. A spanyol közmondás szerint: mulatva mulattatják gondjaikat, hogy azalatt ne kinozza őket. De kik az ujjongók, kik a tánczoló? Két kategóriába sorakoznak. Olyanok, akik már áldozatai valamely leleplezésnek s valahányszor a harangot félreverik, ujjongva hirdetik, hogy a magasból megint közéjük sülyedt valaki, aki eddig megvetette őket, most pedig olyan megvetett, éppen olyan nyomorult lesz, mint ők. És olyanok, akik minden félrevert harang hangjára egy pillanatig lehellet-visszafojtva lesik, nem-e az ő lélekharangjuk szólalt meg s aztán annál nagyobb örömmel kiáltják tele a levegőt a hozsannájukkal. Félig hálából, hogy még nem került rájuk a sor s félig politikából, hogy eltereljék magukról a figyelmet. S ilyenek vad hallalija kergeti a szegény mr. Yankeet, a tisztelt feleségét és a tiz fiát, hogy szökjének, nehogy beverjék az ablakaikat és az éjnek idején fejeiket.

*

Engedelmet. Eszembe jut egy sereg példa és egy sereg mondás. A szegény kis bajadér, aki ezer diáknak és egy istenségnek nyújt ajkáról szerelmi italt s akit bűnös multja után Mahadó - hogy a torz poéma szavaival éljek - *tűzön ált, vészen ált égbe vált*. A bibliai Magdolna, aki szintén szerelmes utazók fájdalmainak enyhítője volt s akit Jézus szíve a mennyeknek útjára vitt. Chamillac, aki a színpadon ősapja volt mr. Yankeének s aki mégis boldoggá lesz. Maga tisztelt ősapánk és ősanánk, akik a tilalom ellenére ettek a tudás fájának gyümölcséből s akiknek az elvesztett paradicsom helyett szabad volt új paradicsomot találniok Európában, Ázsiában, Afrikában, Amerikában, Angliában és a szerelemben. Lám, az ő multjukhoz is tapadt valami, amit közönségesen bűnnek szoktak nevezni s mikor büntetésüket elszenvedték, mégsem kellett feltétlenül elpusztulniok. Mert a nagy Istenek és a nagy emberek legzseniálisabb gondolata éppen az volt, hogy megengedték a *második ártatlanságot*. Megengedték, hogy valaki bűnét levezekelve, második ártatlanságának napjait élhesse s legtisztább, legbecsületesebb életének útjára ne szórja töviseit egy elhantolt, levezekelt, jóvátett mult. Hogy ne csak a fiu ne bűnhődjék apja bűnéért, de maga az apa sem, ha már egyszer megbűnhődött és vezekelt. Hogy aki valamikor hibázott, de aztán harmincz esztendeig minden tetteivel rózsát ültetett multjának sirjára, végre ne legyen kénytelen a sirt látni, hanem csak a rózsakertet, amelyet második ártatlanságának korában teremtett, ápolt és nyitott meg embertársainak gyönyörűségeire is. Hogy könnyelmű kezek ne szakithassák ki a mindenkinek tetsző, illatos rózsákat csak azért, hogy a multnak dohos sirját mindenki meglássa és mindenki megundorodjék. Hogy mr. Yankee harmincz esztendeig becsületesen élve és dolgozva, ne legyen kénytelen éjnek idején megszökni, mert ellenjelöltje önmagát szívesebben látná a szenátusban, mint őt. Ez volt a nagy istenek és a nagy emberek zseniális gondolata s mégis csak inparlamentáris, hogy kis istenek és kis emberek csuffá tegyék ezt a zseniális gondolatot: a második ártatlanságot...

*

A törvény még disztíngvál, az ítélet már nem. Akár börtönre, akár bitóra szól: minden ítélet öl. Legalább így mutatkozik a gyakorlatban. A pokol ismer purgatóriumot, ahol a bűnös megtisztulhat, a föld nem ismer. Pedig a törvény voltaképpen javítani akar és bármilyen tulzott, van valami pszichológiai alapja a tizenhatszázad álláspontjának, hogy aki a becsületesség keserű kenyerét ette, azontul féltékenyebb lesz becsületére, mint bárki más. S nem is akar a büntetés egyéb lenni, mint az a gyík, amelytől már megijed, akit a kigyó egyszer megcsipett. Csakhogy a tisztelt törvényhozó urak sohasem voltak mentek egy kis tévedéstől s számításaikból kifelejtették a tömeg durva érzékét, amely fokozatokat nem ismer és nem akar ismerni. Ez a durva érzék aztán lehetetlenné tette a büntetés igazi célját, amely nem abból áll, hogy valakit ártalmatlanná, hanem hogy másodszor ártatlanná tegye. A tömegnek egyet jelent az az ajtó, amely a börtönre ítélt mögött becsapódott és az az éles szerszám, amely a Henry fejét elválasztotta törzsökétől. Hiába beszélnek a büntetés nemeiről: nincs különböző büntetés. A különbség legfeljebb az, hogy akit halálra ítélnék, az gyorsan hal meg s a nagy tömeg elemezhetetlen érzésekkel meg is siratja, akit pedig börtönre ítélnék, annak naponta kell meghalnia s ha harmincz esztendeig kihuzta s már remélni kezd, mr. Yankeének egyszerre szöknie kell. S még szökésében is a tömeg gyilkos gunyja kíséri. Ezért igaz a német filozófus mondása, hogy: az a mi bűnünk a bűnösökkel szemben, hogy úgy bánunk velük, mint gazemberekkel és nem mint betegekkel. Tessék elhinni, hogy kuruzslók vagyunk, akik a beteget úgy gyógyítjuk meg, hogy megöljük. Pedig hát az ártatlanság elég unalmas azoknak, akik igazán ártatlanok s elég baj azoknak, akik elvesztették. S mr. Yankeének a másvilágon a purgatóriumot is el fogják engedni, amivel mi nem igen biztathatjuk magunkat...

Az ismerkedő parlament.
(Az 1896-1901. ciklus megnyitója.)

- Béni! Perczel Béni!

Molnár Antalt kiáltotta ezt a nevet úgy tíz óra tájban a levegőbe. Már nem bírt a gólyákkal. Ezek az ujdonsült honatyák valahol utközben elhagyták a trémájukat s mindjárt olyan bátor-ságosan érezték magukat a tisztelt Ház folyosóján, mintha ott születtek volna. Még kritizálni is mertek. Ahogy Molnár körülvezette őket és megmagyarázta nekik, hogy ezután eléggé kényelmesen élhetnek, mert a folyosó egyik végén bemennek a pénztárba, ahol a fizetésüket kapják, a folyosó másik végén pedig már ott van a buffet, ahol el is költhetik - a gólyák felhúzták az orrukat és keveselték a kényelmet.

- Kissé fogyatékos berendezés, merészkedett elő a kritikus megjegyzés az egyik gólya csőréből.

Molnár Antal tovább magyarázta nekik:

- Van toalett-szobánk, elfogadó-szobánk, vendéglőnk és trafikunk. Azonkívül telefon-ketrecz, elreteszelt folyosó, szellőző ablak és olvasó terem. A tisztelt gólya idebenn a Házban megmosakodhatik, rendbehozhatja a fürteit, (ha még vannak), megihatja teáját sonkával, vagy anélkül, telefonozhat a klubba, hogy mikor tegyék ki a tarok-kártyákat, tanácskozhatik az ország dolgáról, fogadhatja a haluskáit, megebédelhet, elolvashatja az ujságjait, elintézheti a korrespondenciát, feladhatja a leveleit, még az érkező pénzeit is fölveheti - hát mit akartok még?

Valamelyik gólya tovább kérdezősködött:

- S hol van a hálószoa?

Ez volt a pillanat, amikor Molnár Antal Perczel Béniért kiabált. Mit? Még hálószoa is kellene? A régi jó világban a képviselők, ha már aludni akartak, bementek az ülésterembe s ha Ugron a dörgéseivel nem hagyta őket aludni, hát annál dühösebb kormánypártiak voltak. Még a szegény Pantocsek is beérte az ülésteremmel s csak nagyon viharos üléseken kívánt más pihenő helyet, mert - azt mondta - ő nem tud a gőzösön aludni. (A mennybéli elnök azóta be is rendezett neki egy pihenőt, ahol nagyon nyugodalmas helye van.) De ő is régi képviselő volt már, amikor ilyen kívánságokkal mert előállani. Ezek a gólyák pedig, akik maguk is csak hálósobák, mert a jó Isten tudja, hogy mi alszik még bennük, ezek már az első napon követelőznek.

- Béni! kiáltotta Molnár Antal, hogy az illetékes közegnek szolgáltatssa ki az elégületleneket. S csak amikor senki sem felelt hívó szavára, akkor jutott eszébe, hogy Perczel Béni kibukott, szegény. (Ámbátor a nagy üléseken ott lesz minden bizonynyal. Csak keressétek valahol. Ott fogja számolgatni, hogy megvan-e a kormánynak a többsége?).

Molnár Antal tehát maga bánt el a gólyákkal.

- Hálószoa kellene? Majd ad nektek Drexler korhelylevest, az is megteszi. No nézze meg az ember. Már mit is nem akarnátok? Hát a mamát ne hozzam ide nektek? Ti... ti körjegyzők!

Aminthogy igaz is. Hungária asszony hiába ünnepelte olyan nyilvánossággal az ezredik születésnapját, ugyancsak fiatalos hiusággal szemelte ki, hogy kik viseljék a képét. Mennyi fiatal ember! Mennyi körjegyző! S még aki öregebb volna, az is hogy kicsinosította magát. Madarász József például, hogy ne kelljen magát csinosítani, inkább el se jött. (Ugy szakadt aztán a korelnökség minden disputa nélkül a Janicsáry Sándor nyakába.) Az új képviselők közül meg éppen senki sem mert öreg lenni. Az egy Rigó Ferencz, aki csak félig új, mert már volt képviselő s aki talán nem igen illenék már körjegyzőnek, úgy kicsipte magát, hogy huszár lehetne a hercegprimás mellett. A bajusza meg olyan keményen pöndörödik kétoldalt, hogy

egy-egy graciózus ballerínát játszva megbirna. A többi honatyá, ahogy elvegyül a folyosó nyüzsgő sokadalmában, mind olyan fiatal, olyan piros képü...

Utoljára már meg se férnek a folyosón. Az alacsony üvegajtókon áttetszik a zöld padokból összerótt félkör, valamivel feljebb tarka női kalapok libegnek a karzaton, mint a színes pillangók, s egyszerre a zöld padokból és a szép asszonyi szemekből valami delejes áram ömlik a nyüzsgő honatyák felé. Nem állhatják tovább. Be kell menniük az ülésterembe, ahol látni az embert és ahol az ember is láthat. A sárgavirágos szőnyeget egyszerre ellepi az egész nagy sereg s most már az üvegtető alatt, csodaszép asszonyok szomjas pillantása mellett folyik tovább az ismerkedés. Imitt-amott az ismeretes és ismeretlen fejek között már kimagaslik egy miniszter is. Valahol a jobboldalon pedig világitani kezd egy tiszta, bajusztalan arc: mintha a Wekerle Sándoré volna. Pedig csak Emmer Kornél keresi a helyét. (Ezt a karzati asszonyok kedvéért hozta be Bánffy; úgy megszokták már szegények, hogy olyan bajusztalan embert is lássanak, aki nem pap.) Egészen lenn, az ajtó közelében meghuzza magát Szilágyi Dezső és csak néz maga elé az okos, álmodozó szemeivel, mintha azt lesné, mikor foghatja meg a csengőt.

...Azaz hogy azt a csengőt csakugyan megfogta már valaki és rázza, rázza. De olyan furcsa. Nem megy fel a dobogóra, hanem megáll odalenn s úgy harangoz.

Regele bácsi volt, a Ház fő irodavezetője.

- Csend! Csend! - rázza ki a figyelmeztetést a csengőből s a völgy sokasága iparkodott hamarosan a zöld hegyoldalakra. Jobb felé egy percz alatt megteltek a padok s akkor, mint ősszel a madarak, egy csoportban délnek huzódtak a többség tagjai. A nemzeti párt feje fölött széles vonalban helyezkedtek el s Apponyiék, hogy a veszedelmes közelséget elhárítsák maguktól, meginvitálták a hely nélkül szűkölködő néppártiakat, akik most ott vannak üllő és kalapács, szabadelvű párt és nemzeti párt között. Különben másfél padban nagyon szépen elférnek, mert a papjaik meglehetősen soványak és a Molnár apát lilaszín öve is csak olyan női derékot érne körül, amely ötven centiméteren túl nem terjeng. Így egyesült erővel: nemzeti párt, néppárt és a többség oldaláról odaszorult szabadelvű tartalék mégis megtöltik azt az oszlopot, amelynek csucsán Apponyi immár husz esztendeje virraszt a szegény Magyarország ágyánál. A többi virrasztó: a függetlenségi párt már kisoványodott az oszlopából és a vastag Rigó Ferencz egymaga nem tudja kitölteni a rettenetes hézagokat. Pedig az ellenséges árnyalatok nem kerestek külön-külön helyet, hanem inkább összebujtak, mint a fázó madarak.

- Összébb, gyerekek, nagyon hideg idők járnak s már olyan sokan lebuktak közülünk a hóba...

Összébb... Bizony már jobban össze nem is bujhattak a szegények. Az egész ellenzék, még ha a párton kívül állókat is hozzáveszem, együtt is elvész a szabadelvű áradatban. Ugron Gábornak nyoma sincsen s gróf Apponyi Albert is olyan magányosan, olyan szürkén mered ki az árból, mint egy kopár szirt, amely virágok nélkül, koszorutlan csak sasoknak szolgál tanyául. A nemes gróf az ő nagy magányában, mint literátus ember, talán Ágota kisasszonyra gondol, aki gyuladó szemeivel éppen olyan tehetetlenül nézi, hogyan hasogat a gyilkos Körös évről-évre részeket az ő szépséges kertjéből. Hajh... a nemzeti párt kertje! Most már kevés benne a virág és a magára maradt kertész reggeltől estig a könyeivel is megöntözheti...

A csengő hangja elveszett és fölemelkedik a háznagy, Csávossy Béla. Az övé az első szó.

- Tisztelt Ház! A házszabályok értelmében ki kell szemelnünk a korelnököt, aki a tanácskozást vezesse. Ugy tudom, hogy Madarász József távollétében erre a tisztségre Janicsáry...

Még csak idáig jutott beszédében s ekkor csuda esett. Mintha valami csunya, fekete felhő feküdt volna az üvegtetőre, egyszerre sötétségbe borult az egész terem, kísérteties nesz támadt s huhogás hangzott. Ahol még az imént Lukács Gyula ült, úgy tetszett, hogy valaki megnyitja a száját s ime, egy csuf, lármás bagoly repült ki belőle: *az első közbeszólás*.

- Egy zsandárkáplárt kellene az elnöki székbe ültetni!

Elnök még nem volt, aki csöngessen és elűzze a káprázatot. Csak a többség rázta meg magát, hogy hangos szavával elkergesse a sötétséget és a baglyot.

- Gyalázat! - hangzott tehát a jobb mezőről.

- Gyalázat, ami odakünn történt az országban, próbált a bagoly még egyszer huhogni, de a többség ereje már megdöbbsentette és visszamenekült odujába. Az üvegtetőről is elszállott a fekete felhő és miközben a nap megint előmlött a völgyön, Janicsáry Sándor lassan megindult az elnöki dobogó felé.

- Magaddal ne vidd az ördögöt - sugta utána Mikszáth Kálmán. Mert öt esztendővel ezelőtt az öreg ur egy kicsit elszólta magát s mikor nem találta meg a kellő kifejezést, azt találta mondani a magasságban: - *Az ördög tud elnökölni!* Az öreg ur nyilván maga is félt, hogy megint kiszalajtja az ördögöt s inkább följegyzett magának egy hangulatos megnyitót. Most hát nem is akadhatott meg és katonás rövidséggel, de nagyon szépen üdvözölte az új képviselő-házat. Még a gesztusa is olyan szabad volt, mintha csak az egész Háznak odanyújtotta volna a kezét:

- No... szervusztok...

Aztán leült. A papiros, ami előtte feküdt, azt sugta neki, hogy kérjen vagy hat darab körjegyzőt. Csávossy Béla csak ezt várta és már szolgált is velük. Egész tavaszt ültetett a korelnök mellé, mindenfajta rózsát - hiszen válogathatott a sok körjegyzőnek való ifju közül. S valami friss szellő áramlott a Házon keresztül, amikor egymásután bukkantak fel Janicsáry mellett: gróf Zichy Jakab, Mezőssy Béla, gróf Pongrácz Anzelm, báró Perényi Zsigmond, Feszty Béla és Bélydy László. Az öreg Janicsáry szinte bokrétába fogta őket és úgy bókolt velük a karzat felé, a szép asszonyseregnek.

- Hölgyeim, hódoló szolgáljuk...

- Sándor bácsi, az átiratot, sugták fel az ábrándozó trubadurhoz s akkor jutott az öreg Janicsárnak eszébe, hogy voltaképpen nem bókolni jött, hanem komoly munka vár rá. Oda-szólt tehát az egyik körjegyzőnek, hogy olvassa fel a miniszterelnök átiratát. S mialatt a fiatal Bélydy László felolvasta, hogy mikorra várja a felséges ur az ő kedvelt hiveit, Komjáthy Béla pedig a szélsőbaliak nevében kijelentette, hogy ők bizony nem mennek a hegyhez, hanem jöjjen a hegy Mahomedhez: az öreg ur kényelmesen elhelyezkedett a székében. Háta mögött a czimeres angyalok pálmákkal legyezték, lábainál altatva mormoltak a habok s ő szemeit a virágzó karzatra függesztvén, édesen, boldogan álmodott tovább...

Csak akkor riadt fel, amikor a miniszterelnök hangja ütött a füléhez.

- Mi az? Mi történt? kérdezte izgatottan.

Hát csak az történt, hogy a miniszterelnök nem hagyta szó nélkül a Komjáthy mérges megjegyzéseit, sőt argumentum ellen argumentumot, törvény ellen törvényt állított s hamarjában olyan fényes választ rögtönzött, hogy az ellenzék utoljára gunyolódni próbált, de még ez a kísérlete is bókra fordult.

Azt kiabálták:

- Hisz ez készült a beszédre!

Lám, míg az ember megvénül, sok minden meglepetés éri. Nemrégén még a készült beszédére is ráfógták, hogy rögtönzés, most meg már úgy megtanult beszélni, hogy a rögtönzése is olyannak tetszik, mintha készült volna rá. Vagy nem így értette megjegyzését az ellenzék? Azt akarta vele mondani, hogy Komjáthy reggel bekopogtatott a miniszterelnökhöz és bejelentette neki a támadását? Én Istenem, ha Kossuth áruló lehet, mi tartóztatná Komjáthyt? Igen, úgy kell lenni, ez a vastagnyaku kurucz odasompolygott Bánffy Dezsőhöz és sűrű könyhullajtással árulta el:

- Kegyelmes uram, zokon ne vedd, de én ma azt fogom neked mondani, hogy gonosz tanácsosa vagy a királynak. Hát csak készülj és ha elvégeztem a Házban a mondókámat, huzzál rám vagy huszonötöt. Már nagyon régen nem vertek meg és nagyon jól fog esni, ha egyszer megint jól kikapok a nyilvánosság előtt...

Mondom, ez olyan valószínű, olyan természetes, hogy nem is csoda, ha az ellenzék olyan könnyen átlátott a manőveren. Aminthogy az is természetes, hogy az ülés után báró Bánffy Dezső odament Komjáthyhoz és megsimogatta vérző sebeit:

- Ne haragudj, édes Bélám, hogy megvertelek. De olyan jól esett, hogy egyszer megint megmutathattam, milyen erős legény vagyok...

S most Bánffy is boldog, Komjáthy is boldog, nemkülönben az az egész zuhatag, amely az első ülés végeztével szétömlött a folyosón, a Sándor-utcán, az egész fővárosban s tele harci kedvvel a trombitaszót lesi, amikor megmentheti az imádott hazát. Ó haza - talán nem is illik tőled, hogy olyan kevésbé forogsz veszedelemben, holott összegyűlt a nemzet disze, virága, hogy élete és vére árán is megmentsen! Ó haza - te tartozol lelkes védelmezőidnek vele, hogy egy kis veszedelemben forogj. Ha sem északról, sem délről, sem keletről, sem nyugotról nem akar ellenséged jelentkezni: vigyázz, mert ők fognak megtámadni, akiknek nem adtál alkalmat, hogy megvédelmezzenek...

Diána.

Ellensége vagyok egy szép asszonynak, akivel életemben még sohasem beszéltem. Reggelenként látom, a szemeimmel szólok hozzá, megállok a közelében és botommal a porhanyos földre vésem jelképesen az összes halálnemeket, amelyeket neki szántam, gondolatban sértegetem és halálra sebzem az aranszinben ragyogó nyakát, ölelő vagy fojtó szándékkal minden hónapban legalább harminczszor gyűrűzöm át a kezeimmel - de mind hasztalan. Az én ellenségem annyit törődik velem, mint én a kettős könyvvitellel.

A szép asszony botrányosan egészséges. Erre való tekintettel egyszer hangosan azt a megjegyzést kockáztattam, hogy a legcsunyább asszony a világon az egészséges asszony. Nincsen asszony, aki legalább meg ne akarta volna nézni az ilyen bolond izlésű embert: ő róla ez a sérítés is lepattant. Hihetem az ellenkezőjét, hihetek akármit - úgy látszik, én ennek az asszonynak egyszerűen nem létezem. Pedig hát: az embernek nem kell feltétlenül ismernie a barátait, de az ellenségeit illik szemmel tartania. És én ellensége volnék ennek a szép asszonynak, vagy mi...

Megállok néha a közelében és gondolatban megszólítom:

- Diána, - vagy az ördög tudja, hogy hívják kegyedet - tulságosan méltóztatik engemet ingerelni. Mostanában véletlenül egy kissé sok a dolgom és minden gyűlöletem daczára sem érek rá, hogy kegyednek nyakára hájgak. De méltóztassék belenyugodni, eljön annak is az ideje és én meg fogom ölni...

A szép asszony az életveszélyes fenyegetés közben rendbe hozza azokat az aranyzőke hajszálakat, amelyek közt a reggeli szél némi zavar támasztott. Egyébként pedig nem akar megijedni. S miután végre is nem állhatok mellette órák hosszat, egyszer csak elindulok a dolgaim után. Vigye a macska a hiuságomat: meg kell vallanom, hogy távozásom sem hat reá jobban, mint különböző fenyegetéseim. Mintha egyszerűen a világon se volnék...

Ez az állapot régideje tart így. Reggel szemembe ragyog a nyaka - a legszebb nyak a kontinens minden nyaka között - teleszívom magam gyűlöléssel, ami aztán napközben szépen kipárolog a szivemből, hogy helyet adjon valami kellemes vágyakozásnak. Vágyódom a reggel után, amikor lelkemből kidühönghetem magam és halálra sebzett hiusággal, telistele gyilkos tervekkel megint elnézhetek a dolgaim után. A harag a mulatságom, a megnyugvás a kinozóm. A szép asszony, az én ellenségem pedig nem veszi észre a mulatságomat és nem a kinlódásomat.

Pedig aligha lehet valami tulságosan nagy igényű asszony. A férfiu, akivel néha látom s akit néma tiltakozásom daczára meg szokott csókolni, éppenséggel nem a legszebb ember. Sőt majdnem vörös. A kezei pedig határozottan szeplősek. És bámulatos: az én ellenségem ezt a majdnem vörös haját meg tudja simogatni, ezt a határozottan szeplős kezet meg tudja szorítani. És ezenközben még mosolyogni is tud. Én pedig hiába keringek körülötte, sok tekintetben figyelemre méltóbb bájaimmal - nem akar észrevenni. Pedig az utolsó időben egyszer-egyszer kísérletet tettem, hogy nem tudnék-e impertinens is lenni. A kísérlet mindig fényesen sikerült, mindig kifogástalanul impertinens voltam, csak éppen az a baj esett, hogy ellenségem még erről sem vett tudomást.

*

Nyilván más emberen is megesik. Utunkba akad néha egy asszony, aki szolgaságba veri az emlékezésünket, hogy mindig gondolnunk kelljen reá - ő pedig soha közelébe nem enged. Látni fogom százszor, ezerszer; egykor talán beszélni fogok vele és nem fog ismerni soha. És talán érthetetlen is volna neki, ha akkor elmondanám, amit most gondolatban szavalok:

- Diána - vagy az ördög tudja, hogy hívják kegyedet - egész életemre meggyötrött, megkinozott engem, aki önnek sohasem vétettem. Kegyedben kétségtelenül az ördög lakik, aki megsugta, hogy mindig ereje lesz fölöttem, amíg rám nem néz, amíg észre nem vesz. Mert bizonyos vagyok benne, hogy megunnám kegyedet, mint egy képes családi talányt, ha csak egyszer is visszaadná pillantásaim szíves látogatását. De kegyed hallgat az ördög sugallatára és rendszerint jobban méltóztatik érdeklődni az aszfalt és az ég, nemkülönben férje vörös színe iránt - holott én olyan állhatatosan forgolódom körülötte. Az ördög azért meg fogja önt czirogatni, ellenben az Isten meg fogja verni. Mert nyilvánvaló, hogy kegyed egy máskülönben nagyon tisztességes embert tesz nyomorulttá, amikor velem - aki hiteles forrás szerint isten képére vagyok teremtve - ilyen könnyelműen játszik. Engem boldogtalanná tesz. De legyen nyugodt Diána. Én üldözni fogom, én gyűlölni fogom, a szemeimmel verni fogom és nem fogok nyugodni, míg kegyed a Dunába nem ugrik. Akkor aztán utána ugrom...

Ének a szeszélyes gólyáról.

Szíves olvasóm, a szeszélyes gólya nemrégén két közös ismerősünknel kopogtatott be: egy magyar poétánál és az orosz csárnál. Piros csőréből mind a két helyütt leánygyermeket ejtett a bölcsőbe s információim szerint mindakét helyről sietve repült tovább. Amire nyilván megvolt a maga jó oka, látván azt a gyilkos kedvet, amelyet ajándékával a poétának is, a csárnak is szerzett. Az a két szép asszony, aki ekkor habos párnák között fehér arczczal és fehér lélekkel feküdt mozdulatlanul: valószínűleg alig leste a pillanatot, amikor szíve babuskáját, a

legelső édes bimbóját megcsókolhatta. Ellenben a két férjnek némiképpen nehezebbre esett, hogy örömet kellett mutatnia és ha a bölcső felől valami csodálatosan éretlen, vén és ércz nélkül való hang hatolt feléje, alighanem azt gondolta magában, hogy egy olyan csöpp gyermek voltaképpen csendesebben huzhatná meg magát, amikor még csak nem is fiu. Ó szíves olvasóim, ismerjük mi ezt.

Ugy-e, ismerjük?

*

De ha az egyik közös ismerősünknek, a minden oroszok csárjának elnézzük, ezt a kis ember telenséget és megengedjük hogy neki - ha már a szívet előbb is politikai parancs szerint igazította - ugyancsak politikából arra a babuskára is szabad neheztelnie; mivel mentegessük a mi poétánk keserűségét? Majdnem azt merném róla állítani, hogy okos ember, sőt még a divatnak sem hódol máskülönben s most mégis rajtakapom, hogy titkon és elfojtva bár, de igazán haragszik. Az asszonyára? A babuskájára? Magamagára? Vagy - akire olyankor haragszunk, amikor senkit sem akarunk megsérteni; - a végzetre? Tudom is én, de haragszik. És én, aki meg vagyok győződve, hogy elgyötörve és holtra bágyadtan is átvirrasztotta volna asszonya mellett a kis baba életének legelső éjszakáját: kénytelen vagyok immost megírni, hogy a poéta ur ott hagyta a kis babát, a baba hangjára leső kis mamát, ott hagyta az egész szent szobát és meghúzódván egy barátságtalan zugban, aludt, mint egy utcakövező.

Azt mondtam, hogy máskülönben nem hódol a divatnak. Hát igen - ennek a divatnak azonban minden okossága daczára hódol. Mert ez is csak divat. Érzésben nem gyökerezik, mert hiszen az állat is egyformán szereti a kölykeit, becsületes magyarázata sincsen, mert minden memoriabeli gyöngesség mellett sem könnyű elfeledni, hogy mi is csak lányokat szerettünk és fölöttébb inklináltunk arra a betegségre, hogy egy kis leányért megbolonduljunk. Azonfelül meg, vigye a manó - azt sem tagadhatjuk le, hogy fiugyermekek sohasem olyan anyás, olyan családhoz ragaszkodó, mint a leány.

S hogy az anyagi oldalát se hagyjam érintetlen, igaz, hogy a leányra valamicskét rá is kell fizetni, de legalább megválogathatjuk azt a legényt, akinek odaadjuk, holott a fiunkat rendszerint úgy kell elfogadnunk, ahogy éppen sikerült és ha a kölyöknek tetszik a mi véres verejtékkel szerzett garasunkból jól nevelt lovakra és kevésbbé jól nevelt asszonyokra költeni: bizony magunk is csak abban reménykedünk, hogy valamelyik embertársunk behunyja majd az egyik szemét és hajlandó az ő lányával (és a szükséges járulékokkal) a mi kedves porontyunk rendezetlen üstökét és exisztenciáját a gondjai alá venni.

Marad tehát a - divat. A poéta ur, de mi is úgy voltunk vele szíves olvasóm, egy kicsit röstelli, hogy barátai majd kérdezősködnek és ő nem szavalhatja fellángolva, hogy fia van, fia. Nyilvánvaló, hogy az ő röstelkedésének nincsen más oka, mint a barátok. Mert miért kérdezősködnek a nyomorultak. Holott egyáltalán nincsen törvény, amely rájuk parancsolná, hogy kérdezősködjének. Sőt ha volna törvény, amely meghagyná, hogy minden született gyermek csak számot kapjon és nem nevet, akkor a tisztelt barátok mindig jobban örvendének az olyan számnak, amely egy-egy fakadó rózsát jelent a gyönyörűséges kertben, mint annak a számnak, amely mögött egy leendő rivális, katona, hitelező, vagy végrehajtó lappang. Most ellenben a poéta nevét emlegetik, azt a nevet, amelynek esetleg folytatás nélkül kell az emberek emlékezetéből eltűnnie. De édes istenem, az idők vajmi kevésbé kedvezők és nincsen abban gyönyörűség, hogy a nevünk tovább plántálódjék. Azok a fiuk mindenképpen kompromittálnak bennünket, vagy azzal, hogy semmirevalók, vagy azzal, hogy különbek nálunk. Holott a leányunk, ha arravaló és okos, összekapcsolja a mi feledésnek szánt nevünket olyan névvel, amely talán fényesebb, nagyobb, dicsőbb...

Szives olvasóm aki meguntad a magad ifjúságának második kiadását kritikus szemmel a fiad éretlenségében élvezni, és nagyobb gyönyörűséggel nézed a neked is olyan ismeretlen, olyan csodás lányserdülést: te igazat fogsz nekem adni, hogy inkább annak a szép asszonynak volna haragra oka, a ki habos párnák között, fehér arczczal és fehér lélekkel fekszik mozdulatlanul. Hiszen az a szent beteg akkor sem szenvedne többet, ha leendő katonával ajándékozta volna meg a hazát. És ő az, aki a legnagyobb kincsét, az ő édes ifjúságát fogja hamarabb elveszíteni annál az ostoba véletlennél fogva, hogy a szeszélyes gólya éppen leánygyermeket ejtett a szent szoba bölcsőjébe. Ha valami tizenöt-tizenhat esztendőös kamasz szaladgálna majd körötte: ő volna az az érdekes asszony, akibe a fiuk nagykorúságuk első napján szükség szerint beleszeretnek. Ő volna az a kedves, aranyos asszony, akihez a szép György ezer kaland után is mohó vágyódással tér vissza. Ellenben fejvesztve, vörösen bukik le kurta ifjúságának napja, amikor fehérbe öltözteti az ő kis leányát és elszoruló szívvvel, öntudatlanul is gyászolva - elviszi az első bálba. Pajkos zene mellett, mámorosan lejtő fiatal párok között, mialatt te a buffetben a harmadik pohár pezsgőt hajtod fel: feleséged egy könnyet töröl szeméből és lezárja a maga ifjúságának, gyönyörű ifjúságának korát.

Ó szives olvasóm, jaj neked, ha egyszer az asszonyok, akiket ugyis divatbáboknak nevelsz, megkezdik azt a divatot, hogy ők haragudjanak te reád, mert a szeszélyes gólya véletlenül leánygyermeket ejtett a bölcsőbe. Jaj neked, mert azon a napon esik meg először, hogy az asszonynak lesz igaza és az rettenetes nap lesz.

Annak a fifikus embernek pedig, aki mindezek után gunyosan mosolyogva gondolja magában, hogy ezt a jámbor férfiut is a maga baja tette ilyen filozófussá, mondom, annak a fifikus embernek megjegyzem, hogy igaza van.

Májusi éjszaka.

A saját használatomra van néhány kedves szentenciám, amelyek miatt a feleségem hetenkint kétszer nevez könnyelmű fráternek. Ilyen szentenciám, hogy: ha hiányzik a házbérre való kétszáz forintod, fogadj az utolsó két forintodon fiakkert s hajtass ki a viztoronyhoz, hogy két forintod se legyen! Valószínű, hogy az ilyen bölcsességért többen kerültek már a bolondok házába, mint a tudományos akadémiába, de ez mit sem bizonyít a szentencia helyességén. Én legalább csodálatos megnyugvást találtam mindenkor a »vagy-vagy« elméletében és gyönyörűséggel pazaroltam, ha alig volt mit pazarolnom. Ha egyebet nem, ezt a kis gyönyörűséget nem is igen sajnálta tőlem isten ő szent felsége és születésem óta rokonságban vagyok a templom híres egerével. De azért eléggé vidáman tudom nézni a világot és igazán hallatlan megerőltetésembe kerül, ha ki nem kiáltom, hogy én vagyok a legszeretetre méltóbb koldus kerek e világon. Amely foglalkozásból különben a feleségem állítása szerint egy kissé bajos megélni.

Trallala... Májusban is megleptem a háziuramat. Nem fizettem neki. Nem volt tulságosan kellemes meglepetés, de az ördögbe, mikor fogadtam én meg, hogy kellemesen fogom meglepni a háziuramat? Soha. Sokféle ambícióim sorából ez az egy - megvallom - hiányzik és nagyon, de nagyon meg kellene változnom, ha valaha kellemesen lepném meg. Hacsak, amitől isten óvjon, ki nem költözködöm a házából. Amire különben a házmaster, ha jól emlékszem, homályosan célzott is. De az ilyesmit elvből sohasem szoktam meghallani.

- Egyszer csak mégis fizetnie kell - gondolom, így kezdte a házmaster.

- Lássá barátom, ez nem olyan bizonyos - jegyeztem meg s a házmaster szégyenkezve kullogott el. Magam pedig nyakamba vettem a várost. Csodálatosan könnyű szívvvel róttam az utcákat s olyanforma arczczal néztem a májusi gondoktól elgyötört, lóto-futó embereket,

mint aki szánakozik valamennyin. El tudom képzelni, hogy minden negyedik ember megrágalmazott, mintha én már könnyen fűtülnek, mert már lefizettem a házbéremet. Egészen olyan lehettem, mint aki csakugyan játszva esett át ezen a legfőbb májusi gyönyörűségen és megérdemli, hogy a szegény ember irigykedve, gyűlölettel tele nézzen utána. Nyomorult kapitalista. Hiszen... De hát a nyilvánosság előtt mozgó ember ki van téve az ilyen megrágalmazásnak.

Az igazat megvallva, nem tartozik a legnagyobb földi gyönyörűségek közé az ilyen májusi séta. Hogy ilyenkor az emberek ülnek otthon s a butorok sétálnak az utcán - az még nem éppen a legkellemetlenebb. Egy szőnyeges diván adott viszonyok között sokkal kedvesebb látványosság lehet, mint egy kövér ur, akinek az a kellemetlen szokása van, hogy nem tudja megkülönböztetni a lélegzést a sikoltástól és amikor levegőt akar a tüdőjébe szivni, voltaképpen hangosan sóhajt, sivit vagy fűtöl. Azok a sétáló, kocsikázó butorok, a szállító hordárok és butoros omnibuszok: még csak megjárják valahogy. De az emberek! Egy-egy emberi arc ilyenkor május elsején jobban meg van rakva gondokkal, mint a kocsija butorokkal. A homlokon, az állon, a szemek alatt és a szájszéleken, mindenütt meghúzódik néhány száz pillanatnyi gond és valamennyi együttvéve lesir, lekiabál, leordít a szegény emberi arczról. Olyan csunya ilyenkor az ember, olyan szánalmas és kellemetlen. Pfuj... Ha isten a maga képére teremtette az embert, remélhetőleg nem május elsején teremtette. Remélem ezt, már a jó öreg ur érdekében is.

Csunya a város és csunyak benne az emberek. Olyan jól esik, amikor nyugat felé vörösödni kezd a levegő és mint egy lomha madár, ereszkedni kezd lefelé az alkonyat. Az ember itt-ott már találkozik egy kis leánykával is, akinek vörös csipkéből való a kalapja és mosolygó arczáról nem olvasható le mindjárt, hogy ő is a májusi költözködő madarak fajához tartozik. A leáldozó nap és a vörös csipkekalap csodaszépre festik az édes leányarcot, amelyen sejtelmek és vágyak bujkálnak, de sehol a gondnak árnyéka se mer mutatkozni. Ah, a leányok májusban is szépek, különösen a csunya májusi arcok között, alkonyatkor, az utcán.

Ugy baktatok egyik-másik édes leány nyomában és észre sem veszem, hogy már a nap régen elillant. Valami kellemes hűvösség hatotta át a levegőt, az emberek eltűntek az ereszkedő homályban s csak valami zsongás, távoli lárma tart egyre, szakadatlanul. Az én szentenciáim, mint a baglyok, ilyenkor ébrednek. Minden könnyelműségemet este vagy az éjszaka homályában követtem el. És egyszerre eszembe jut, hogy nekem voltaképpen azt a kétszáz forintot kellett volna megszereznem a házbérre, igazában pedig nincsen többem két rongyos forintnál. Már pedig: ha hiányzik a házbérre való kétszáz forintod, fogadj az utolsó két forintodon fiakkert s hajtass ki a viztoronyhoz, hogy két forintod se legyen!

Tehát előre.

- A viztoronyhoz!

Lármázva, kanyarodva görög tova a fiakker. Lassankint elmarad mögöttem a város, a zaj. Két oldalt álmosan bólogat felém a sok pihenő nyárilak, virágtalan akácza, néptelen gyalogjáró. Az ég elhúzódik fölöttem, mint egy fekete felhő. A távolból illatot hoz felém a szellő. A liget üdvözöl előre. Hálás kis teremtés ez a liget; aki éjszaka idején keresi fel, szinte elébe önti a lelkét, egész frissességét. Olyan egészen, mint egy asszony; nappal, amikor sokan rajongják körül, csak kápráztat, kifáraszt, de éjjel, ha el van hagyatva, csudamódon tudja meghálálni a vele való foglalkozást.

A susogó fák alatt leszálok a fiakkerből s úgy haladok lassan, minden lépést kiélvezve. Olyan különös az egész látomány, ahogy előttem megjelenik. Gyermekkoromban láttam hasonlót, amikor sötét szobában tárult fel előttem a karácsonyfa; minden ága, minden tüje homályban, csak itt-ott pislogott elő egy kis viaszgyertya szelid fényessége. Itt is sűrű homályból bujkált

elő egy-egy fa, épület, pózna, de a sötét távolban apró világító pontokként mutatkoztak a gázlángok. Mély csöndességét a ligetnek nem zavarta semmi: a lombok között elsuhanó szél csak olyan volt, mintha alvó gyermek ajkáról száll el az öntudatlan sóhajtas.

Itt van a május. A várostól megijedt és kiszökött a ligetbe, az éjszakába és megszépült tőle a liget, az éjszaka. Csupa enyhesség és illat. Az ember mámorossá és minden bűnre hajlandóvá lesz tőle. Még verset is írna - hogy az isten bocsássa meg. Hatalmas szál fák, remegő éjszaka, ráboruló csillagos fátyol s ott bujdokol közte az édes szökevény: a május. Meg-megáll minden fánál, minden fűszálnál és nagyon benső beszélgetése van mindegyikkel. Kifecsegik nem-sokára a beszélgetést fák is, füvek is. Csak az embernek nem tud semmit sem mondani. Az ember már régen elfelejtette a május nyelvét és amikor ez a bájos édes gyermek évről-évre újból megkísérli, hogy beszéljen az emberhez: nem érti meg egyik sem. A május beszél, az ember pedig költözködik. Vigye el az ördög! Nem fogják már egymást megérteni sohasem: május és ember.

Az alvó fák alatt, a ligetben - amelyet éjszaka idején emberi arc nem csúfított el - beszélgetésem volt a májussal. Tele vagyok ezzel a beszélgetéssel, friss vagyok és virágozom. Hallgassatok meg:

- Hat napig dolgozott az Ur és a hetediken volt igazi Ur, mert pihent. Tizenegy hónapig dolgozik az ember s a tizenkettedikben lehetne igazi ember, ha pihenni tudna. Amikor a május beköszönt, állatok sorba és álmodjatok, figyeljete: hadd szólhasson hozzátok a május tündére. Megcsókolja az arcotok és megszépültök tőle, megsimogatja a homlokotok és gondoktól lesztek mentesek, ráteszi kezét a szívetekre és szerelem költözik beléje, rálehel a lelketekre és bolondok és könnyelműek is tudtok majd lenni, átölel benneteket és virágozni fogtok, mint az orgonabokor. Álljatok a fák alá, a folyók partjára, lessétek meg a májust, szeressetek és legyetek könnyelműek, virágozzatok és kacagjatok.

Trallala... én beszéltem a májussal, én az egész esztendőben vidám leszek és isten segéd-mével könnyelmű is...

Az öregfejű leány.

Soha öregebb fejet, mint a Halmos Zsófikáé. Finom szalmaszin hajával, szívekbe lopódzó fényes szemeivel, piros ajakával és formás termetével öregebb feje volt, mint az édes apjának, aki a felesége halálos ágyánál sírva fakadt s azóta valósággal gyermekké lett. De sírva fakadt és elvesztette ott a fejét az egész rokonság, csak éppen Zsófica maradt erős és egy kicsit haloványon, de annál határozottabban mondotta a temetés után:

- Most pedig jöjjenek az ebédhez, mert a gyászolásból nem lehet megélni és enni kell!

A szegény öreg Halmos azt képzelte, hogy aki egyszer olyan járatban volt a temetőben, mint ő: annak ugyan kevés kedve van az evéshez.

A Zsófica testvéreiben is több volt a hajlandóság a sirásra, mint ahhoz, hogy ebédhez üljenek. De Zsófica már sarkára állott és megmutatta, hogy átveszi az imént elhalt anya helyét és azontul ő lesz a család esze, akarata, mindene. Szépen leültette a siratókat az asztalhoz és megetette őket, mintha neki nem halt volna meg az a megboldogult. Ő maga azonban nem evett egy falatot sem.

És nem telt el három hét: az ő öreg feje kormányozta az egész családot. Az egyik este előszedett az almáriomból egy csomó írást és kezébe adta az apjának, hogy másnap járjon el a hetekig megszakított üzleti dolgaiban. A másik este egyszerűen tudatta a kis öccsével, akit a temetésre hazahozattak volt a városból, hogy reggel elkíséri valamelyik asztaloshoz, aki meg

fogja tanítani a maga mesterségére. A harmadik este pedig azzal lepte meg a két idősebb nővérét, hogy részletfizetésre beszerezett egy varrógépet s most már hozzáláthatnak a kenyérkeresethez.

Sőt világosabban is beszélt.

- Varrjatok össze magatoknak egy kis hozományt.

Az egész dolog olyan egyszerűen, olyan természetesen fordult, hogy senkinek sem jutott eszébe tanakodni, vajjon honnan veszi ez a leány ezt az öreg fejét. Kezdte az apa, folytatta a kis fiú s az idősebbik két leány már természetesnek találta, hogy engedelmeskednie kell Zsófikának. Olyan rendben is volt minden. A házzal senkinek sem kellett törődnie, délben betálatták az ebédet, este nem hiányzott a vacsora, vesződsége nem volt senkinek és mindent elvégzett Zsófi az ő tizenhat esztendő, kissé borzas öreg fejével. És nyilván elég jól végezte, mert többek között meg volt vele elégedve a szomszédság is.

Ugy esett, hogy néha már az emlékezetükben is meghalványodott kissé az elköltözött anya képe. Néhanapján vidámság szökött a tiszta kis szobákba. Sőt fiatal emberek is mutatkoztak olykor, mert nagyon csinos madárka volt mind a három Halmos-leány és eladó sorban is volt valamennyi. Éppenséggel csodálatos volt azonban, hogy milyen okosan, ravaszul rendezte a dolgokat Zsófi. A fiatal emberek úgy nézték, mint a másik két leány mamáját, neki köszöntek elsőben, hogy meg ne sértsék és szívesen lássa az ő fiatalos, bolondos udvarlásukat a - testvérei körül. Zsófi ezt a tisztességet illő komolysággal vette és csak a fejét csóválva mosolygott, ha valamelyik fiatal elvetette a sulykot és valamivel tüzeesebben bókkolt a - testvéreinek. Nem haragudott, csak éppen a mosolygásával figyelmeztette a lányokat, hogy nem kell ám mindent elhinni a legényeknek. Az édes anyja, ha még él, valószínűleg egészen úgy tett volna.

Mikor pedig elkövetkezett az ideje, hogy az egyik nővére sugni akart valamit apjának és el akarta árulni, hogy kérője akadt: az öreg Halmos szépen maga mellé hívta Zsófikát és az öregfejű leány volt, aki a döntő szót kimondotta.

A minek következtetése az volt, hogy a másik leány amikor hasonló bolondságra készült, már egyenesen Zsófikához fordult az ő édes titkával. Mintha az édes anyjától kért volna tanácsot. És Zsófi nagyon jó anya volt: nem akadékoskodott tulságosan és szívesen, teli szeretettel mondotta:

- Ha szereted, menj hozzá.

*

Az öregfejű leánynak még mindig finom szalmaszín volt a haja, idősebb sem volt husz esztendőnél és egy kissé mégis megfakult. Ő volt az utolsó, aki észrevette. Amikor az öreg Halmos egyszer - majdnem szentimentálisan - figyelmeztette, Zsófi jóízűen kacagott az apja szemébe:

- Te kis elégedetlen... Tán még fiatalabb mamát szeretnél?

Akkor már ő maga is beleélte magát a mama szerepébe és valószínűleg nagyon különösnek találta volna, ha neki valaki szerelemről beszél. Még tán meg is ijedt volna, hogy hűtlenségbe esik, ha idegennel beszél. Már nem volt odahaza egyik nővére sem: az idősebbiknek már kicsiny babusgatni valója is volt. És az öregfejű leány úgy járt el egyik menyecske-nővérétől a másikhoz, mintha az anyjuk volna és pontos számadást várt mindegyiknek a boldogságáról. Az a párhónapos baba az unokája volt. Nem akarta másnak szólni. Éppen csak, hogy ódondivatu főköttöbe nem bujt, amikor a kis gyermekhez sietett.

Hallani sem akart róla, hogy ő férjhez menjen. A nővéreit egyszerűen megdorgálta, mintha valami illetlenséget követtek volna el, amikor figyelmeztették, hogy valami fiatal ember érdeklődik iránta. Az apját pedig, ha az öreg - egyre gyakrabban - szentimentális hurokat pengetett, kinevette. Később pedig majdnem elszomorodott, hogy milyen fölöslegesnek nézik már őt, ha olyan sürgősen, minden áron akarnak tuladni rajta. De azontul eltűrte, hogy parthiekről beszéljenek neki s legfőlebb azt engedte meg magának, hogy minden vőlegényjelöltet tulságosan fiatalnak találjon.

- Hiszen majdnem gyerek - mondotta az egyikre, aki tiz esztendővel volt idősebb nála.

Valami csodálatos finomság szivódott az arczába. Mintha vére sem volna. Se vágy, se gond nem torzította vonásait. Olyan volt, mint egy apácza. Az utcán megállította a gyermekeket és boldog volt, ha nem féltek tőle, ha szívesen maradtak nála. Estenden kiült az ő kis öregével, a hófehér Halmossal a ház elé és odacsalogatta a szomszédból a gyermekeket. És addig-addig játszott velük, amíg az öreg Halmos nagyon is elérzékenykedett és a szobájába sietett, hogy kisírja magát. Akkor utána ment.

- Apuskám!

Az öreg ur csak magához ölelte és megrázkódott kissé a visszafojtott könnyől, de nem szólott. A friss esti szél valami távoli dal töredékét hozta magával a szoba csöndjébe és átölelte lágyan a két egymáshoz forrott teremtet.

Az öregfeju leány csöndesen suttogetta:

- Boldogtalan vagy?

- Mi lesz veled, ha meghalok? Csak éppen téged lássalak egyedül, magadra hagyva? Te legjobb, legedesebb...

- Férjhez megyek apuskám.

És arra az idegenre, az ő leendő férjére gondolva, fanatikusan, szinte gyűlölettel fakadt ki:

- De ide jöjjön mihozzánk, mert én veled maradok örökre, örökre...

Az udvarképes katasztrófa.

A katasztrófa... Valami nagyon kiméletes sohasem volt ez a bestia és ahol a bűn, a hiba, vagy csak a könnyelműség is nyitva felejtette a kaput: nyomban beosont, hogy belevájja karmait bűnösbe, ártatlanba. Minden más vadállatnak megvan a maga szezonja, amikor veszedelmes, amikor félelmes és az ember olyankor valamivel éberebb a háza tájékára; de ez a bestia csöppet sem válogatós és nem tartja magát időhöz, évszakhoz, vidékekhez, hanem ott ólálkodik a sötétben, valahol csak bűnös vagy könnyelmű emberek vannak. Ám egyben mindig hasonlított az ördöghöz: ahol a levegőben tömjén áradt és a kapu fölött kabalisztikus jelek ragyogtak, ott a bestia lábai közé dugta a fejét és morogva, gyáván elsompolygott. A trónok közelébe nem igen merészkedett. Csak nagyritkán, ha előbb jól megfürdött vérben és meggyötört népek, megrontott országok vették üzőbe, hogy immár nem volt egyéb útja: akkor szánta el magát, hogy tömjén és kabalisztikus jelek daczára megrohanjon trónokat is... Rohanó lépte alatt döngött a föld, fújó lehelletétől felperzselődött minden tenyészet, beomló hegyek próbálták útját vágni és kiáradt vizek hömpölyögtek utána, hogy utolérjék: megvadult ilyenkor és meghajszolva, vérben forgó szemekkel, félelmesen termett a trón előtt a katasztrófa. Nem érzett már és nem látott. Csak rombolt, amíg egyedül maradt az egész pusztaságon és magához térítette egy ismerős hang: hollók károgtak a levegőben. Akkor aztán megpihent és száz meg száz esztendők rohantak el fölötte, amíg újra megszállotta a vadság. A hétközna-

pokon pedig alattomos és gyáva volt tovább is, akit a tömjén és a kabala megfutamit és aki legszivesebben az az atra cura, amely post equitem sedet...

* * *

A tömjén lett vékonyabb, kabala halványabb vagy a bestia lett udvarképes? Ki- és besétál a fejedelmi házak kapuin, még csak meg sem félemlít, hanem udvariasan meghajtja magát és kiválasztja az áldozatot, akit magával vigyen. Mi közönséges halandók, akiknek még annyi külső okra sincsen szükségünk, mint egy bestiának, hogy gyávák tudjunk lenni: ámulva nézzük ezt a paczkázó merészséget. Hogy tréfál a katasztrófa a hatalmasokkal, akiknek közélébe mi sohasem férközünk! Valamikor legalább tiszteletet és félelmet költött bennünk? mert minden mozdulásával tragédiákat csinált. De ma jóformán muzsikaszóval kísérteti magát és tánczó lépésekkel operettekben dolgozik. Minden gyávaságunk mellett sem akarunk megborzadni, sőt ellenkezőleg. Valami megcsiklandoz és kellő lojalitással bár, de kacagunk. Braziliában császár valaki, fehérbe játszó és tiszteletreméltó a szakálla: a katasztrófa elegánsan meghajtja magát előtte és úgy eltánczol vele, mint Burns versében az ördög a finánczczal. Mintha csak azt mondaná neki: szabad kérnem egy fordulóra! És már nincsen trón, a valaki már nem császár többé, hanem kedves öreg ur. A gyáva néző pedig bocsánatot kér önön lojális szivétől és kaczag. A katasztrófa azalatt már biztos helyre vitte a tánczos párját és keringő lépésekben máshol termett. Mondjuk: Bulgáriában. Ott kijelenti, hogy nem fog táncolni, mert a bolgár muzsikát nem sziveli. De tud ő másképpen is szórakozni. Besétál az udvarba és szemtelenül tudakolja a szolgálától, hogy megvannak-e elégedve az urukkal? A nyomorult szolgák persze azt felelik, hogy így meg úgy, csak megvolnának vele valahogy, de azért egy kis változatosság nem ártana. És ekkor a katasztrófa jóakarattal megveregeti a vállukat és biztosítja őket, hogy segít a bajukon. Családi házakban ugyan állandóbb a szolgák helye, de kevés a változatosság és kevés a borraivaló. A modern szolgának pedig más az ideálja. A katasztrófa tehát alkonyattól virradóra kedvében jár a szolgáknak és csinál a bolgár fejedelmi palotából európai vendégfogadót, ahol minden nap más vendég az úr. Mi gyáva teremtések pedig, Isten bocsássa meg a vétkünket, együtt nevetünk a szolgálkkal. Pedig az udvarképessé vált katasztrófa mindig bolondabb tréfákra is vetemedik s egy szép napon a hidegre fordult időjárás elől megszökik Itáliába, ahol Don Carlos - egyéb foglalkozás hijján - egész családjával olyan fejedelmileg unatkozik. A katasztrófát meghatja ez a családi unalom és gyöngéd érzések szállják meg. Tenni fog valamit a szegény fejedelmi család érdekében is. Nyakába veszi tehát Itáliát és meg sem áll, amíg valahol egy vidám ficzkóra nem akad, akinek az egész nemessége annyi, hogy rokonságban van a legrégebb ismeretes teremtéssel: a templom egerével. Szegény a ficzko és jókedvű, ámbátor szent képeket szokott festeni. A katasztrófa most rendezőnek áll be és különböző tánczfigurák után összehozza az unatkozó hercegnőt a templom egerének nemes és vidám rokonával. Ámortól kóborlása közben ellopta a nyilat és most odaszegzi a fiatalok szívének: ők tehát egymásba szeretnek. S mikor eljön a kedvező pillanat, a katasztrófa Sonsogno boltjából ellop egy kedves kótát, odateszi Folchi és Bourbon Elvira elé és azt mondja nekik: Nos, gyerekek, énekeljétek le szépen erről a kótáról, hogy - adieu Napoli... A fiatalok megszöknek és Don Carlos tépi ugyan a haját, de már sokkal kevésbbé unatkozik...

* * *

Magamra haragítom a katasztrófát, de nem hallgatom el tovább, hogy - mint a többi parvenünek - az udvarképességével együtt megnőtt az impertinenciája is. Hiszen hajdanta is megtette, hogy egy fejedelmet ökörré változtatott s szegénynek vénségére füvet kellett rágnia. De akkor legalább volt rá valamelyes oka. Az a fejedelem üldözött egy egész népfajt s a katasztrófa elrettentő példát akart teremteni a sulyos büntetéssel. Most azonban minden különösebb ok nélkül is csinál ilyen csinyeket a katasztrófa. A szegény bajor király még egészen fiatal,

büne sincsen s mégis füvet rág, földet nyel, preparált puskával pedig gyerekekre lövöldöz, akiket azért szerződtetnek, hogy minden puffanásra bukfenczet hányjanak, a szegény király nagyobb gyönyörűségére. Nem sokkal szelidebben bánt a Naszr-Eddin utódjával sem, akinek azt a bogarat ültette a fejébe, hogy a szobája falait telerajzolja karikaturákkal és aztán vastag kárpittal huzassa be. A szegény perzsa sah addig rajzolja majd a karikaturáit és annyi új kárpitot ragasztat a szobája falaira, hogy a megvastagodott falakon át nem hallja meg többé az alattvalók panaszait s az egyre szűkülő szobában úgy ül majd, mint valami rab. Ilyen impertinenciákra vetemedik a katasztrófa, amióta szabadon jár ki és be az udvarokon. Hol fog megállni - azt még Bodnár Zsigmond sem tudja, pedig neki az ő titokzatos hullámvonalai mindent elárulnak. Mint Figaro - a katasztrófa itt is van, ott is van, ha jót akar, akkor is bajt csinál és nem félelmes többé, de egyszerűen kiszámíthatatlan. Az egyik napon ura a világnak, a másikon szolgája. Az egész nagy darab Anglia nem tudja megnyergelni, hogy odalovagoljon rajta a halódó Törökország fölé, másnap pedig egy riporter is hátára tud pattanni és elviszi a katasztrófát oda, ahová akarja. Szóval: érthetetlen, szeszélyes, bolond és impertinens a katasztrófa, amióta nem respektálja már a tömjént és ragyogó kabalisztikus jeleket. És mégis... igen van mégis olyan kabala, amelyet a katasztrófa még most is tiszteletben tart. Ó papok, moralisták és ó tanárok, hogy mégis elkövetkezett a ti idők s kezd egyedülvaló, minden baj ellen hasznos árkanum lenni, amit ti századok óta olyan pátoszszaal szavaltatok: a munka, a munka!...

* * *

A dolgozó emberrel legalább nem paczkázik ez a bestia. Régi, félelmes és megdöbbentő nagyságában, a tragédiák nagy stílusával, bizonyos történelmi időközökben még megrohanja a katasztrófa azokat a trónokat is, amelyeken hivatással bíró, munkára képes és igazi uralkodók ülnek. De tréfás kedvével, játszva, ingerkedve és bolondozva csak ott mutatkozik, ahol a trónon ásitva ül az uralkodó és szerepet magának nem talál, nem terem. Ugy kell tehát lennie, hogy a katasztrófa még sem minden értelem nélkül való vadállat, hanem inkább valami engedelmes eszköz egy magasabb idea szolgálatában. Hatalmas uralkodó-házak fájáról itt is, ott is hullanak lefelé kiszáradt levelek, másutt a vékonygyökerű fákat tövestül csavarja ki a katasztrófa - pedig vihar sincsen. S a szeszélyes összevisszaság dacára végezetül mégis értelem és tanulság sugárzik a pusztításból. Mintha a történelm szellője suhanna át a világon és irtogatná kertjéből az elfonnyadt, gyökeretlen, tunya disznóvényeket. S a történelm szellője nyomán, mint engedelmes és szolgálatra kész inas szaladgál a katasztrófa, hogy parancsra tépázza, csavargassa a kijelölt hajtásokat. Néha bolondozva, néha erőszakkal, néha ostobán is, de mindenkor magasabb parancsra. Itt, vagy ott, ahol a történelm szellője még türelmesebb, mint igazságos: a durvább érzésű szolga, a katasztrófa egy kis tréfát enged meg magának s megzörgeti az ablakot, mintha csak mondaná, hogy vigyázzatok, mert rátok is sor kerül még! De ahol világosság dereng az ablakokból és munkásság zaja áramlik az utcára: ott tisztelettel ballag el ur és szolga egyaránt. Akár ördög tehát, akár történelm, akár a kabala riasztja, akár a munka: a katasztrófa nem közeledik olyan trónokhoz, amelyeken hivatással bíró, munkára képes és igazi uralkodók ülnek. De tréfásabban vagy durvábban ott terem, ahol ásitva ül trónján az uralkodó. Muzsikaszóval, mulatsággal, de tárogatóval és katonai lármával sem lehet onnan elriasztani. Mert ott a katasztrófa udvarképes és az udvar katasztrófaképes...

A három korszak.

A kopogtatás után magas, deresedő haju ember lépett a szobámba. Kissé megváltozott, a ruhái sem voltak többé olyan elegánsak, az arcza is megfonnyadt: de azért megismertem. Nagyon hálás volt érte s mindjárt el is vett egyet a cigarettáimból. Rágyujtott, aztán elébem ült egy alacsony puffra.

Megszólalt:

- Kopott vagyok, ugy-e? Mit csináljak? Pedig ugyanez a ruha valamikor nagyon elegáns volt. Most már csak fügefalevél: éppen csak hogy eltakar.

Az ajkát mosolyra huzta.

- Különben a ruhám beszél helyettem. Már nem vagyok szalon-ember. Kéregető vagyok. Ha jobban tetszik: koldus. Valami állást szeretnék. S mivel eddig is inkább bagoly voltam és éjszakáztam, úgy szeretném, ha valami ujságnál tudnék megpihenni. Neked vannak összeköttetéseid s tehetnél valamit értem. Ha ki tudnád járni, hogy egyáltalán csak éjszaka legyen dolgom, legjobban szeretném; mert akkor senkivel sem kellene találkoznom a régi ismerőseim közül s ez nekem igen jól esnék. Ez a ruha: ez a nyomorult fügefalevél az arczomat nem takarja el. S tudod - egy kicsit pirulós természetű vagyok.

Egy perczig gondolkozott.

- Talán be tudnál vinni korrektornak. Volt egy ismerősöm ebből a fajtából s rokonnak érzem magamat véle. Én is filozóf természet vagyok s írásból én is hamarabb látom meg a hibát.

Nagyon erősen füstölt. Nekem úgy rémlett, hogy szégyenkezik a beszéde miatt s a cigarettéből voltaképpen fügefalevelet akart az arcza elé vonni. S úgy beszélt a füstfelhő mögül, mint a szégyenkező leány, aki fátyol alól meri csak kimondani a fátyol alá való dolgokat. A hangja is fölöttébb szégyenlős volt. Pedig egykoron ez az ember csupa önérzet, biztosság és elmésség volt. S a szalonokban, ahol utoljára láttam, hódoltak neki, mint valami koronátlan uralkodónak. Akkor úgy képzeltem, hogy nincs hatalom, mely a szalonokból ki tudná üzni. S most ime hazátlanul szégyenkezik előttem.

Az ő hangján kérdezősködtem:

- Ugyan minő alma és minő kigyó miatt kellett ott hagynod a paradicsomot?

Nevetett.

- Nem... Az almának meg a kigyónak nincs köze hozzá. Hanem a *harmadik korszak* elől szököm.

- Mi az?

- Nem ismered?

- Nem.

- Nagyon szép dolog, de egy kicsit nevetséges. Akarsz rám figyelni?

Még egy cigarettre gyújtott s így szólt:

- Nem tudom, olvastam-e valahol, vagy a magam ideája (az ilyesmire mindig rossz volt a memóriám), de mindenesetre azt hiszem, hogy az ember három periódust fut meg életében. Az első periódusban: *teve*, a másodikban: *oroszlán*, a harmadikban: *gyermek*. Ne mosolyogj ezen a felosztáson, mert ha furcsa is, de igaz. Először teve: eljár iskolákba, könyvtárakba, emberek közé és abban telik passziója, hogy mentül több terhet vegyen a hátára. A tudás, tapasztalás, csalódás s több efféle: mind terhel s az ember, mint egy igazi teve, a hátára veszi valamennyit, hogy aztán megrakottan nekifusson a sivatagnak, az életnek. Künn a sivatagban pedig egyszerre meglepi a vágy, hogy függetlenül, terhek nélkül uralkodhassék. Levedli a tehebőrt, ledob magáról minden terhet s ott áll hatalmasan, harczot szomjazva, erejét összemérni vágyva az - oroszlán. S végre megunja a harczot, mint a terhet; a függetlenséget, mint nem kisebb terhet; gondtalanságra, az édes pihenés örömeire vágyódik s kész a - gyermek. Persze az öreg gyermek.

Közbeszóltam:

- Ez a harmadik periódus?

- Igen.

- S te, aki tevé és oroszlán már voltál, éppen csak gyermek nem akarsz lenni?

- Ohó, ne vágj elébem. A közönséges polgári életben, igaz, most a gyermek kora várna rám. De én szalonállat voltam. S a szalonban egységesebb az én hasonlatom. Ott a tevé és az oroszlán után nem a gyermek, hanem tovább is csak valami állat következik. Hát csak figyelj tovább.

Nagyot szivott a cigarettén s folytatta.

- Láttál-e már *szalontevéket*?

- Ugy rémlik...

- Én diszpéldány voltam. A legfölségesebb szalonteve. Abban a korban, mikor a zsurokon nem volt egyéb létjogom, mint az, hogy mindenkit mulattassak. Aki színházba készült, annak én hoztam vagy hozattam a jegyét. Aki mosolygott vagy kaczagott, az tőlem hallotta a legújabb szójátékokat. Mindenhova el kellett járnom, hogy mindenről tudjak; minden ujságot el kellett olvasnom, hogy a zsúr készületlenül ne találjon; minden premiéren meg kellett jelenem (ha egy estén kettő volt, mindakettőn), nehogy valamiben tájékozatlan legyek. Csalhatatlan pontossággal kellett tudnom azt is, ami a bankárnét érdekelhette és azt is, amiért a bankár ur érdeklődött. Az irodalom és a börze egyaránt önfeláldozó tanulmányozóját ismerte bennem. S ha mindennek kifogástalanul megfelelttem, akkor még hátra volt a legnehezebb: gondoskodnom kellett, hogy rajtam is ne vessenek. Valami édes ügyetlenségbe kellett keverednem, amiért összeszidhassanak. Olykor egy-egy drága tányért is összetörtem s ezt az áldozatot meg kellett hoznom, nehogy új Polikrateszként szerencsémrel magamra zudítsam az istenek irigységét és haragját... Most, a pálya végén, szerénytelenség nélkül elmondhatom, hogy minden kötelességemet hiven teljesítettem és szalon-életem első korszakában tevébb voltam a Zahara összes egy- és kétpupú tevéinél...

Egy pillanatra elhallgatott, mert a harmadik cigarettre került a sor.

Aztán folytatta:

- Négy évi teveszolgalat után *szalon-oroszlán* lettem. Éljen a függetlenség. Nincs boldogabb állat, mint a szalon-oroszlán. A tevék csodálják, az asszonyok kényeztetik, a szalonok nem nélkülözhetik. A szalon-oroszlánnak nincsenek kötelességei, csak jogai. Akit megdicsér, az meg van dicsérve s akit megsért, az nincsen megsértve; akit gyűlöl, az meg van gyűlölve s akit szeret, az nincsen szeretve. Mert neki joga a sértés és joga a kötelességek nélkül való szeretés. Csak egy ballépéstől kell óvakodnia: az igazi szerelemtől. Mert ez megölheti az oroszlán urat, mivelhogy az igazi szerelem esetleg még házasságra is csábíthatja. Pedig ha megházasodik: hálósipkát kap és többé nem számít. Lehet akkor vagyona, de férj lévén, a szalonnak többé nem egzisztál... Ah én óvakodtam a szerelemtől, én nem estem a házasságba, én oroszlánabb voltam a sivatag minden oroszlánjánál...

Erős füstfelhőt fújt maga elé.

- ...most pedig alázatosan kérlek, szerezz nekem valami éjszakai foglalkozást, lehetőleg dugjál be valahová korrektornak.

Alig látszott ki a füstből. Nagyon szégyelhetette magát.

- De hát mi az a harmadik periódus? - kérdeztem.

- Zsurokon és ebédeken láthattál már olyan fehérhaju, örökké mosolygó embereket, akiken az egész társaság nevet. Rettenetesen jó étvágyuk van s nem bánják, ha kinevetik őket, mert azalatt mosolyogva tovább ehetnek. S amikor már háromnak valót ettek, kínálni szokták őket, hogy: még egy kicsit, no, még egy kicsit... S ők esznek, mert nekik már kötelességük az evés és nincs is más kötelességük, csakis az evés.

A verejtéket törölte a homlokáról és remegve mondotta:

- Az utolsó időben már nagyon jó az étvágyam és tegnap a háziasszony sokáig kínálgatott, hogy egyem még... Barátom, ha nem tudsz valahová bedugni korrektornak, akkor nincs menekülés - én is ilyen *szalon-számár* leszek. Már érzem magamban hozzá a tehetséget. Segíts, barátom - korrektor szeretnék lenni!